BROJ 10. 1909. GODINA XVII.

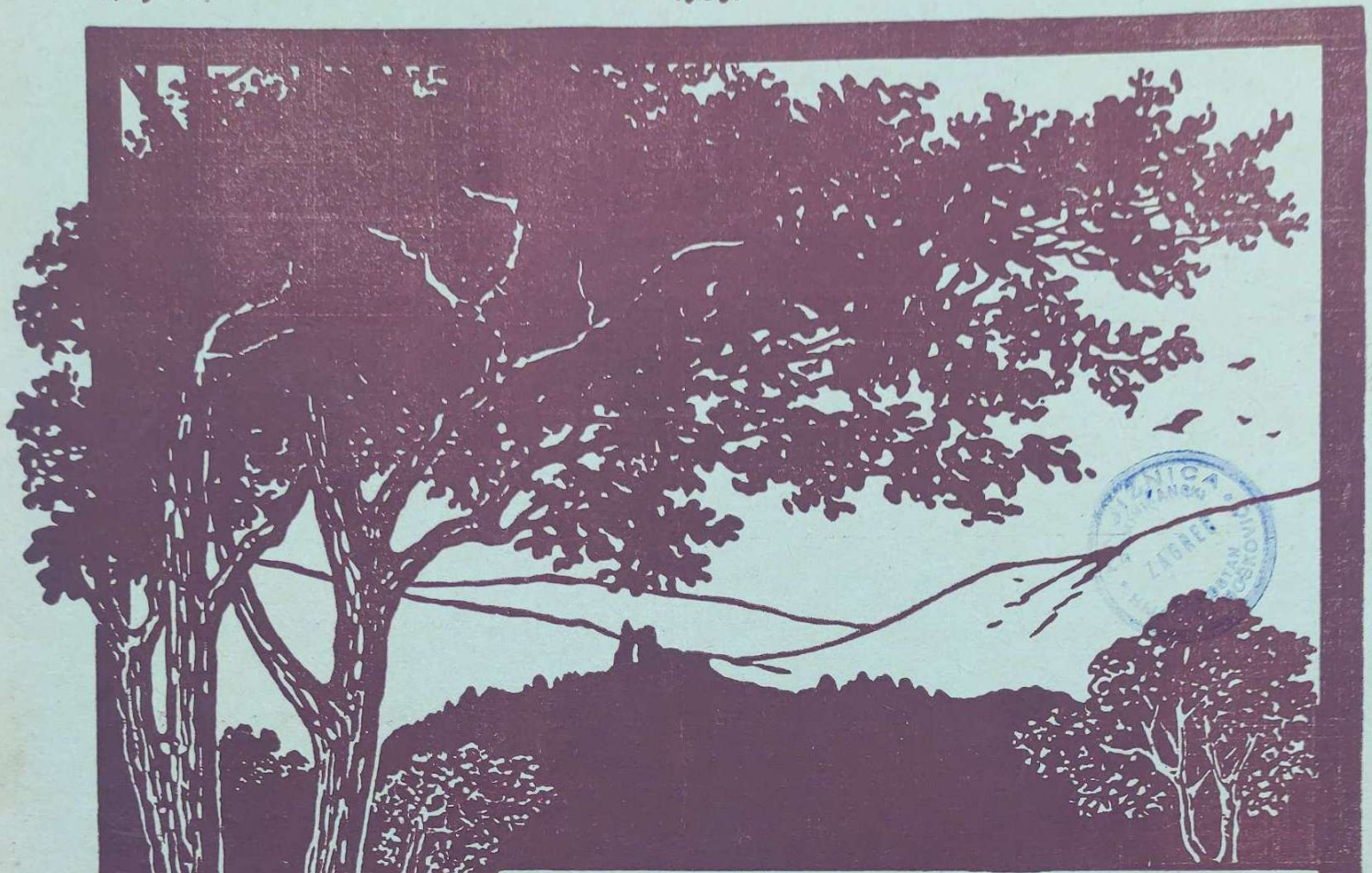

PROSVJETA

SADRŽAJ 10. BROJA:

JUNIUS: Zašto? Roman. (Nastavak.) — MILAN PAVELIĆ: Judi. — TEODOR JESKE-CHOINSKI: Kad sunce zalazi. (Nastavak.) — O. S.: Najstarije djevojačko odgojilište u Hrvatskoj. — Dr. C. SPIEGEL C. M.: U svetu zemlju. (Svršetak.) — MILOSLAV DANIĆ: Nikola Gogolj. (Svršetak). — PROF. JURAJ BOŽIČEVIĆ (Spljet): Fotografovanje u prirodnim bojama. (Svršetak.) — LISTAK.

SLIKE:

Najstarije odgojilište djevojaka u Hrvatskoj: Crkva; Soba, u kojoj sestre primaju posjete; Kor sestara; Blagovalište sestara; Zavodska ljekarna; U vrtu; U školi; Kod ručnog rada; Spavaonica internata. — U sv. zemlju: Bazilika sv. groba; Sv. grob; Betlehem; Jordan; Mrtvo more; Jeriko. — Rokovačka zidina. — Bitka kod Asperna: Napoleon prije bitke; Juriš na groblje; Nadvojvoda Karlo u bici. — Solun: boravište Abdul-Hamidovo. — Stare carigradske utvrde. — Brdo Karmel sa svjetionikom. (Umjetnički prilog.)

„Prosvjeta" izlazi početkom i polovicom svakoga mjeseca na četiri arka. • Godišnja cijena poštom ili dostavom u kuću 14 kruna, inače samo 12 kruna. • Za inozemstvo 20 kruna. • Pretplatu prima: Uprava „Prosvjete", Zagreb, Gajeva ulica br. 7. • Rukopisi se ne vraćaju.

Uredjuje Oton Szlavik. Naklada „Pjeva društva".

Prvim siječnja započela je „Prosvjeta“ svoj XVII. tečaj. Zadnji brojevi pokazali su, da se uredništvo i vlasništvo jednako brinu, kako bi udovoljili svim pravednim očekivanjima prijatelja našega lista. On se je lijepo razvio, a do njegovih prijatelja stoji, da ga podupru koli pretplatom toli suradnjom, da se na započetom putu uzmogne i dalje razvijati. Što se je prijatelja do sad našlo, koji su nam svoje mnijenje rekli, svi su se u tome složili, da je list znatno pokročio, te da je pravim putem udario, a lijepi porast u broju pretplatnika svjedokom je, da i šira publika cijeni napore uredništva i i vlastnika lista.

U novom tečaju donijet će „Prosvjeta“ prije svega socijalni roman iz zagrebačke sadašnjosti, pod naslovom „Zašto?“ Pisac, koji za sad želi ostati nepoznat, uvadja nas u milieu sadašnjega zagrebačkoga društvenoga života, te nam u tom milieuu predvodi sudbinu dvaju parova zaljubljenika, koji se medjusobno razlikuju ne toliko staleški, koliko po svojim nazorima o svijetu i o dužnostima, koje im prema drugima valja vršiti. Pisac ne moralizuje nigdje. Ta stvari i dogadjaji govore sami po sebi, a logika činjenica jasnija je od svakoga moralizovanja.

Uz ovaj roman donaša „Prosvjeta“ i jedan historijski roman od Poljaka Teodora Jeske-Choińskoga. Roman nas prenaša u doba cara filozofa Marka Aurelija, kad su se na sjevernim granicama rimskoga carstva već sakupili oni tmasti oblaci, iz kojih je udarila kasnije ona žarka munja, što je imala da razori silnu rimsku državu. Od tradicijonalnih rimskih krjeposti već je tako malo ostalo, da glavnoga junaka romana općenito smatraju čudakom, jer se jošte drži tradicija. Općenita pokvarenost, pomanjkanje svakoga smisla za običnu, makar i hinjenu čestitost, depravacija otmenih krugova i posvemašnja poživinčenost širokih masa puka, to je onaj ambijenat, u koji nas pisac sigurnom rukom vodi. Historička vjernost zahtijevala je, da se germanskom elementu poda u tom romanu ona važnost, koju je u istinu i imao. Tko ima oči da vidi, tome je jasno, da ovakova rimska država ne može dugo opstojati, a ta sigurnost napunja dušu glavnoga junaka nekom plemenitom sjetom, od koje ga niti onaj njegov starorimski ponos ne može sačuvati. Zato se i njegova ljubav prema plemenitoj Muciji, koja postaje kršćankom, tako nesretno svršava. Jedno i drugo ljubi svom silom svojega srca Rim, jedno i drugo žali njegov pad, ali jedno i drugo vidi, da se taj pad može odgoditi, ali nikako posve zaustaviti. Uz ovaj par dovodi nam pjesnik jošte jedan drugi. Germani su to, ljudi koji jošte nisu izgubili naravnoga svoga poštenja. On je od mladosti u rimskoj službi, te je dotjerao do legata. Ali, kad mu zaručnicu otme rimski lihvar i carinik, kad mu Rim ne će da pomogne, kako bi došao do svoga prava, on ga ostavlja i vodi svoje čete proti njemu. Nu ovaj jošte prečvrsto stoji; jošte nije došao dan njegova pada. Zato osvetnik svoje svrhe ne može da postigne. Roman svršava apoteozom Markaurelijeva nuscara, a čitalac osjeća, da je Rim, to gnijezdo poganske iskvarenosti, na kraju svojega opstanka.

Uz ova dva romana donijet će „Prosvjeta“ jošte mnogo manjih stvari, dijelom originala, dijelom prijevoda iz svjetskih. ponajpače slavenskih književnosti. U ovom su tečaju prvi put izašli pred našu publiku mladi i snažni talenti S. Hrabr. Graničar i Lodola, koji i jedan i drugi već svojim prvim debutom zasvjedočiše svoj lijepi dar, te opravdavaju i najljepše nade. Oni će i nadalje u našem listu objelodanjivati svoje proizvode.

I poučni će dio „Prosvjete“ kao do sad, tako i od sada, nastojati, da zadovolji svim pravednim zahtjevima. Već u prvim brojevima donijela je „Prosvjeta“ putopis od braće Seljana iz južne i srednje Amerike, urešen krasnim ilustracijama koje su nam pisci pribavili. Nadalje imademo u zalihi članaka iz gotovo svih grana prirodnih nauka, iz tehnike, zemljopisa, povijesti itd. od uvaženih stručnjaka.

Što se ilustracije tiče, to je „Prosvjeta“ do sada pokazala, da budnim okom prati sve, što se u svijetu zbiva, te tako u istinu nadoknadjuje našemu svijetu skupe tudje listove. Ona će tim putem nastaviti. I savjesni naš kroničar nastavit će svoj posao, te i dalje donositi kroniku, koja je toliko omiljela našim štiocima.

Žao nam je, što svoga obećanja glede kazališta nismo mogli održati. Uzroci su tu lih vanjski. Kazalište je naime „Prosvjeti“ oduzelo slobodan ulaz, kao i ostalim zagrebačkim beletrističkim i književnim listovima. Velĭ se, da su ekonomske prilike tuj odlučivale. Tko znade, kako se naše kazalište slabo posjećuje, taj znade i to, kako je taj razlog neopravdan. Uz ovako „masreglovanje“, koje ona nije ničim zaslužila, „Prosvjeta“ ne može da podupire zavoda. Da pako naš list ne prenosi krivnju na one, koji nisu ništa skrivili, zato svjedoče gotovo svi brojevi našega lista.

Prvim brojem počela je „Prosvjeta“ opet donositi zagonetke, rebuse i slično. Našao se je stručnjak, koji je svoje sile „Prosvjeti“ ponudio, te tako mislimo, da ćemo i time ugoditi svojim štiocima, pružajući im tako zabavu, koja u novije doba i opet sve to više „ulazi u modu“.

Tako je sa strane uredništva i sa strane vlasništva učinjeno sve, da „Prosvjeta“ postane obiteljski list u najboljem smislu riječi. Sad je red na publici, da to nastojanje podupre.

PROSVJETA

BROJ 10.
15. SVIBNJA 1909.

Zašto ?

Junius.

Roman.

Nisu, a i ne će tako lako", odvrati Kovačić mrko. „Ali sad moramo biti oprezni, jer mi je danas Krajinović natuknuo, da bi mi se svašta moglo dogoditi i onda, kad mi se ne bi ništa dokazati dalo."

„Ej, druže moj", odgovori Krümmel, te nekako ispod oko pogleda Kovačića, „toga se ne valja baš jako bojati. Sad si ti naš, pak ako ovdje ostaneš bez zaslužbe, ja ću se pobrinuti, da ti naši čim prije drugu zaslužbu nadju. Glavna je stvar, da mi svoju svrhu postignemo, da gospodu izazovemo na kakovu neopreznost ili nepravdu, te da tako ljude natjeramo u svoju organizaciju. Ako bude pri tome i koja žrtva, šta zato? Mi smo dosta jaki, da se za pojedinca pobrinemo, a cijelost će pri tom svakako nešto dobiti. Valja samo marljivo raditi i ljude preparirati, da onda uz nas pristanu. Ti si tome veoma vješt ; mi ti dugujemo mnogo. Samo nastavi tako, pak ćeš vidjeti, da smo za godinu, dvije gospodari ovdje, kao što smo davno već gospodari drugdje. Ljudi marljivo čitaju, što im se dade, a koji ne umiju čitati, ili nisu vješti njemačkom, tima ti tumačiš. Ja mislim, da je sad skoro hora, izaći iz naše rezerve. Valja samo paziti, kad nam se zgoda pruži. Ali prije moramo dovesti gospodu na tanak led, da počine kakovo bezakonje, da ljude uvrijede, da ih ogorče. Onda će tekar vidjeti, da u Hrvatskoj poslodavci nisu ni za trun bolji, nego li drugdje. Do sad oni toga pravo ne vjeruju; valja ih dakle uvjeriti. Tu psinu s peći si izvrsno proveo. Ne bih ni mislio, da si tako vješt. Svaka ti čast."

„Tuj ide mene samo veoma mala hvala. Ta ti si me svjetovao!"

„Svjetovao te nisam, to se ne može reći. Ti si me upitao, a ja sam rekao, da se stvar može tako i tako udesiti, a da pri tom nisam na to ni mislio, da ti to u istinu kaniš učiniti. Ali pustimo to. Kaži mi radje, što ti je inžinir rekao, jer to je za nas mnogo važnije."

Kovačić je hotio najprije prigovoriti, ali onda se okani te misli, te ispripovijedi svome drugu sve, što je s Krajinovićem govorio. Krümmel je mirno slušao i nije dulje vremena ni riječi rekao. Istom kad je Kovačić već davno ušutio, progovori drug mu zamišljeno:

„Meni se čini, da će nam Krajinović najviše smetati. Ta ti ludjaci su u toga čovjeka gotovo zaljubljeni. On imade neki osobiti način, kako s njima postupa. Da su svi u tvornici kao što je on, jedva bismo uspjeli. U ostalom vidiš i sam, kako se stvar shvaća. Ti bi ljudi bili u istinu kadri, radnika i onda otpustiti, ako mu se ništa ne može dokazati. Dakako, oni su u pravu, oni su gospodari, a mi možemo i crknuti."

„Tako je! Kad se o tom ili o sličnome radi, onda odma dolaze sa svojim mudrolijama, a mi smo uvijek oni, koji plaćamo. Pa da barem mogu što dokazati, jošte ne bi nepravda tolika bila! Ali oni priznavaju, da ne mogu ništa, posve ništa dokazati, ali se zato pozivlju na štetu, koju trpi tvornica. A nepravda, koju trpi radnik, nije za njih posve ništa. Pak sve ako sam i kriv," nadoveza Kovačić tihim glasom, a pri tom se oprezno na sve strane ogleda, „ako sam i kriv, oni me ne smiju otpustiti, jer za njih sam nedužan, oni mi ne mogu posve ništa dokazati, a bez dokaza nema osude. Tako je svagdje u svijetu, zašto da ne bude tako i ovdje, gdje se radi o našoj egzistenciji? Mi se ne trebamo ničega bojati, jer pravica je uz nas."

„Nešto malo oprezni moramo svakako biti, jer jošte nismo sigurni, da će većina, a jošte manje, da će svi drugovi uz nas pristati. Ovaj Krajinović je veoma lukav i prevejan, a uza to misle svi stariji radnici, da za njega nema ništa prečega, nego li njihova sreća i zadovoljstvo. Ali ovaj put ćemo ga ipak uhvatiti. On je eto i sam rekao, da bi te morao otpustiti, makar se i ne moglo dokazati, da si ti što kriv. To će mu škoditi kod radništva, te ljude od njega odvratiti. Na svaki način ćemo znati, na koje se možemo osloniti, a na koje ne, te tako posve točno saznati, koliko smo napredovali, da za slučaj štrajka ne nasjednemo. Ne mogu ti reći, s kojom nestrpljivošću čekam čas, kad ovdje u Hrvatskoj bukne prvi štrajk, te kad na taj način ostalim drugovima pokažemo, da nas i ovdje imade. Onda će nas i radje i obilatije podupirati, nego li su do sad činili, a tim ćemo i opet ojačati. Prava je sreća, što Kružić ne će da sluša Krajinovića, nego onako ponosno i bez ikakovoga obzira nastavlja svoj put. Da nije tako bezbrižan, kao što u istinu jeste, naš bi posao bio mnogo mučniji."

Kovačić se smrkne. Misao na Kružića nije mu bila ugodna. Za čudo, svi radnici su voljeli Krajinovića, te ga rado slušali. On ga nipošto nije volio, ma da mu nije nikad ništa na žao učinio. I u tome se je jasno pokazivala njegova opora ćud, koja je svagdje naginjala na opoziciju. Već sama ta jedna okolnost, što su ostali prianjali uz Krajinovića, bila je dovoljna, da se on od njega odvrati, te da ga gotovo zamrzi. Nasuprot je volio Kružića s jednostavnoga razloga, što drugi nisu za njega marili, ili što je bio kod njih omražen. S druge strane Kovačić nikako nije mogao zaboraviti na to, kako ga je Kružić natrag u tvornicu primio, te ga tako spasio od velike nevolje. Čim bi se spomenulo Kružićevo ime, on bi postao mrk i zamišljen. Kod svega, što je radio i govorio, volio je i ne misliti na to, da svu štetu nosi za pravo njegov dobročinitelj. Zato i nikada nije govorio o Kružiću, nego samo uvijek o tvornici, koja je za njega bila nešto posve apstraktnoga, nositeljica svih nepravda i svih nedaća, koje su stizavale radnika. Kad bi tko bio kažnjen ili otpušten, rekao bi: tvornica ga je otpustila; kad bi se kome radniku dogodila kakova nesreća kod posla, pa kad nije dobio onolike i onakove odštete, kako si je Kovačić utvarao, rekao bi ovaj i opet: tvornica mu je učinila krivo. A isto to se je dogadjalo, kad bi se radilo

o tome, da se osveti. Nije na to ni mislio, da se osvećuje Kružiću, nego je uvijek samo mislio na tvornicu. Tako i sad.

Krümmel je bio veliki praktički psiholog, koji je do mala upoznao sve slabe strane Kovačićeve, te je prema tome i radio. O Kružiću nije bilo gotovo nikada ni govora, nego uvijek samo o tvornici ili o Krajinoviću, koga je Kovačić pod konac gotovo zamrzio. Od časa do časa znao je ipak progovoriti onako mimogrece i o Kružiću, da vidi, kako s tim stoji stvar, i da li se Kovačić i od njega udaljuje, da li počima zaboravljati, što mu je Kružić dobra učinio. To je bilo veoma važno, jer se je Krümmel morao bojati, da bi Kovačić napokon mogao progledati, te upoznati, da se tuj ne radi o nikakovoj tvornici, nego samo o kesi i imovini čovjeka, koji mu je pomagao, kad je bio u najvećoj bijedi. Ali Krümmel je pri tom bio veoma oprezan. I danas se je mogao uvjeriti, da se Kovačić nikako ne da nauckati na Kružića, jer je iza kratke stanke progovorio:

„Kružić nije loš čovjek. Ja mislim, da on o svemu tomu premalo misli, pak je zato takav."

Krümmel se nasmije nešto podrugljivo.

„Da, tako je", reče onda, „ ti uvijek tako govoriš. A jesi li se ikada upitao, zašto Kružić nikada ne misli na takove stvari? Jer drži, da na to nije vrijedno ni misliti! A zašto drži to? Zato, jer u njegovim očima radnik nije ni čovjek. Rado ću ti priznati, da to nije nikakova prirodjena zloba. Ali to je mišljenje, koje ćeš naći u svih kapitalista, u svih ljudi, koji su jaki na novcu, te koji se ne trebaju bojati. Za njega mi nismo ništa drugo, nego jednostavno sredstvo, koje mu pomaže zgrtati milijune. Kad je to sredstvo svoju dužnost ispunilo, kad se je izrabilo, onda se baca, jer je postalo suvišnim. Sa ono nekoliko novčića, što nam dnevice plaća za naš trud, prestale su s njegove strane sve obveze prema nama. On se je obogatio, a što će od nas biti, zato i ne pita. Pazi samo, kakovi su ti ljudi", nastavi Krümmel, kad je opazio, da mu Kovačić kani nešto prigovoriti. „Jedan ne mari za nas, ni za našu sreću i budućnost, akoprem imade našem trudu i znoju zahvaliti sve, što je stekao. Taj si ne uzimlje ni toliko truda, da barem h i n i nekakovu skrb i zanimanje za nas, kad ju već ne o s j e ć a. Drugi se pričinja, kao da na nas misli i za nas skrbi, a kad tamo, njemu nije ni do čega stalo, nego da nas primiri, da nas uljulja u san, te da nas tako drži u pokornosti prema onome prvome. A kad se što dogodi, što bi toj gospodi moglo nanijeti i najmanju štetu, tad se slože obojica, te vele: mi doduše ne možemo dokazati, da je Kovačić kriv; možda mu tko iz zlobe sve te psine pravi, ali mi ne možemo plaćati štetu, koja odatle nastaje. Valjda će i Kovačić uvidjeti, da ga moramo otpustiti! Pri tome ni ne misle na nevolju i na glad, na jadne radničke prilike, na propalu zaslužbu i na sve drugo, što odatle može slijediti za siromaka radnika. Ta oni su bogati i obskrbljeni! Oni mogu napokon i svoje tvornice zatvoriti ili prodati, te živjeti od onoga, što smo im mi svojim žuljevima stekli. A mi se ne možemo ni braniti, jer zakon je uza njih; on ih brani i štiti. Pak ako je koji pojedinac bolji od ostalih, zar se mi radnici možemo i smijemo na to obazirati? Naša borba zahtijeva gdjekad, kako teško nam i bilo, da s uma smetnemo sreću i zadovoljstvo pojedinoga o d n a s, a kako da onda mislimo na pojedince izmedju n j i h, koji su naši protivnici i neprijatelji, ma kako dobri i plemeniti inače bili?! I ja cijenim Kružića, i meni je simpatičan, ali pomoći mu se ipak ne može. I on stoji u onim redovima, koji nam se opiru, i on je predstavnik kapitalizma, i on izrabljuje našu radnu snagu u svoju korist. Pak misliš li, da bi te Kružić branio, kad bi mu gospoda predložila, da te se iz tvornice otpusti, sve da ti i ne mogu ništa dokazati? Da, branio! Ni riječi ne bi rekao, nego bi ti isplatio, što ti duguje, rekao bi, da žali, što te mora otpustiti, a tim bi za njega čitava stvar bila riješena. Ne varaj se; on je jednom bio prema tebi milosrdan! A zar mi tražimo m i l o s r d j a? Zar mi ne tražimo svoje pravo? Zar misliš, da će nam Kružić kakovo pravo priznati? . . ."

Kovačić zašuti, te se zamisli. On je jako dobro osjećao, da ta logika ne dokazuje mnogo, ali nije znao, gdje leži pogriješka, te nije umio odgovoriti. Tako su jedno vrijeme šutjeli, a onda progovori opet Krümmel:

„Dakako, ja znadem, da je tebi teže, nego li nam drugima. Ne samo da je Kružić prema tebi bio bolji, nego i tvoja sestra se nalazi u njegovoj kući, a veli se, da njegova majka za nju mnogo čini. To tebi veže ruke, pak je teško, otresti se tih misli."

„Ako je moja sestra kod njegove majke, tad to u istinu ne mijenja posve ništa na mom odnošaju prema njemu. Moja sestra nije ondje badava, ona radi i služi svoj kruh baš tako, kao i mi ovdje u tvornici. U ostalom ti mogu reći, da ta misao na mene posve ništa ne djeluje. Ja i moja setsra malo se obaziremo jedno na drugo. Ona ide svojim putem, a ja svojim."

„Tim bolje, ali kako misli o tome tvoja žena?"

„Ja mislim, da je to stvar, koja ne spada ni na te, ni na našu organizaciju, nego samo na mene. Ja vršim svoju dužnost prema vama, ja sam dokazao, da sam vam odan, te sam u tim dokazima možda i predaleko pošao. Što vas dakle briga za moju ženu i moju sestru? Ta i sam znaš, da me one ne mogu smetati, sve kad bi i hotjele. Kani se dakle njih."

„Ne ljuti se! To su tvoje privatne stvari, a ako sam te upitao, učinio sam to kao prijatelj, ne kano socijalista. U ostalom nije to pitanje tako suvišno, kako ti možda misliš. Ta pola svoga života sprovadjamo u krugu obitelji, pak je zato i veoma važno, kakova je ta obitelj. U privatne se prilike organizacije ne pača, to je istina, a'i joj valja na neki način i o tome račun voditi, te nije teško dokazati, da ona imade u tome i pravo. Ti znaš i sam, da podupiremo ne samo radnike, dakle naše članove, nego i njihove obitelji, njihove žene i njihovu djecu. Ne može nam dakle biti svjedno, kakove su te žene, kakova su ta djeca. Osobito u krajevima, gdje se naša organizacija istom počima širiti, moramo na to paziti. Ta sve je tamo proti nama, u prvom redu žene, kojima popovi smućuju glave i draškaju savijest. Dakako, proti ženama, ma da su nam i najveće protivnice, ne možemo niti ne ćemo ništa učiniti, ali moramo nastojati, da spasimo drugove od njihovoga utjecaja. Zato sam te i pitao."

„Ti govoriš uvijek jedno te isto", odvrati Kovačić zlovoljno. „Ta, i sam vidiš, da na me nitko nema utjecaja."

„Vidim, i to mi je drago. Ali ti znadeš, da nam ne može biti svejedno, kako naši drugovi odgajaju svoju djecu. Tko će se brinuti za širenje i učvršćivanje naših ideja, ako ne mi sami? Tko će svojoj djeci već za rana ucjepljivati u dušu naše misli, oduševiti ih za cilj, za kojim mi svi idemo, ako ne i opet mi sami? Vidiš, tuj obično dolazi onda do konflikta izmedju žene i mu,a."

„Ne znam, što ti je baš danas, da govoriš o tim stvarima", reče mrko Kovačić. „Ta nema nikakovoga povoda, o tome govoriti. Moja su djeca jošte sitna i malena, a ako opazite, da ih ne odgajam, kako to naši interesi zahtijevaju, onda mi možete prigovoriti, prije ne. U ostalom mislim, da bi dobro bilo, kad se ne biste svi skupa toliko brinuli za ove stvari. Govorili ste mi, da prave slobode izvan naše organizacije nema. K slobodi

spada u prvom redu to, da je svatko slobodan u svojoj kući."

Krümmel je doduše opazio, da bi bilo najbolje, da za sada prestane s daljnjim razgovorom, ali nekako ga je dražio Kovačićev odgovor, te bi bio ipak nastavio, da nije u taj čas dan znak odmora, te da radnici nisu pošli kud koji. Tako je morao prestati. Kad je Kovačić uz dosta kratak pozdrav otišao, gledao je Krümmel zamišljeno za njim.

„Taj jošte ni iz daleka nije zrio. Morao bih ga se bojati, kad ga ne bih imao u svojim šakama!"

*

U isti je čas Krajinović u svojoj pisarni otro pero, te ga pomno stavio na mjesto. On je u svemu bio točan i savjestan, a oni, koji ga nisu posve točno poznavali, čudili su se, kad su vidjeli, da njegova jaka i impulzivna narav podnosi takovu savjesnost. Bio je jošte uvijek zamišljen. Nezgode kod peći br. 4. nisu mu dale mira, te je neprestano na nje mislio. S jedne strane njegova savjesnost, a s druge strane ono poznato nagnuće jakih i koleričnih temperamenata, da se najradje bave problemima, koji su teški i nepristupni, a napokon i prirodna zvjedljivost, sve je to zajedno djelovalo, te se onih misli nije mogao nikako kaniti, koje su s tim bile u savezu. Tako se je zamišljeno oblačio, kad se otvore vrata, a dr. Kružić stupi u sobu, odjeven za polazak. Ma da je sa svojim šefom od dana do dana sve to neusiljenije i prijateljskije općio, nikada nije zaboravio na razliku u godinama i u socijalnom položaju. Nakloni se dakle uljudno i upita dra. Kružića, imade li kakovih osobitih naloga.

„Ne, dragi Krajinoviću, ja nemam nikakovih naloga, ni osobitih, ni običnih", nasmija se Kružić, a Krajinoviću se pričini, da je njegov šef ne samo neobično dobre volje, nego da danas nekud mladji izgleda, nego li inače. „Ja nemam nikakovih naloga", nastavi Kružić, „ma da vi te naloge neprestano očekujete i na njih vrebate. Znate, dragi prijatelju, da ste vi za mene prava zagonetka?"

Krajinović ga posve u čudu pogleda, a onda upita bez svakoga razumijevanja:

„A zašto?"

„Kažite mi pravo, koliko je vam godina?"

„Koliko je meni godina?" čudio se Krajinović sve to više.

„Da, koliko je vama godina", opetova Kružić kroz smijeh, a pri tom naglasi svaku pojedinu riječ.

„Trideset i tri", orgovori napokon Krajinović.

„To ste vi onda pravo dijete", šalio se je Kružić dalje, te nasloniv se ledjima na stol, motrio ispod oka svoga inžinira, koji se nikako nije mogao snaći.

„Eto, ja sam toliko stariji od vas, barem godinama, a meni se sve čini, da sam ipak mladji", nastavi Kružić. „Kadgod dodjem k vama, uvijek pitate samo za moje „naloge", a o drugome, nego li o poslu, s vama se ne da ni govoriti. Ja mislim, da vi o drugome i ne sanjate, nego li o kemičkim i matematičkim formulama."

„Mislite?" upita sad Krajinović ponešto vragoljasto. „Možda se ipak varate. „Ali jedno je istina: ja rijetko mislim na stvari, koje nisu za mene aktuelne, a po gotovo o njima ne sanjam."

„Ali to se nekako ne slaže s vašim godinama. Vi ste mladi, u dobrim ste okolnostima, pak se doista čudim, što se ne ženite."

Krajinović se i opet stane čuditi ,ali ne odgovori odma. Osjećao je, kako Kružićevo oko na njegovom licu počiva, kako mu kani pročitati svaku crtu i svaki izražaj. On se sagne i otrese slabi trag prašine s koljena. Kružić je medjutim ustrpljivo čekao na odgovor, te u duši uživao u zabuni svoga činovnika. Ovaj se napokon uspravi, pogleda smijuške svoga šefa, a onda reče posve bezazleno:

„Hm, bilo bi možda dobro, da i na to mislim, ali nije nikakova sila, pa onda ne znam, bi li umio tako dobro birati, kako ste vi birali."

Kružićevo lice zasja.

„Birajte, brate, birajte, i ne čekajte, dok ne bude prekasno, kako je to malne kod mene bilo." Zatim nastavi povjerljivo: „ Ne mogu vam reći, kako žalim za cijelim ovim vremenom, što sam ga izgubio, živući onako sam u svijetu. Meni se čini, ako se stvar pravo uzme, da je ono cijelo vrijeme izgubljeno. Što sam eto nedavno učinio, morao sam jošte daleko prije učiniti."

Krajinović se je od svoga začudjenja oporavio; ta on se nije nikada dugo čudio. Bilo je to doduše sada prvi put, što je Kružić tako povjerljivo s njim govorio, ali sličnih riječi već je čuo od njega. Nije u ostalom bilo baš tako teško, protumačiti si, odakle sad na jednom ta povjerljivost Kružićeva, ta potreba, da nekome kaže, kako je sretan. Krajinović zalazio je češće u njegovu kuću, pak je opazio kao i svi drugi, da odnošaj izmedju snaše i svekrve nije onako srdačan, kako bi morao biti. Naravno je dakle, da su se onda ponešto otudjili i mati i sin. Kako stara gospodja Kružićka nije nikada hinila osobite ljubavi prema Irmi, tako toga nije ni pred sinom pokazivala, a činjenica, da su doduše pod jednim krovom živjele, ali svaka za se, dopuštala je zaključivati, bilo u ostalom kako mu drago, da odnošaj nije tako srdačan, kako se je to inače moglo očekivati. Kružić, koji inače nije imao nikoga, koji bi mu imalo bliži bio, a osjećao je ipak potrebu, da s nekim govori o svojoj sreći, odabrao je Krajinovića, za koga je u ostalom znao, da je pouzdan i diskretan. Krajinović je to shvaćao onako, kako je Kružić i mislio. Zato je i odgovorio:

„Birao bih ja, i to rado birao, ali za sada bar jošte o tome ne može biti ni govora. Ja ne mogu jošte misliti na ženidbu."

„A zašto ne?" upita ponešto u čudu Kružić, koji je hotio, da i drugi budu sretni, kao što je i on sretan. „Ta vi imate u istinu dosta, da možete veoma pristojno živjeti. I ja sam se prvi put ženio, a nisam imao ni iz daleka toliko, kao vi. Ali čemu ovdje u toj tamnoj i zadušljivoj sobici stajati, gdje je vani toli lijepo? Možemo svoj razgovor i vani nastaviti. Vrijeme je toli divno, te sam naručio po kola, da se malo izvezemo prije ručka. Inače volim pješke ići, ali danas je cesta tako puna blata, da to nije moguće. Morate li danas poslije podne ostati u uredu? Ako nije apsolutno nužno, posvetite nama to popodne. Danas ćemo svi, to jest moja majka, moja žena, gospodjica Anka i mi poći na mali izlet; bit ćemo dakle posve sami i nesmetani. Meni se ta velika društva gotovo već i gade; ja vam zato nisam. Dogovorili smo se, a moja žena umolila me je, da i vas pozovem. Nemojte se dakle nećkati. Dajte potrebite naloge, otresite se briga, te podjite sa mnom. Meni je danas kao kakovom dječarcu, koji na šetnju i zabavu ne misli, osim onda, kad mora u školu, dakle u zabranjeno vrijeme. Zar vi takova šta jošte nikada niste osjetili?"

„O jesam, gospodine doktore, i te kako jesam, ali sam uvijek bio jači, nego li napast. Meni se pako čini, da to kod vas nije bilo tako, da se takovi mladenački prohtjevi kod vas javljaju istom sada."

„Istina", reče Bernard, te se sam začudi, kako toga nije već prije opazio. „Od neko doba osjećam se mladjim, bodrijim i veselijim. I majka mi je već rekla, da sad istom dolazim u one godine, koje Nijemac nazivlje nelijepim imenom „Flegeljahre". Ali ništa zato; meni je i to pravo. Bilo prije ili kasnije, samo kad su tu. Nu sad

*

dajte svoje „naloge“, koje i sami tako željno očekujete, pa da izmaknemo toj tvorničkoj atmosferi.“

Krajinović pozove nadglednika, te mu naloži, što sve valja učiniti poslije podne, podje jošte prijeko u ured, te i tamo sve uredi, a onda se vrati u svoju sobu, gdje ga je Bernard čekao. Medjutim su došla i kola, lagani faeton, gospoda sjedoše, a mladi i vatreni konji, koji su preko zime i onako dosta dugo čamili u staji, povukoše, da je bila milota. U istinu je taj svježi, proljetni zrak imao nešto u sebi, što je čovjeka kao pomladjivalo. Letili su cestom kao munja, a jablanovi, koji su ju rubili, samo su izmicali za njima. Sad, o podne, nisu skoro nikoga sretali; ravna i široka cesta prostirala se je pred njima u daljinu, a njihove su duše, zaokupljene takodjer proljetnim mislima, bludile jošte i dalje. Tako su dosta dugo šutjeli. Na jednom nastavi Bernard razgovor, koji su bili u uredu počeli, te reče:

„Još mi ne odgovoriste na moje pitanje, zašto da ne možete već sada birati?“

Krajinoviću se je nekako čudno pričinilo, kako njegov šef svejednako misli na njegovu ženidbu. Ali on je posve pravo držao, da sretni supruzi uvijek žele, da i drugi, koji su im prijatelji, uzmu na se onaj slatki jaram, koji je njih toliko usrećio. Odgovori dakle očito dobre volje:

„U istinu, još vam nisam odgovorio, a da budem posve iskren ne znam ni sam, što da vam odgovorim. Vi imate posve pravo, kad velite, da imadem dosta, da uzmognem uzdržavati i ženu i obitelj. Ali ja nisam mislio na materijalnu stranu toga pitanja, i ako je važna. Bojim se izbora, jer mislim, da nisam posve dozrio za tako tešku stvar.“

„Pak vi mislite, da ćete s vremenom dozrijevati? Ja mislim, da je to obmana, te da je tu nešto drugoga po srijedi, čega meni, a možda ni samome sebi ne ćete priznati. Vi ste po svoj prilici birali, ako si možda i nijeste svjesni, pak niste na čistu, da li je vaš izbor valjan, ili možda, da li je i ona tako birala, kako vi mislite i želite.“

Najstarije odgojilište djevojaka u Hrvatskoj: Crkva.

Pri tom pogleda sa strane na Krajinovića, kome se je lijepo, mlado lice oblilo rumenilom.

„Imate li kakova povoda, da to mislite?“ upita Krajinović, a da pri tom nije svoga šefa ni pogledao.

„Ja ne, ali drugi“, nasmija se Kružić, te se i sam zacrveni od veselja, kad je opazio, da je svoga druga „ukebao“.

„Drugi?“ stane se sad Krajinović iskreno čuditi. „Ta tko se za to zanima? Ako možda imade i na stvari nešto istine, to ipak ne mislim, da je to tako javno i od tako javnoga interesa.“

„Varate se, dragoviću“, šalio se je Kružić dalje. „To vam je sudbina svih muškaraca, da su njihovi osjećaji kao otvorena knjiga, te da tu knjigu veoma često drugi mnogo bolje i lagljе čitaju, nego li oni sami. U tom smislu su svi naši osjećaji javni. A što se tiče javnoga interesa, nemojte se zavaravati; zaljubljen muškarac je uvijek predmet tudjega interesa, i to ne samo za onu, koje se stvar napokon u prvom redu tiče, nego i za sve one, koji su to opazili. Ja dakako — ispovijedam posve otvoreno — toga opazio nisam, ali su opazili drugi, te me na to upozorili, a onda dakako opazio sam i ja, da im kombinacije nisu promašile.“

„Čudnovato,“ reče Krajinović nešto hladno; „nisam nikada ni pomišljao, da sam toli zahvalni objekat za tudje opažanje.“

„Ne ljutite se,“ reče Kružić neobično blago, te mu zaviri u oči. „Ta ne govorim od znatiželje, nego zato, jer mi vaša sudbina i te kako na srcu leži. Ja mislim, da ste dobro birali — bar tako moja majka govori, a njoj se može vjerovati —, pak bih rado, da čim prije segnete za svojom srećom, a ja ću vam rado pomoći, kolikogod budem mogao. Gospodjica Anka je u istinu ne samo mila, nego u svakom pogledu izvrsna djevojka, koja može usrećiti čovjeka. Posegnite samo, ne kasnite ni časa, sreća vas čeka!“

„Kad ste već izrekli ime, ne mogu se otimati. Istina, meni se gospodjica neobično svidja. Ja ju štujem, cijenim a mislim, da ju i ljubim. Ali to jošte nije sve. Prije svega nisam siguran, što će ona reći.“

„Moja majka veli, da se nemate ničega bojati. Ona je uvjerena, da i Anka vas ljubi. Ta sva je sretna, kad može biti kod nas, jer se samo kod nas s vama sastaje.“

„A da li upravo radi mene dolazi? Vidite, gospodine doktore, ja nisam ni malo tašt, ja nisam dakle nipošto siguran, da sam baš ja onaj magnet, koji ju u vašu kuću vuče. Može to i tko drugi biti. Ja dapače mislim, da je netko drugi po srijedi.“

„Netko drugi? A tko bi to mogao biti?“

„Da nije g. Dolinić?“

„Hinko Dolinić?“ začudi se sad Bernard. „Anka da rado gleda Hinka Dolinića? A kako dolazite do te čudne misli: Ta Dolinić je daleko prestar za nju. Znate li, da je Dolinić i od mene stariji?“

„Godine se kod muškarca ne broje, osobito ne onda, kad ih tako lijepo i bez napora nosi. Ne zaboravite, da Dolinić imade u očima naših gospodja i gospodjica osobiti neki čar, te da mu i mladji čovjek s najozbiljnijim nakanama nije dorasao.“

Krajinović je te riječi izrekao nekako trpko i ogorčeno, ali bezazleni Kružić nije toga opazio.

„To bi ipak čudnovato bilo,“ reče, „da toga nije nitko opazio osim vas.“

„Budimo iskreni, gospodine doktore. Znam, da pred vama smijem posve otvoreno govoriti. Posve ste pravo

rekli, da mi muškarci ne umijemo svojih osjećaja sakrivati, pa kad se dvoje toli često sastaje, kao gospodjica Anka i ja, nije nikakovo čudo, ako se to opazi. Ali ako su zaljubljeni muškarci i nespretni u sakrivanju svojih čuvstava, nisu nespretni kad motre onu, koja im se svidja. Ja imadem u istinu razloga misliti, da me je g. Dolinić pretekao."

Bernard se zamisli. Istom iza podulje stanke pregovori:

„A jeste li mislili i na to, da je to, ako se strogo uzme, uvrjeda za gospodjicu?"

„Uvrjeda?" smrsi Krajinović ne pogledav pri tome Kružića. „A zašto?"

„Za čestitu djevojku je uvijek uvrjeda, ako se o njoj kaže, da čovjek kao Dolinić u njezinim očima nešto vrijedi," odgovori Kružić, a da pri tome nije ni sam opazio, da je nešto rekao, što se i njega tiče.

Krajinović je dobro osjećao, da ružić imade pravo. Ali ipak nije mogao ništa pametna odgovoriti. Na jednom se digne i pogleda Kružiću ravno u oči, te rekne, ni ne misleći pravo na ono, što govori:

„Ali u tom slučaju ne bih ja vrijedjao samo Anke, nego i sve one gospodje, kod kojih je Dolinić nešto vrijedio, ili jošte i sada vrijedi. Žensko se srce ima posve drugačije prosudjivati, nego li muško. Ono nije uvijek krivo, ako voli ondje, gdje ne bi smjelo. U ostalom sam ja na sve to pomišljao, pa ipak nisam došao do drugoga rezultata, nego li je ovaj. Dolinić stoji medju menom i mojom srećom."

Kružić se duboko zamisli. Već iza prvih riječi Krajinovićevih nije pazio na ono, što je ovaj govorio. Nešto čudna javi se u njegovoj duši, neki osjećaj blize pogibelji, neka slutnja, da se tuj ne radi samo o sreći njegovoga mladjega druga, nego i o njegovoj vlastitoj. To, što se je u ovaj par u njegovoj duši rodilo, nisu bile logično poredane misli ili kakovi zaključci razuma. Ni sam nije znao, zašto je sad, iza onih Krajinovićevih riječi, na jednom našao neki bljesak, kao vizija, za koju nije znao, odakle dolazi. Ali kako je bio vičan paziti na se, nije se dulje zadržao kod toga, ma da su ga trnci prolazili. Predje dakle rukom preko čela, nasmiješi se ponešto prisiljeno i reče:

„Dragi prijatelju, ja mislim, da ste vi ljubomorni!"

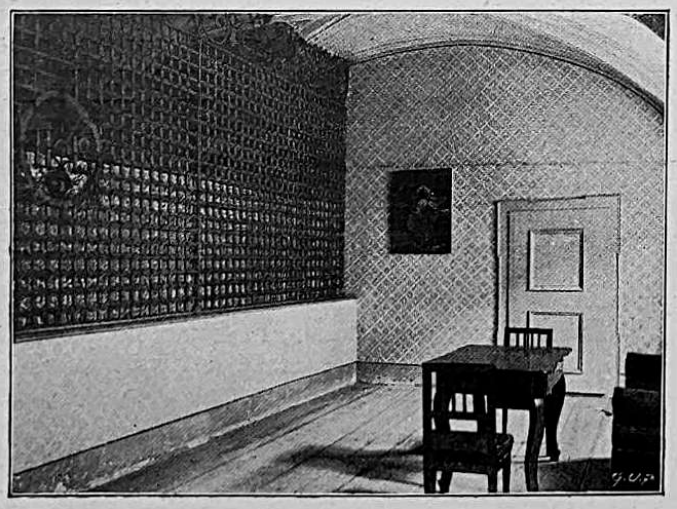

Najstarije odgojilište djevojaka u Hrvatskoj: Soba, u kojoj sestre primaju posjete.

„Nisam, gospodine ravnatelju, nisam ni najmanje. Ja mislim, da dobro vidim, a vi sami ste kazali, ne ja, da je to uvrjeda za djevojku."

„Ipak ne vjerujem, da se svi varaju, a samo vi ne," stao ga je miriti Kružić. „Ta ja vam ne ću protusloviti. Dolinić je u istinu ženama pogibeljan; odatle ipak jošte se slijedi, da će svaku opčiniti. Ta vidite, i ja sam nekoć mislio, da je moja žena, dakako onda jošte posve slobodna, u njega zaljubljena, pa ipak sam se prevario. Ja mislim, da čovjek, kakav je Dolinić, ne može na dulje vre-

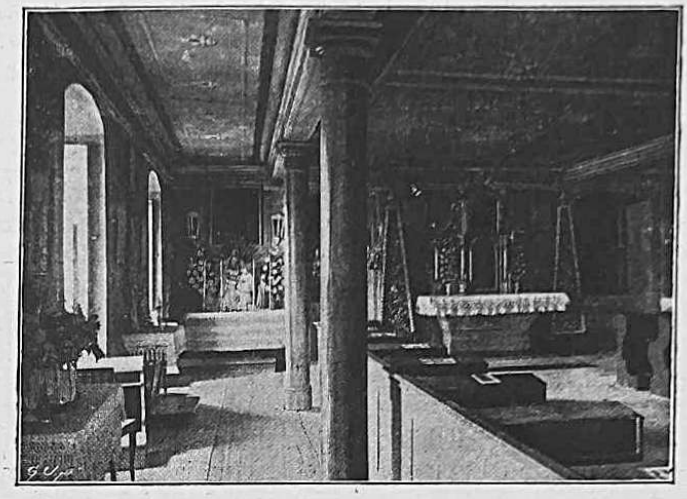

Najstarije odgojilište djevojaka u Hrvatskoj: Kor sestara.

mena za se zainteresovati čestite i inteligentne djevojke. Ja sam kasnije po sto puta sam u sebi molio svoju ženu, neka mi oprosti."

Kružić je govorio tako naglo, tako nergički, da ga Krajinović nije ni shvatio, zašto tako govori. U istinu je Kružić samo čekao na to, da mu netko potvrdi ono, što je netom izrekao. Ni sam nije znao, zašto je toli željan te potvrde, zašto je žudio, da i Krajinović bude njegovoga nazora. Ovaj je medjutim bio i odviše sam sobom zaokupljen, te nije posvećivao ponašanju Kružićevu nikakove osobite pažnje. Njemu je samo do toga bilo, da odgovori na ono, što je ovaj reko.

„Možda je i meni tako," odvrati mirno, te se zagleda u tamnosmedje, tek preorane njive, kraj kojih su se vozili. —

Ovaj odgovor nije bio Kružiću po ćudi, jer mu nije Krajinović izričito rekao, da imade pravo. To je u njega izazvalo opoziciju. On dakle nastavi:

„Vidite, da morate priznati, ako to i činite samo uvjetno. Ali ja mislim, da možete i vi pravo imati, a i oni, koji tvrde, da gdjica Anka vas voli."

„Kako to?" pogleda ga u čudu mladi čovjek.

„Vrlo jednostavno," reče Kružić, te se je pri tom držao kao čovjek, koji jako dobro razumije stvar, o kojoj će da govori, te koji hoće, da i drugoga pouči. „Eto, stvar se imade ovako. Srce je ljudsko veoma čudna stvar, osobito srce mlade djevojke, koje se je po prvi put stalo javljati. Želja ljubavi je tuj, njoj se to srce ne može oteti, te traži samo predmet za svoju ljubav. Zar nije posve lako moguće, da se to srce ne može odma odlučiti, da koleba, da samo nije na čistu, da ne zna, tko je „onaj pravi"? Vidite, to bi u ovom slučaju moglo veoma lako biti, a to tim lagljе, što za Dolinića kažu, da on upravo naumice ide za tim, da djevojke zatravi. U tom bi slučaju valjalo takovom slabom i neiskusnom srcu u pomoć priskočiti; privesti ga na pravi put, pokazat mu, gdje u istinu onaj, kojega ljubi. Ja mislim dapače, da bi to bila dužnost svakoga čestitoga čovjeka, jer bi time dva cilja postigao: usrećio sama sebe i spasio mlado, nedužno, a ljubavi puno srce."

Bernard Kružić pokazivao je u stvari svoga inžinira daleko više rječitosti i govorničke vještine, nego li u svojoj vlastitoj. To opazi i Krajinović, te se stade potajice

čuditi. Ipak je poznavao odviše dobro plemenito srce Bernardovo, a da bi mogao i u snu na to posumnjati, da se tuj radi o kakovoj naumice postavljenoj zamci, o kakovoj spleci. Ipak mu se sve pričini nekud neobično, a žar, kojim se je za njegovu stvar zauzimao njegov šef, kojega komotnost je i odviše dobro poznavao, nije mu bio ugodan. Ali položaj odvisnosti, u kom je bio prema Kružiću, nije mu dopuštao, da onako odgovori, kako bi to bio učinio svakome drugome. Jer je bio u neprilici, odluči uzeti sve s humorističke strane, pa zato i odgovori:

„Ja to sve shvaćam, gospodine ravnatelju, ali ja sam za takove stvari i odviše nespretan, a ne znam, tko da mi dade pobliže i potanke upute, kako mi se valja vladati u tim prilikama. Sama šteta, što je prošlo vrijeme uslužnih duenna, kako nam ih opisuju Cervantes i Le Sage! Da imam takovu duennu pri ruci, odma bi se njoj obratio, neka mi pomogne svojim iskustvom."

Kružić u svom žaru i svojoj bezazlenosti nije osjetio nedužnu zlobu, koja je ležala u tim riječima, nego nastavi:

„Dragi moj Krajinoviću, tu vam mogu ja pomoći: vidite, i ja sam bio u sličnom položaju i ja sam mislio najprije, da Irma ljubi Dolinića; kasnije, kad sam vidio stanovite znakove, koji su bjelodano pokazivali, da ni sama ne zna, koga ljubi, tad sam učinio ono, što biste sad vi morali činiti: pomogao sam joj, da dodje do spoznaje. A jer vidim, da se ne možete snaći, reći ću vam, kako sam postupao, ne bi li se i vi tim okoristili."

Ovdje stane, kao da čeka, dok će ga Krajinović zamoliti, neka mu poda taj toli dragocjeni savjet, a kad se ovaj nije najednom riječi javio, nego ga samo pola smješljivo, pola znatiželjno gledao, nastavi ovako:

„Bio sam u Irmu zaljubljen kao kakav nezreli gimnazijalac, ali sam to tajio, što sam bolje mogao. Nisam naime bio siguran, da li će me uslišati, ili ne, a ničega se nisam toliko bojao, koliko toga, da postanem smiješan. Jedno moje godine, drugo sigurnost, da se sa Dolinićem ne mogu mjeriti ni glede vanjštine, a ni glede ostalih svojstava, na koje žene stavljaju toliku važnost, a treće neka meni inače posve nepoznata plahost prema Irmi, sve me je to sililo, da budem veoma oprezan. Ali ljubav vam ima oštro oko; gdjekad mi se pričini, da me nekako rado gleda, dapače, da me odlikuje, i to na račun istoga Dolinića. To dakako nije moglo a da ne djeluje na mene i na moje odluke. Promisliv sve zrelo i prispodobiv se sa svakoga gledišta s Dolinićem morao sam napokon ipak uvidjeti, da bih ja Irmu mogao kud i kamo više usrećiti, nego li onaj vjetrogonja, onaj nestalni leptir. Ne ću tajiti, da me je pri tom podupirala i misao, da sam materijalno neprispodobivo bolje situiran od moga suparnika, ako ga u opće smjedoh tim imenom nazvati, jer, da pravo kažem nisam nikakovih dokaza imao zato, da ga baš voli. Čim sam došao do toga uvjerenja, radio sam onako, kako mi je to čast nalagala, gledao sam da Irmu u istinu predobijem, da joj se pokažem u najboljoj slici, da iznesem preda nju sve svoje, ako i neznatne prednosti, te da joj tako olakotim izbor. I vidite, čemu sam se u početku jedva nadati smio, to se i dogodi: Irma je uvidjela, što je bolje, pametnije, plemenitije, te je izabrala mene, a ja i danas mislim, da je to ne samo moja sreća, nego i njena. Zašto da i vi tako ne postupate?"

Krajinović se je doduše malo čudio toj dosta elementarnoj i trijeznoj pouci u načinu, kako se snubi djevojka, ali si ipak nije mogao zatajiti, da u tim riječima imade mnogo one krasne i prirodne istinitosti, kojom se je čitavi Kružić tako odlikovao, te što ga je u očima poštenih ljudi činilo tako simpatičnim. Ako je i bilo primjese nekoga djetinjega samopouzdanja, neke naivne apstrakcije, to nije smetalo; Krajinoviću je čitava stvar bila simpatična, te je s udivljenjem gledao u starijega čovjeka, koji si je eto sve do sad sačuvao toliko vjere u samoga sebe i u svijet. On je tu naivnost cijenio, da poštovao, jer je znao, da samo poštenje može biti tako djetinje čudi. Drugo je bilo, da li bi se mogao za istu metodu odlučiti. Zato je i odgovorio neodlučno:

„Razlika izmedju vašega i moga slučaja leži u tome, što ste vi, gospodine ravnatelju, imali sigurnu bazu na kojoj ste osnovali svoj rad: vi ste znali, da vas vaša zaručnica voli, ako i ne tako, kako ste to u početku željeli. Ja toga nipošto ne znam; ja nisam ni najmanjih znakova opazio; sve, što o tome znadem, je ono, što ste mi prije nekoliko časaka vi rekli. Zatim ne valja zaboraviti, da ste vi za Dolinića bili mnogo pogibeljniji takmac, nego li sam ja."

„Odatle slijedi samo to jedno, da se ponajprije morate o tome uvjeriti, da li sam imao pravo ili ne, kad sam vam ono rekao. Kad se o tome uvjerite, onda nestaje razlike. Što se vaše tvrdnje tiče, da sam ja za Dolinića pogibeljniji takmac, nego li vi, tad to jednostavno nije istina. Ako se možda pozivljete pri toj tvrdnji na to, što sam bogat, tad vas moram na to sjetiti, da ste vi mlad i lijep čovjek, a to kod mladih djevojaka više vrijedi nego li najveće bogatstvo."

„Meni se čini, gospodine ravnatelju, da se u tome ne ćemo nikada složiti, jer kako vidim, i mi muškarci nismo bolji od žena: mislimo naime, da su ona svojstva najbolja, kojih baš sami nemamo."

„Pa to da misle žene? Ja sam uvijek mislio, da svaka žena najviše cijeni ona svojstva, kojima se ona sama može pohvaliti."

„O ne," nasmije se Krajinović. „One u istinu tako misle, kao što i mi, ali je medju nam ta razlika, da one nastoje, pribaviti si umjetnim načinom ona tudja svojstva, mi pako ne."

„Pa zar se to može?" upita naivno Kružić.

„O da: pogledom na tijelo toaletom, a pogledom na duh — pretvaranjem?" našali se Krajinović ne sluteći pri tom ni sam, koliku je istinu izrekao.

„Dakle vi mislite, da se sve žene pretvaraju?"

„Zaista, one to čine, a da i same toga ne znaju. Ali zato ih ne treba prekoravati, jer to nije na uštrb njihovoj iskrenosti. Svatko, tko se vlada po svojoj naravi, ne pretvara se, nije dakle neiskren, a njihova narav je takova. To im se može tim manje u grijeh upisati, što se to nikome toliko ne svidja, koliko baš nama muškarcima. A uzrok je opet isti: nam se sve ono svidja, čega mi nemamo."

„Čujete, dragi Krajinoviću," zavrti Kružić nezadovoljno glavom, „ako nastavite u tom tonu, morat ću zaključiti, da ste mnogo veći prevejanac, nego li sam mislio. Ta vi tuj iznosite teorije, o kojima ja nisam nikada ni sanjao."

Tako je razgovor skrenuo na neutralno polje. Medjutim su i dosta daleko poodmakli, te Kružić naloži kočijašu, da okrene natrag prema gradu.

*

Krajinović ručao je kod Kružića, a danas bili su onamo pozvana i stara gospodja Kružićka i Anka. Za pravo to nije ni bio nikakav pravi ručak, nego neka vrst obilnijega doručka. Irma je bila neobično ljubezna, a naročito je bila susretljiva prema Anki, a ne manje milostiva prema Krajinoviću. Ako ga i jeste i prije nada sve prijazno susretala, opet se je danas i nehotice pitao, odakle ta milost. I Anka se je ponešto čudila, ali si nije glave odviše razbijala, jer je na mušice Irmine bila već i odviše priviknuta, te se nije mnogo za njih starala. Kraji-

nović je bio odviše zabavljen s Ankom, kraj koje je sjedio, te tako nije opazio onih potajnih pogleda, koji su letjeli od Irme k Bernardu i opet natrag, te koji su se očevidno ticali njega i Anke. Ali je to opazila stara gospodja, koja se je medjutim po svom običaju pričinjala, da ih ne vidi.

U istinu je Irma bila ona, koja je išla za tim, da splete Anku s Krajinovićem. Ona doduše nije ljubila Dolinića, ali je smetalo njezinoj taštini, da čovjek, koji je tako dugo bio upregnut pod kola njezinoga slavlja — kako je ona mislila, osobito iza zadnjega razgovora s njim —, nju ostavi, te da se zagleda u drugu. Ona si nije tajila, da bi za nju, za njezin mir i njezinu budućnost daleko najbolje bilo, kad bi Dolinić u istinu našao drugu, kad bi se ozbiljno u drugu zaljubio, ali uza sve to je njezina taština bila jača, nego li svi razlozi razuma. Ona toga nije podnosila, te je tome svaku žrtvu bila spremna doprinijeti. Ona je sugerirala Bernardu, da je Krajinović Anki simpatičan, a to je bila u istinu i opazila, a kako je znala, da je Anka značajna djevojka, znala je i to, da Dolinić ne može na nikakov uspjeh računati, ako se Anka u istinu zaljubi u Krajinovića. Valjalo je toj za sada jošte plašljivoj i čednoj simpatiji pomoći, valjalo je utrti joj put, da se lagljе razvije do potpune, jake strasti, a ako joj to uspije, onda će i Dolinić ostati njezin. Njezin? Kad si je to pitanje stavila, čudila se je i sama, kako joj može jošte do njega biti stalo, ali kad je valjalo raditi, kad je valjalo jur zasnovane osnove unaprijediti, tada je zaboravljala na sve i radila onako, kako je bila zamislila.

Kod doručka su osim Krajinovića i Anke skoro svi šutili, pa ipak se nije moglo reći, da je dosadno. Krajinović je danas bio posve drugi čovjek, nego li obično. Ono, što je putem čuo od Kružića, zanijelo ga je i protiv vlastite mu volje, a kad je Anku vidio pred sobom, toli milu, dražesnu, punu onoga mladenačkoga čara, koji ga je toliko osvajao, zaboravio je na sve one razloge, koje je prije malo vremena nabrajao Kružiću, te je sad samo uživao u slatkoj sadašnjosti. Bio je šaljiv, dosjetljiv, veseo, skoro objestan, te je svojom veselosti i ostale zabavljao. Doručak nije dugo trajao; do mala se digoše i sjedoše u pripravljene kočije. U jedna kola sjedne Kružić s Ankom, a u druga obje druge gospodje i Krajinović. Stara gospodja, koja je bila tako mučaljiva za doručka, bila je za vožnje u kolima veoma razgovorljiva, a Krajinović joj je pomagao, koliko je mogao. I ista Irma je bila dobre volje, te se sa svekrvom i s Krajinovićem šalila i zabavljala. Društvo je bilo tako veselo, da su, osobito kad su već odmakli izvan grada, prolaznici znali stati, te se ogledavati za „sretnom" gospoštijom, koja se je tako glasno smijala. Kružić naložio je kočijašu, da krene put Podsusjeda, a onda se je posve posvetio svojoj družici. Ova se nije mogla dosta načuditi ljubežljivosti i galantnoj susretljivosti svoga kavalira, koji se je iz petnih žila napinjao, da joj ugodi. Dakako, Kružić je to na svoj način činio. Na prvi pogled malo nespretno, ali u istinu veoma vješto. Udvarao joj dakako nije; ta kako i bi, kad za njega druga žena do Irme u opće nije ni opstojala. Njegova najmilija tema, kad je govorio s gospodjama, bilo je inozemstvo, a o tome je umio tako lijepo i naravno govoriti, da su svi, koji toga od njega nisu ni očekivali, bili očarani, kad su prvi put s njim imali prilike tako se zabavljati. Do mala medjutim prijedje razgovor na drugi predmet, na njegovu ženu. Govorio je jednostavno, nekićeno, bez patosa, a to se je Anki tako svidjalo! I nehotice dodje joj misao, kako sretna mora biti žena, koja osvoji srce tako čestita čovjeka.

Anka je i sama od naravi bila ozbiljna, pak joj se je takav čovjek, kakav je bio Kružić, morao svidjati. Vrijeme joj je na taj način isto tako brzo odmicalo, kao i ostalim, akoprem je gdjekad mislila i na onu drugu kočiju, u kojoj se je vozio Krajinović s Irmom. Ona si doduše nije hotjela priznati, ali česti susretaji s Krajinovićem, njegovi udivljeni pogledi, njegova veselost, a ipak ona prirodjena ozbiljnost, koja mu je tako lijepo dolikovala, sve je to na nju djelovalo. Jošte više od svega toga dojimalo se je mlade djevojke sve ono, što je o njemu čula. Ta s kim bi god govorila, svaki joj je pripovijedao o njegovoj vrsnoći, o njegovoj radinosti, spremi i o njegovoj .. solidnosti, a to zadnje je na djevojku, kao što je ona bila, moralo djelovati. U krugovima njegovih znanaca nazivahu ga filistrom; to je po njezinom shvaćanju bila samo pohvala, koja je više vrijedila, nego li sve one druge lijepe stvari i sva ona krasna svojstva, koja je na njemu opažala, te koja su joj se tako svidjala. Trebala je samo oči zatvoriti i s mjesta je pred sobom vidjela ono njegovo pola ozbiljno, a pola šaljivo lice s onom crtom prirodjene dobroćudnosti oko usana, s onim visokim čelom i onim oštrim, ali ipak toli dobrim i prodirućim pogledom. Šta li je govorio s Irmom, dok se je s njom vozio? Anka je jako dobro upamtila, kako neprijateljski je Krajinović motrio one večeri Irmu, te je odatle posve pravo zaključivala, da joj nije osobiti prijatelj. Pa ipak ju je ljutilo, što s Irmom sjedi u istim kolima, što se razgovara s onom drugom, a ne s njom. Tako su joj misli često letile natrag u druga kola, a kad bi se sabrala, zabavljao ju je dr. Kružić tako dobro, da nije ni opazila, kako su ono nekoliko kilometara do Podsuseda brzo prevalili. Još nisu bila ni dva sata iza podneva, a oni su već bili ondje. Sidjoše dakle s kola, a kako je bilo prekrasno vrijeme, kojega su se hotjeli užiti, otputiše se odma gore u nasade, a večeru je Kružić naručio u gostioni. Još nije ljetos marna vrtlijareva ruka ni dirnula nasade; sve je bilo nekud tužno i zapušteno. Suho lišće pokrivalo je puteve, a tuj i tamo, osobito u sjeni, pod klupama, opazio si i koji kup prljava snijega kao zadnju uspomenu na netom prošlu zimu. Suho lišće je bilo samo na površini suho, a noge su osjećali vlagu, kad su u nj propadale sve do gležanja. Drveće bilo je jošte golo; tek tuj i tamo opazio si po koji blijedo zeleni čuperak mladoga lišća, a ostalo je jošte sve bilo u pupoljku. Ali sunce, to divno sunce sjalo je upravo mladenačkom snagom, te grijalo na pola jošte smrznutu zemlju, kao da kani sve ono nadoknaditi, što je zimi zanemarilo.

Društvo se je sad drugačije razdijelilo. Irma je pozvala svoga muža, da ju prati, njima se je pridružila stara gospodja, te su tako Anka i Krajinović ostali sami. Kokogod je mladim ljudima bilo srce puno, usta su ipak dosta dugo šutjela. Istom kad su se popeli skoro do same ruševine Susjedgrada, progovori napokon Krajinović, a ni to nije bilo osobito duhovito:

„Krasan dan, zar ne, gospodjice?"

„U istinu krasan. Čovjek ga se ne može dovoljno naužiti."

Stajali su na malenom zaravanku, a iza njih drvena klupa. Pred njima pukla je krasna savska ravnica prema zapadu i jugozapadu. U daljini plavile se visoke gore, a pod njihovim nogama vijugala se srebrena Sava. Da, ako se je igdje i ikada Sava smjela „srebrenom" nazivati, u taj par i na tom mjestu išlo ju je to ime; ta lješkala se je ko dugačko zavojito zrcalo ili ko sablja krivošija u žarkim zrakama sunca. Oboje zagleda se u daljinu, a ipak nije gledalo u tu divotu oko sebe, nego je svako od obojega pogled spuštalo u svoju vlastitu dušu.

Ankino srce obuze neko doslije nepoznato čuvstvo pobožnosti, te je nehotice rekla:

„Zar ne, da je Bog lijepo taj svijet stvorio?“

Te su riječi tako jednostavno i priprosto izašle na

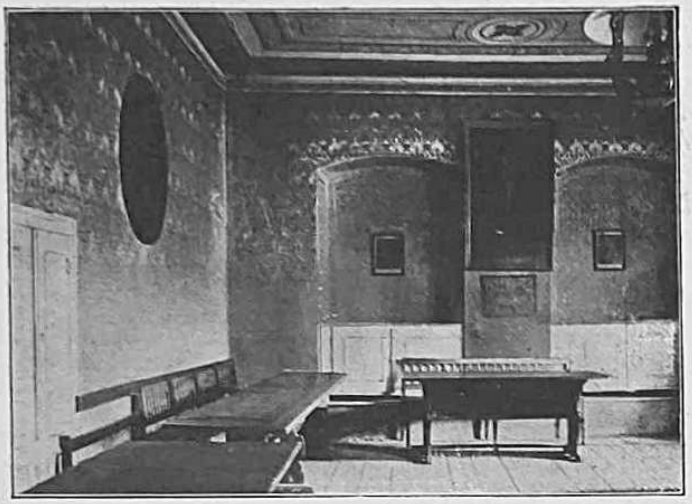

Najstarije odgojilište djevojaka u Hrvatskoj: Blagovalište sestara.

njena usta, da nije u njima bilo ni traga one banalnosti, koja za pravo leži u tako svagdanjoj frazi.

„Da, lijepo ga je stvorio i prelijepo,“ odvrati tihim glasom Krajinović, a da ni sam nije znao, zašto gotovo šaptom govori. I njemu se u taj par pričini, da mu svijet još nikada nije tako lijep bio, kao sada. Ni sam nije znao, zašto mu se one jednostavne, gotovo djetinje riječi djevojčine tako kosnuše srca. Možda zato, što ih je tako rijetko slušao. Neka čudna sjeta ga obuzme, a njegov um, koji nikad nije mirovao, koji je uvijek morao nešto imati, čim se bavi, koji je uvijek rješavao kaki problem, nehotice si stavi pitanje, koje je onda glasno izrekao:

„Zašto se dakle u tom toli lijepom svijetu ljudi toliko mrze i progone?“

Ona ne odgovori odma. Ta nije ni mislila, da je to pitanje baš na nju upravljeno. Ali kad osjeti na svom licu njegov dugački i pitajući pogled, odvrati:

„Ja ne znam, gospodine Krajinoviću, da li se sjećate onoga našega prvoga razgovora, što smo ga imali, kad se je milostiva sa gospodinom doktorom vratila sa svadbenoga putovanja; i onda smo o nečem sličnom govorili.“

„Sjećam se vrlo dobro, gospodjice, pamtim malne svaku riječ, koju smo tada izmijenili, ali se ipak ne sjećam . . . .“

„Doista? Onda ja pamtim bolje. Vi ste tada rekli doslovce ovo: Nesreća je samo to, što je tako teško naći one momente, koji oprieke izgladjuju, dok se oni momenti, koji ih pooštruju, sami po sebi namiču.“

„Istina, a vi ste mi odgovorili: Tako teško mi se to baš ne čini, osobito ne onda, ako čovjek već na početku svoga razmišljanja nije zabacio svih onih priznatih istina, na kojima se društvo temelji i mora temeljiti, ako ne ćemo da propadne. Ali ja jošte uvijek ne razumijem, kako to spada ovamo i kako to pristaje na ono, što smo netom razgovarali.“

„Ako se pravo sjećam, vi ste već tada moje riječi krivo shvatili,“ odgovori Anka, a u glasu joj je nešto odzvanjalo kao veliko razočaranje, „te ste mislili, da ja govorim o „starinskim“ nazorima. Ja sam pako ono mislila, što i sad mislim, te što bi vam odgovorila na vaše pitanje: ljudi su ostavili Boga i njegov zakon. Šta će im i najljepši i najbolji cvijet, kad su oni sami opaki? Vi ćete mi se možda smijati, ako i ne tako, da ja to opazim; vi ćete možda i to držati starinskim nazorom, ali sam ja uvjerena, da je baš to, što su se ljudi ostavili toga starinskoga nazora, krivo, što smo tako daleko došli.“

„Ne mislim gospodjice, da ozbiljno govorite, kad velite, da ću vam se možda smijati. Ja se ne smijm ničijemu uvjerenju, jer svako uvjerenje, ako je iskreno, imade za mene nešto nepovrjediva, nešto, što valja štovati, a po gotovo onda, kad to uvjerenje nije daleko od moga.“

Anka se naglo okrene, te mu duboko zaviri u oči i reče:

„Gospodine inžiniru, ne šalite se sa mnom; ja vam ne vjerujem.“

Izrekla je te riječi tako odrješito i tako oštro, da Krajinović nije znao, bi li se nasmiješio njezinoj revnosti, ili se našao uvrijedjen njezinim riječima. Ona medjutim govoraše dalje, te mu nije dala, ni da do riječi dodje, a to je sad prvi put učinila, otkad su se poznali.

„Kad biste tako mislili, kako sad govorite, onda biste sigurno pogodili i smisao mojih riječi. Čovjek, koji na Boga misli, taj takova šta ne može ni čuti, a da se odma ne dovine, što to znači. Eto, zato vam ne vjerujem, a meni je veoma žao, što i vama ne mogu vjerovati.“

Krajinović ostade najprije ponešto zapanjen; neposredna, moćna logika mlade djevojke u istinu ga je porazila. Ali to je trajalo samo vrlo kratko vrijeme, tek nekoliko časaka. Bio je vičan svoje afekte svladavati, osobito kad je vidio, da je tko drugi uzrujan. On se dakle umiri, te reče:

„A koju kaznu ćete sami sebi diktirati za tu nepravdu, koju ste mi sad nanijeli? Svaka nepravda traži kaznu i zadovoljštinu, osobito onda, ako je teška; dakle i vaša ju nepravda zahtijeva.“

Govorio je šaljivo, lako, kako se u društvu već govori, ali Anka je odma opazila, da je posve promijenio svoj glas i svoje držanje, a kad mu je pogledala u oči, opazi, da se u njihovom dnu nešto svijetli kao

Najstarije odgojilište u Hrvatskoj: Zavodska ljekarna.

uvrijedjeni ponos, kao teški, ali pravedni gnjev. Ipak nije uzmakla, nego posve mirno rekla:

„Najprije valja nepravdu dokazati, a onda može biti govora o zadovoljštini.“ (Nastavit će se.)

Judi.

(Ps. 54, 13, 14, 15.)

Milan Pavelić.

Juda, Juda, posvetih ti ruke,
sotona od njih drkto ko od str'jela,
a ti se eto sprati u hajduke
i ruka grom ti na mene napela!

Toliko puta cjelov sam ti dao,
preslatki cjelov kod svog čistog stola,
a ti si u noć mrklu otišao,
da natočiš mi čašu gorkog bola.

Prisezao si, tople roneć suze,
da ljubit ćeš me angjeoskim žarom,
pa zgazi, kletvu i uzvraćat uze
svom prijatelju izdajničkim darom.

Opravdavaš se, da na sumnja drumu
već davno os ti kolim vjere puče,
da novo svjetlo bljesnu ti u umu,
a — tebi glumit bješe nèmoguće.

O, ti si znao, istina da diše
tek orguljama vjere kroza šiblje,
a vjerovanje majku milost siše,
u duši-zipci ona njega ziblje.

O, Juda, Juda, ti si dobro znao,
da vjerovanje u tren bez nje sa'ne,
pa porad šta si milost proigrao
i predo gjavlu pune roda grane?

Razderi časom onaj oblak gusti;
što strast ga prede o savjest ti jadnu,
u ponor duše duboki se spusti, —
promotri ono, što mu biva na dnu.

Tu dvore ja sam podigao sunčane,
sad dimnjakom su paklenoga zjala,
tu ružice su moje milovane,
gnjusoba sad im na latice pala.

Tu psalma moga još se jeci glase,
pod vodom negdje zamire: hosànna!
al s divljeg sm'jeha ledno zas'jeca se
u moja prsa nesmiljena rana.

Tu još je miris žrtvenika moga,
al mjesto miljem stravom sada stresa:
pred nogam boštva — stvora besramnoga —
proliven kalež, rasut kruh s nebesa . . .

O Juda, Juda, u dušu zaviri,
rasudi ono, što joj na dnu leži,
prisluhni svirci, što odonud sviri, —
ko angjeo plače, ko sotona reži.

Al ti se bojiš, da ti bezdno crno
strahotom svojom ne ukrade sv'jesti'
u holost pušku mećeš mržnje zrno,
i na me str'jeljaš, grčeć ljute pêsti.

Pa udri, Juda! Evo srce moje,
bez groze zdimi u krvave grudi, —
al ja te molim srcem majke tvoje
tek svršit nemoj slično prvom Judi!

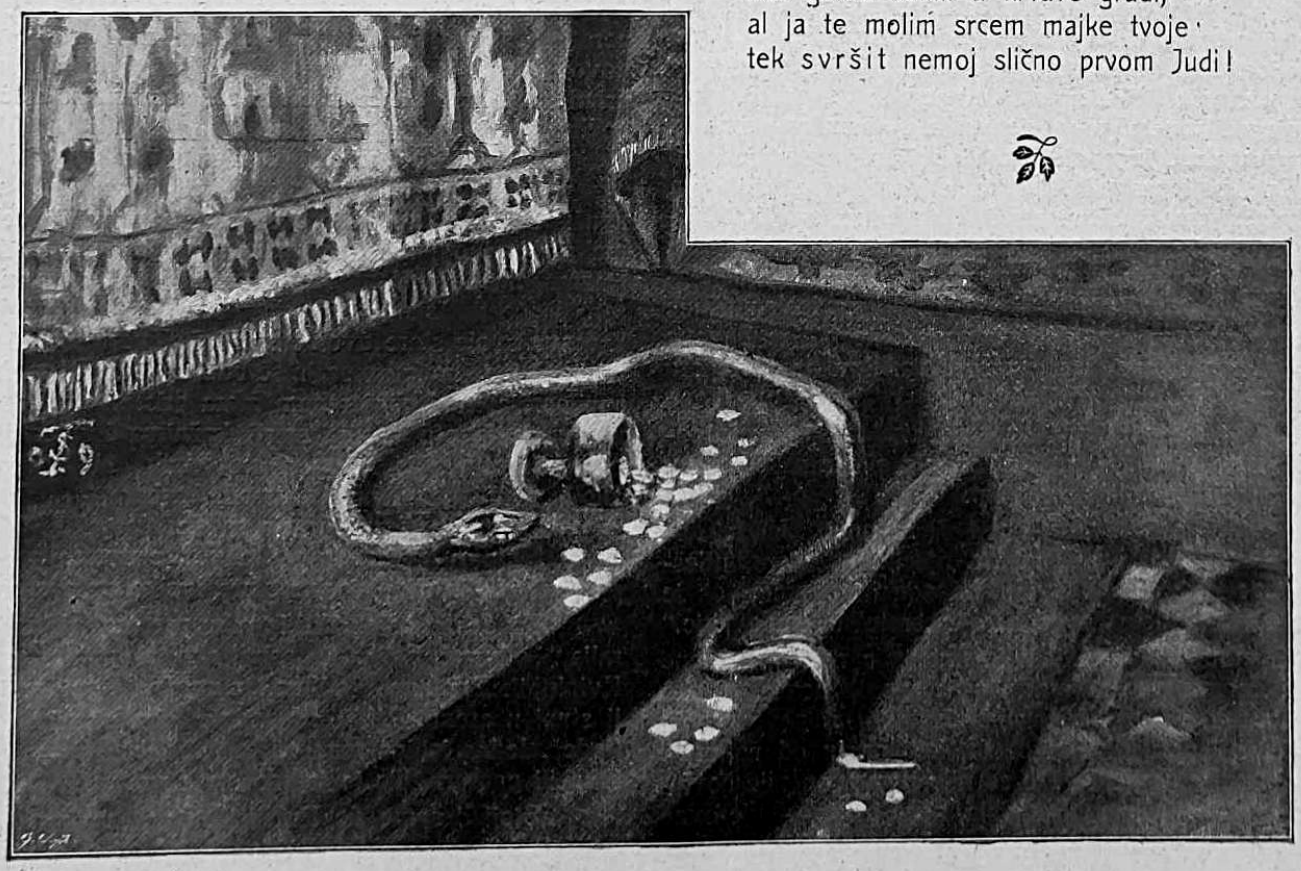

Kad sunce zalazi

Teodor Jeske-Choinski.

Feliks digne oči put neba, kao da odande traži Božjega nadahnuća, a onda progovori nešto tišim glasom:

„Ljudi moćni i naobraženi našega doba progone kršćanskoga Boga, jer je On jednu te istu istinu objavio za sve ljude bez razlike, za znamenite i za neznatne, za učene i neuke, dočim oni traže za se neku posebnu istinu. Oni misle, da nesretnici, koje je sadašnji poredak razbaštinio, nemaju nikakovo pravo na zaštitu zakona. Kao da i najnevoljniji od tih nevoljnika isto tako ne osjeća, ne trpi, ne tuguje i ne misli, kao i moćni imperator! Oni mrze našega Boga, jer on, ma da je ponizan, siromašan i ustrpljiv, ugrožava sav cjelokupni ustav rimskoga carstva, jer zahtijeva, da se isprave sve one pogriješke, koje su počinjene u toli dugoj prošlosti."

„Naš Bog propovijeda istu istinu za sve ljude, te već tim ukida ropstvo; jer najviše uzima u zaštitu one, koji sad nemaju nikakovoga prava, zabacuje sebičnost i lakomost; jer se grozi kaznama za svaku opačinu, zastrašuje nasilje i preuzetnost; jer veli, da je duša više od tijela, odbacuje putenost i razuzdanost. Ali taj tako dobri Bog ipak je strašniji od svih ostalih. On donosi u svijet oluju, koja će prohujiti svim stranama svijeta, te raznijeti poderine strovaljenoga toga poretka. Naš svijet ostario je i usahnuo, ponizio se je do nerazumna podrugivača i neobuzdane propalice. Zato valja da se ugne i svoje mjesto ustupi drugome. To uvidjaju ili barem slute svi ti sebičnjaci, kojim su njihove iskrivljene predodžbe i pojmovi imali zajamčiti udoban i miran život na zemlji, pa to je eto uzrok, radi koga progone našega Boga."

„Ali uzalud nas straše mačem, ognjem i divljom zvjeradi u cirkusu. Ta naša je povijest tako rekući tekar jučer počela, a već nas imade toliko, da kad bi se danas ili sutra odlučili, ne davati više državi vojnika ili poreza, moraju sva ta velika gospoda, koja se nazivlju gospodarima svijeta, uvidjeti, da su bez nas slabi i nemoćni. S mjesta bi vidjeli, da je kršćanstvo prodrlo u senat i u legije, u sudnice i u škole. Čovječanstvo čezne i gine za boljom i plemenitijom vjerom, te tihano ali munjevitom brzinom širi sjeme naše vjere po svoj carevini, pa gdjegod pane takova sjemenka u rastuženo srce ili u zdvojnu dušu, svagdje nikne novi kršćanin, procvate novi apoštol i mučenik. Mi nismo danas više nikakova sljedba; mi smo velika i moćna Crkva; mi smo kao velika oluja, koja bez vjetra, bez šuma, bez munje i groma, bez praska padajućega drveća i bez zavijanja ustalasanoga uzduha prekrili cijeli svijet, te koja ipak uništuje ne samo zlaćane hramove bogova, nego i te bogove same. Domala će naš križ zasjati nad krunama vladara i nad palačama mogućnika!"

Čim dulje je Minucij govorio, tim topliji mu je postajao glas i tim življi izraz u licu, a u očima zakrijesi mu se oduševljenje mladjane vatre.

„Naš je svijet!" usklikne i dignu ruku. „Jer mi donosimo umornom čovječanstvu riječi žive vjere, utješljive nade i iskrene ljubavi; mi donosimo onome, koji je izgubio nadu, novo svijetlo, a nesretniku smilovanje."

S udivljenjem gledala je Mucija u retora, a njene se oči ne mogoše odvratiti od njegovih usana. Koliko li se je govor toga Afričana razlikovao od govora onih skeptičnih i porugljivih filozofa, koji su ju od najranije joj mladosti okruživali! On se nije rugao, on nije čovječanstvu otimao njegovih idejala, nego on je — vjerovao i ljubio.

„Ne usudjujem se podvojiti o istinitosti tvojih riječi," odgovori Mucija, a glas joj je drhtao od tronuća. „Ali čemu dopuštate, da vas progone, ako se osjećate toli moćnima?"

„Eto, iz tebe govori gizda i silovitost Rimljanke," odvrati Feliks. „Nam kršćanima nalaže Bog poniznu i ustrpljivu ustrajnost. On nam dapače nalaže, da se molimo za one, koji nas progone. Pa isto tako ne smijemo početi osvajati svijeta mačem i ognjem, nego ga moramo očekivati samo od sile naše vjere."

„A Rim? Što će biti od Rima?"

„Rim će ili propasti, kao što su propale tolike druge države prije njega, ako ne bude hotio postati braniteljem nove istine, ili će poprimiti našu vjeru, te postati žarište svega svijeta."

„Rim da propane? Ta zar je to moguće?" usklikne Mucija.

„A nije li propalo cjelokupno vjersko uvjerenje, nisu li propali svi oni pojmovi o gradjanskim krjepostima, na kojima je Rim sazdao svu svoju veličinu?" zapita ju Feliks. „Rimski su hramovi prazni i pusti, njegovi su sudovi podmićeni i nepošteni, u njegovim legijama služe samo barbari. Stare rimske krjeposti blude okolo, te nalaze samo u rijetkim kućama zakloništa; one su samo kao neke sablasti davne proslošti, koja se nikad više neće vratiti. Ne primi li Rim nove vjere, prohtjedne li mu se, da prkosno sačuva staru, kojoj se i sam već ruga i koju prezire, pogazit će ga drugi, mladji narodi."

Mucija nije više prigovarala. Feliksove riječi raspirile su u njoj jasni plamen spoznaje. Sad je i razumjela, zašto dosadašnji poredak, koji je toli popustljiv i ustrpljiv bio prema svim ostalim vjerama, baš samo kršćanstvo mrzi i hoće da zaprieči njegovo raširenje. Taj blagi i ustrpljivi Bog nije bio samo branitelj siromaha: on je sve one k sebi zvao, kojima sunce na zalazu nije više moglo podavati dosta topline. Ta i Mucija poznala je sama vrlo dobro sav onaj hladni mraz svoga vremena.

„Razumiješ li sada, zašto nas progone senat i imperator?" upita Feliks blago, a kad mu Mucija ne odgovori, doda u pol glasa: „Dan, kad Mucija Kornelija primi sveti krst, bit će svečani dan za rimsku kršćansku općinu."

„Jošte živi u Korneliji Rimljanka," odgovori Mucija.

„Ti hoćeš jošte da razmišljaš, ti hoćeš da u sebi ugušiš oholost Rimljanke prije, nego li zavoliš svekoliko mukotrpno čovječanstvo, kako to zapovijeda naš Bog. Razumijem i shvaćam, zašto se skanjuješ, ali sam uvjeren, da će tim silnije i jače u tebi provaliti nova ljubav, kad sve svoje stare dvojbe svladaš. Tvoje čestito srce i tvoja plemenita ćud moraju se oduševiti za Boga dobrote i milosrdja, tvoj oštri razum mora pristati uz Boga, koji u novom životu poslije smrti kažnjiva i nagradjuje, u onom životu, gdje nema ni slobodnih ni robova, ni oholih Rimljana, ni ugnjetavanih barbara."

Lagano se digne Mucija sa sjedala.

„Moju robinjicu smo eto posve posve zaboravili, pa ipak bih ju radi njezine stare majke rado spasila."

„Nit ćeš ju osloboditi iz ruku pretora, niti iz lavskih ralja," odvrati Feliks, „osim ako ti pomogne Publij Kvinktilij. Pristane li tribun, to može Mimut prije nego li stupi u arenu, dobiti od nadglednika cirkusa otrovani bodež. Jedna jedina rana od toga bodeža obara svakoga lava ili pantera. To je jedino sredstvo."

„Stoji li samo do Publija, to ne dvojim, da će mi uslišati želju."

„Ali ja moram dvojiti, jer tribun spada medju najrevnije branitelje sadašnjega poretka."

„Sad odma idem k njemu."

„Bog kršćana neka tvojim riječima poda snagu, da ga uvjere," reče Feliks i otprati Muciju do praga svoje kuće.

Kad je Mucija bila u zastrtoj nosiljci, zatvorila je oči, da sabranije razmišlja o svemu, što je čula. Njezine su se misli rojile u glavi kao jato golubova, medju koje je sunuo grabežljivi kobac.

Nikad joj ne bi bilo palo na um, da podvoji o neprolaznosti rimske vlasti i sile. Ta Rim je jošte uvijek svijetom zapovijedao; jošte je slao svoje zapovijedi daleko preko brda i dolina, preko rijeka i mora, jošte su ga slušali, jošte su mu se klanjali kraljevi i narodi. Zlatni orlovi njegovih legija jošte su se na granicama grozili svakome, tko bi im se približio. Kao pred sto godina, tako su se jošte i danas sticali plodovi mara i umjetnosti od hiljade podjarmljenih naroda, te na svim putevima i stazama dolazili u velebnu prijestolnicu na obali Tibera, da odjenu i nahrane njezinu razmaženu i razuzdanu djecu, da ju razigraju i pouče. Još je Rim stajao ponosan i jak kao kakova kula, sagradjen na mudrosti senata i na valjanosti svoje vojske — pa ipak!

Ono, što je danas Mucija čula na usta afričkoga retora, već je davno klicalo u njezinoj duši. Ta ona, koja je bila prava Rimljanka staroga kova, već davno se je nekud tudjom osjećala usrijed svoje okoline, te je morala opaziti ogromnu razliku izmedju tužne sadašnjosti i onih sjajnih i zamamnih slika, kojima je Rim nekoć obilovao. Oko sebe vidjela je toli malo Rimljana, koji su odgovarali onome pojmu, što ga je njezin razum spajao s tim imenom, a nasuprot je vidjela tolike neznatne, u grštini utopljene i pokvarene kicoše i nevaljalce, koji su se svemu rugali, što je ona poštovala i ljubila. Dostojanstvenici uprave i vojske hotjeli su silomice biti filozofi, te su se upuštali u beskonačne disputacije, mjesto da rade i posluju kao ljudi. Žene nisu drugo činile no ljubakale, a nijedna gotovo nije na to mislila, kako da odgoji valjane ljude i čestite gradjane. Mucija je dakle posve dobro osjećala, kako se rasteplje onaj svijet pojmova, predočaba, principa i krjeposti, kojemu je jedinomu Rim imao zahvaliti svu svoju veličinu i jakost; ona je to osjećala, ali čitavo stanje nije joj bilo jasno. Nikada nije na to pomišljala, da bi se sadašnje stanje moglo promijeniti, a najmanje, da bi Rim mogao propasti.

Istom sada, pod dojmom Feliksovih riječi, postadoše njezini osjećaji jasniji, a njezine misli konkretnije. Taj Afričanin vidio je daleko u budućnost, te je Mucijinim očima otkrio istinu. Ili će se Rim u duhu obnoviti, te se u novom izvoru krjeposti očistiti od svega blata, kala i bezboštva, od sve nepravednosti prema ljudima . . . ili će doći novi, mladji i krjepči narodi, koji će ga poplaviti i zgnječiti. Oni, koji su danas barbari i robovi, postat će do mala gospodari Rima. Koliko drugčijim prikazao joj se je danas taj Bog kršćana, koji jučer za nju nije bio ništa drugo, nego samo zaštitnik nesretnika! Taj Bog, kojega su svi sebičnjaci toliko prezirali, donosio je u istinu spas iz nevolje vremena; jer on je čovječanstvu pokazivao nove ciljeve, i to ciljeve ljepše, plemenitije, uzvišonije i općenitije, nego li su bili oni stari, danas već posve uvehli.

„Doista, on je u istinu Bog budućnosti!" prošapta nehotice, te se onda i sama začudi, kako brzo je došla do unutrašnjega mira. Da, taj siromašni, razapeti Bog postajao je vrlo brzo razumljiv njezinom razumu i njezinom srcu, a on je u njezinoj duši ispunio prazninu, koja joj je toliko boli zadavala.

Dok se je tako bavila svojim mislima, začuje iz daljine strahovitu galamu i viku. Odgrne dakle zastor i upita nomenklatora, kakova je to vika. Ovaj pogleda prema Kapitolu, ali nije mogao nikakovoga pametnoga odgovora dati. Krika i vika dolazila je sve to bliže, te postajala sve to većom. Moralo se je nešto posve osobitoga dogoditi.

„Pod portikusom Rominoga hrama počekat ćemo", zapovijedi Mucija i izadje iz nosiljke.

Na rimskom Forumu nastade na jednom žurba, kao da je silna oluja dunula pod trijemove i medju trgovce i njihove dućane. Muško i žensko stalo je bježati u ulice koje su izlazile na Forum. Trgovci su se požurili, da svoje trgovine zatvore željeznim motkama, mali kramari stali su u najvećoj žurbi kupiti svoju robu, gradski stražari hrlili su put Palatina. Svuda vladaše smetnja i strava, ljudi su si dovikivali sad jedno, sad opet drugo, a nad cijelim tim metežem širio se čudni neki šum, neko zujanje, neka udaljena graja, koja je sve to bliže dolazila, te se je već razabiralo, da su to glasovi mnogih hiljada, koji su se stopili u jedan jedincati čudni glas, a nije se razabiralo, što svi ti ljudi hoće, zašto dolaze i što viču.

„Bježmo, gospo!" usklikne nomenklator. „Fukara se valja prema Palatinu! Eto ustanka!"

„Mi ostajemo", zapovjedi Mucija.

Na širokim stepenicama medju rimskim Forumom i Palatinom pojavi se četa vojnika; na prsima im eto sjajnoga oklopa, u ruci svijetloga mača, a na ulaštenim kacigama crvenih perjanica. Postaviše se u dvostruki red, da zatvore ulaz u Forum. Ali eto ti silnoga vala ljudi, koji se je odozgo valjao, te nasrnuo na taj živi nasip neodoljivom silom nenadane gorske bujice. Uzalud su se upirali pretorijanci, bujica im razbi redove, poplavi ih, te preko njihovih tjelesa nastavi put u Svetu ulicu.

Neopisivo tužna slika, koja je ali morala svako pošteno srce ujedno i ogorčiti, pojavi se sad pred Mucijinim očima. Sve što je u Rimu bilo kukavna, propala i iskvarena, sva prava i nehinjena nevolja, ali i sva zloća, sva lijenost, sva propast, sve se je tuj složilo u jednu jedinu gadnu i ogavnu masu. Muškarci su se grozili dignutim šakama, žene dizale su na rukama svoju golu, mršavu i izgladnjelu djecu, uličnjaci vitlali su u zraku prljavim svojim, nekoć bijelim odijelom. S grožnjama, lelekom, kletvama i jaukanjem valjala se je sva ta masa put Palatina.

Mucija pogleda prema carskoj palači. Vidjela je tamo, na vrhuncu gore, pred mramornom pozadinom spodobu čovjeku, koji se je ogrnuo jednostavnim plaštem filozofa. Taj je čovjek dizao svoje ruke nad razjarenom svjetinom kao da joj hoće utažiti strasti.

Ali svetina ne htjede razumjeti, što imade značiti taj kret carskih ruku. Samo na čas utiša se svjetina, a onda zaori iz tisuća i tisuća hrapavih grla strašni krik, od koga su se potresli zidovi hramova i palača.

„Kruha i igara! Kruha i igara!" ozvanjalo se je zrakom.

Marko Aurelij, car-filozof, jošte je uvijek pružao ruke nad narodom, a oči je u nebo upro. Ali dvostrukim bjesnilom svedj iz nova dizao se je glas svjetine: „Kruha i igara!"

Gavrani, čavke i sove, koje su gnijezdile pod strehama hramova i u škuljama zida Flavijskoga amfiteatra, strašljivo su izletjele iz svojih skrovišta, lepršale povrh glava uzbunjenoga naroda, da se opet razlete, te svoje graktanje i svoju zaglušnu viku ujedine sa živinskim glasovima raspaljena naroda.

Koli ogavan je bio u očima Lucije taj izgladnjeli i odpani narod, koji je od dobroga svoga vladara tražio ne samo kruha, nego i krvavih igara! Pa kako drsko, kako bezobrazno je on to tražio! Marko Aurelij nije nipošto bio kruti i tiranski vladar, najmanje prema pro-

Najstarije odgojilište djevojaka u Hrvatskoj: U vrtu.

stome narodu. On mu je nasuprot bio pravi otac i dobročinitelj, ljubezan i pristupačan svakome, a milosrdan do skrajnosti, kad bi se gdje na kakova nesretnika namjerio. Svojim vlastitim imetkom hranio je i odijevao siromahe; da, on je dapače prodavao svoje posoblje, svoje dragocjenosti i obiteljski nakit, da pomogne državnoj riznici, te olakoti poreze sirotinje. Ma da su se njegovoj volji klanjali narodi triju strana svijeta, ipak je on — „bog na zemlji“ — sprovadjao život kao kakav siromašni nadničar. Spavao je na tvrdom ležaju, hranio se je najednostavnijom hranom, a odijevao se je poput mudraca, koji ništa ne drži do vaniskoga sjaja.

Sve to bilo je općenito poznato, pa ipak je Rim grdio svoga blagoga vladara, grozio mu se, te čeznuo za vladavinom Kaligule, Nerona i Domicijana; jer ove su nakaze u carskom skrletu doduše same neprestano tražile novih zabava, ali su ujedno laskale lijenosti i nasilju fukare. Sa saučešćem i smilovanjem gledala je Mucija Marka Aurelija, koji je još uvijek nepomično stajao, te ruke krilo nad uzbješnjelom svjetinom, a oko njega rigala je strast i mržnja sav svoj bijes prema njemu. Tuj je Mucija i opet upoznala duboku mudrost kršćanske istine. Ćud naroda je posve podivljala, on je bio pun surovosti, glupe oholosti i pogibeljne sebičnosti. Taj narod valjalo je i opet poučiti o plemenitim mislima; on je morao svoju oholost obuzdati, a svoju lakomost utaložiti. Ali, da li se je to dalo postignuti starom vjerom, koja je samo osjetila dražila i na užitak podžigala, sa onom filozofijom, koja je bila neplodna, pusta, puna dvojba, te je već malne do toga došla, da je sama sebe tajila i nijekala? . . .

Marko Aurelij nagne se nad narod. Hotio je govoriti, ali već njegove prve riječi posve su se izgubile u bjesnoj vici fukare „Kruha i igara!“

Na jednom nastade nekakovo jače gibanje u gusto stisnutoj svjetini, koja je na časak zašutila, te je Mucija posve jasno razabrala topot konja. Očevidno se je Forumu približavala četa konjanika. Mucija se ogleda. Iz Kazališne ulice jurila je uzagrebce četa pretorijanaca na konjima, na čelu joj tribun Publij Kvinktilij Varo u oklopu i golim mačem u desnici. Ko munja proleti kraj Mucije, ustavi se sa svojom četom tik pred bundžijama, te im dovikne posve kratko, na vojničku:

„Natrag! Razidjite se!“

Svjetina stane mrmljati i groziti se, a odma zatim se digne bjesna vika:

„Smrt tome psu! Ubijte ga!“

Publij se okrene u sedlu prema svojoj momčadi i zapovjedi:

„U red! . . . Naprijed!“

Konja si ošine šakom po zatiljku, te skoči u fukaru, gdje je bila najgušća, tako da se je posve rastao od svojih ljudi. Mač mu dakako nije mirovao, a bjesnilo svjetine još je poraslo.

Kad je Mucija vidjela Publija u sredini neprijateljske tišme, srce joj silno zakuca, a strava ju svu obuze. Tjeskoba joj je stezala grlo i tresla koljenima. Pred očima joj se zamagli, te se je morala držati za stup hrama i nasloniti se uza zid.

„Umorit će ga!“ prošapta napokon.

Medjutim je Publij udarao desno i lijevo, a gdje je dulje vremena njegov mač radio, nastala je praznina u masi, koja se je medjutim uvijek brzo ispunila, čim se je samo malo naprijed pomaknuo.

„Oni će ga ubiti!“ šaptale su i opet njene blijede usne.

Gdje je pod silni udarcem njegova mača nestalo jedne uzdignute šake, pojavilo bi se njih deset. Tuj i tamo lepršale su crvene perjanice pretorijanaca nad blatnim valovima svjetine poput crvenoga makovoga cvijeća u žitorodnom polju, ali ih je bilo tako malo, te se je Mucija bojala, da nijedan od hrabrih tih vojnika ne će iznijeti žive glave.

„O Marte, ti zaštitniče vojaka, spasi ga!“ jecala je potihano. Ali, kad se je sama u toj himbi zatekla, doda brzo: „O ti Bože kršćana, ti Bože milosrdja . . .!“ Dalje nije mogla molitve nastaviti; ali ta je molitva bila toli žarka, da joj je već iza nekoliko riječi odlanulo.

Malo po malo stalo se je s lijeva i desna tribunu primicati nekoliko crvenih perjanica, a hrabri i boju vični pretorijanci domala su oko njega iščistili Forum. Tuj se je stala svjetina dijeliti i bježati, a tim je potisnuta na stranu, te su joj se ostali vojnici jedva jedvice odhrvali. Napokon je djelo uspjelo. O otporu svjetine nije više bilo ni govora, sve je stalo bježati na vrat, na

Najstarije odgojilište djevojaka u Hrvatskoj: U školi.

nos uz zaglušnu viku i jauk. Oni, koji su bili posve otraga, umakoše u pokrajne ulice; tišma je postala sve to slabijom; široka čistina u sredini sve se je više širila, a pojedini pretorijanci ostavljali su za sobom uže pukotine u narodu.

Sad začuje Mucija teški korak pješadije. Avidij Kasij, koji je pobijedio Parćane došao je sa pretorijanskim pješaštvom tribunu u pomoć. Od užasa protrne narod, te se uz zaglušnu viku dade u divlji bijeg.

Do mala bilo je sve, i trgovi i ulice, dokle je Mucija okom sizala, prazno i očišćeno. Samo mrtvi i ranjeni ležali su naokolo, a stenjanje ranjenih i pogaženih punilo je zrak. Ma bio taj pogled i strašan, Mucija stane s mjesta tražiti tribuna, jer se je bojala, da je zaglavio. Ali u taj tren vratio se je; bio je na konju, a na čelu svojih pretorijanaca. Ona stupi malo naprijed a tribun je s mjesta opazi; pogledi im se sretoše. Publij sjaše, te preda konja vojnicima, kojima ujedno naloži, da se vrate u tabor. Dok su čete kretale put Kazališne ulice, približi se tribun Kornelijevki.

„Nepoznati bog te je spasio!“ tako ga dočeka Mucija i pritisne obje ruke na grudi.

Te riječi bile su i nehotična hvala kršćanskome Bogu, koji je i njim jošte posve nepoznat bio. Ujedno je sad već po drugi put posve jasno pokazala, koliko je zabrinuta za Publija.

„Zar možda onaj isti, o kome prefekt Servij tvrdi, da ga u bojnoj vrevi nada sobom osjeća?“ odvrati Publij s posmjehom. „Ali što radi lijepa Mucija ovdje? Ne mogu vjerovati da si se pridružila ustanku. Barem nikada nisu običavali Kornelijevci moliti Cezare, da im dadu igara!“

„Upravo sam se sad uvjerila, da ni ista prosta svjetina više ne prosi, nego posve glasno zahtijeva . . . vraćaš li se možda već kući?“ upita za tim.

„Svoj sam posao obavio.“

„Onda ćeš me uslišati, te me pratiti. Baš sam bila pošla kući, ili da pravije kažem, k tebi, kad me je ova grozota zatekla.“

„Bila si na putu do mene?“

„A ti se tomu čudiš? Zar nam nije slobodno, umoliti rodjaka, da nam ispuni molbu?“

„Tvoja je molba već ispunjena“, izjavi tribun; „samo mi reci, o čemu se radi.“

„Pa ipak bih te zamolila, da u obećanju budeš malo oprezniji i manje spreman, jer bi to mogao i požaliti.“

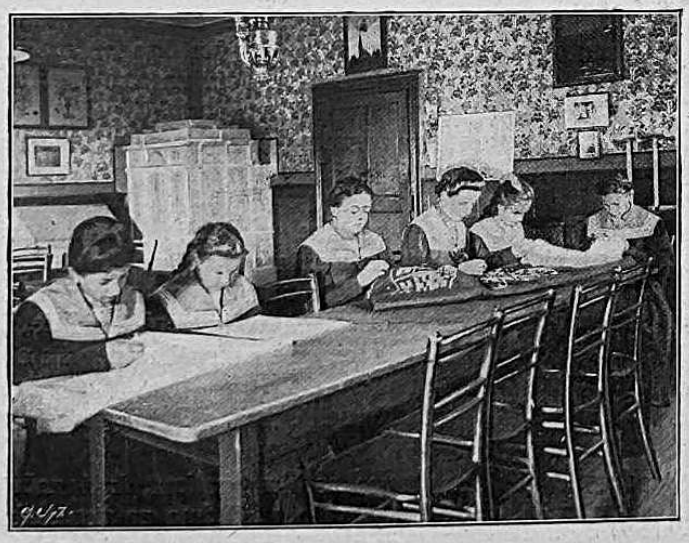

Najstarije odgojilište djevojaka u Hrvatskoj: Kod ručnog rada.

„Ti ne možeš od mene ničega zahtijevati, što bi kasnije morao žaliti.“

„Ali kad bi ipak tako bilo?“

„Toga ne vjerujem . . . Ali sada pošalji robove s nosiljkom kući; poći ćemo pješke.“

„Ne, ne“, moljakaše Mucija. „U mojoj nosiljci imade mjesta za nas oboje. Bojim se, da se uvrijedjena svjetina ne baci na tebe, kad te opazi na ulici. Iza onoga zastora si siguran.“

Tribun se prijezirno nasmiješi.

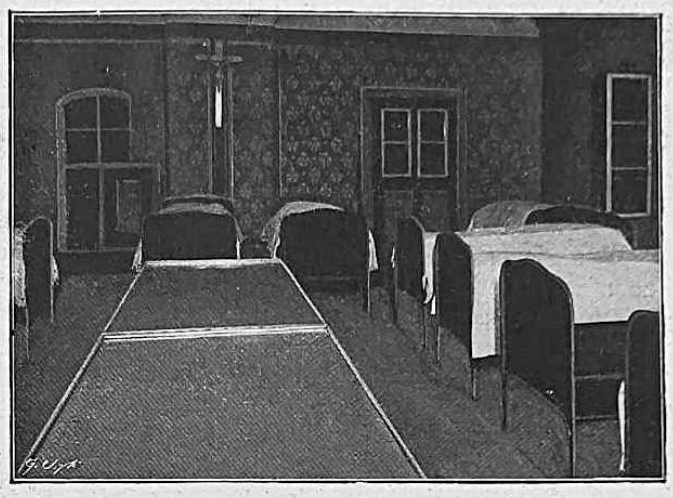

Najstarije odgojilište djevojaka u Hrvatskoj: Spavaonica internata.

„Svjetina je kao pašče, koje će i najokrutnijemu gospodaru ruku lizati, a zarežati na onoga, koji je dobar, te mu popušta. Ta i sama si vidjela, da se fukare ne bojim.“

„Da iskreno priznam“, izjavi Mucija, „ne svidja mi se ni najmanje, da fukara traži zabave, pak još tako okrutne zabave, ali ipak razumijem, da želi kruha. Vele da strašna glad muči siromahe.“

Publij namršti čelo.

„Mucijo, Mucijo! Krivo je, posve krivo ono milosrdje, koje iz tebe govori. Tko za svoj kruh ne će da radi, nego se samo tovi u lijenosti, neka gladuje i propadne. Tko je bez svoje krivnje pao u nesreću, taj ima pravo na javnu pomoć; kad bi se ljudi toga držali, ne bi se nevolja ovako na kupove vidjela po rimskim ulicama. Onoga, što si danas vidjela, nije nekoć bilo. Istom strah imperatora, koji su masi morali laskati, da svoju vlast održe, učinio je fukaru tako bezobraznom. I sama priznaješ, da previše zahtijeva, jer hoćeš da izlučiš igre, te u istinu okrutne igre. Ali da su njegovi zahtijevi, kojima traži kruha, u istinu pravedni i opravdani, to bi narod ipak morao moliti i čekati; zahtijevati ne smije ništa, a po gotovo ne smije radi njegovih zahtijeva patiti javni red i mir. Baš radi njezine bezobraznosti i lude oholosti ne može čovjek imati smilovanja s fukarom. Ipak s veseljem priznajem dobrotu tvoga srca, te ne želim drugo ništa, nego da ti nazori budu malo bistriji i jasniji.“

„Publiju, Publiju! Meni se čini, da se naši nazori baš ne razilaze tako jako, ako priznadeš, da se tvoje riječi „bez svoje krivnje“ protežu nešto dalje nego li samo na glad i žedju. Ali ostavimo to; ta moji nazori u istinu jošte nisu razbistreni, pak zato se tobom ne mogu ni prepirati.“

U istinu nije zgoda bila spretna za prepirku. Dok su naime kući prolazili, imali su pretorijanci pješaci dosta posla, da rastjeraju pojedine hrpe svjetine, koja se je jošte kupila po ćoškovima, a kadgod bi Publij s Mucijom prošao kraj hrpice ljudi, čuli su, kako im se u po glasa groze. On nije na to regbi ni pazio, nu gdjekad morao je nezadovoljnike držati na uzdi strogim pogledom ili tim, što je ponosito digo glavu, ili napokon tim što se je mašio mača. Tuj i tamo morade tribun s Mucijom pro-

laziti dvoredom zgrčenih pesti, a i kamenje je znalo oko njih letjeti.

Na izlazu Vrtne ulice sakupila se je oveća hrpa, koja je zauzela svukoliku ulicu, koliko je bila široka. Kad je fukara opazila tribuna, digne urnebesnu viku.

„Evo ga! To je taj bijesni pas, koji mori rimske gradjane!"

Osobito jako razdrpani čovjek stupi pred Publija i pruži mu sgrčenu šaku pod nos.

Publij trgne mač i zagrmi na ljude:

„Obješenjaci, zar se ne stidite od robova, takove prizore izazivati? Vi da ste Kvirite, potomci onih, koji su svijet osvojili? S mjesta se maknite, il ćete vidjeti, kako će poletjeti glava onoga, koji mi stane na put!"

Sve se makne na stranu. Publij uzme prestrašenu Muciju za ruku, te ju mirno izvede kroz mnoštvo.

„Mnijah, da si srčanija", reče, kad su bili opet na samu.

„Ne bojah se za se", odvrati Mucija drhćućim glasom.

„Dakle za me?" upita Publij i uhvati ju za obje ruke.

„Ti se izvrgavaš tolikim pogibeljima, da od straha moram za te moliti", odvrati Mucija i obori oči.

Časak stajaše oboje mučke jedno prema drugome; on joj je svejednako držao obje ruke, a ona je oborila pogled u zemlju. Na ulici nije bilo ni žive duše.

„Mucijo", progovori napokon nježnim glasom Publij, „pogledaj mi u oči i slušaj: Kad bih tražio družicu, koja bi bila ures osamljene kuće Kvinktilijevaca i plemenita majka vrijednoga baštinika moga imena, bi li ti bila spremna, da Manima mojih predaka doprineseš žrtvu?"

„Ti si Rimljanin, Publiju, a ja Rimljanka", reče ona jednostavno, a oči su joj odsijevale čistom i jakom ljubavlju.

„Čim preuzmem preturu, poslat ću ti željezni prsten."

Ona se lako nakloni u znak da pristaje, a on joj još jednom stisne i poljubi ruke.

Ni iz njegovih, ni iz njezinih usana nije se čula nijedna plamena riječ, nijedna riječ ljubavi. Govorahu mirno, bez uzdisanja, bez prisega i obećanja, jednostavno kao dvije duše, koje se dobro poznaju, koje si medjusobno priznavaju, da su već dugo isto mislile, te da su sada ono, što su prije mislile, i riječima izrazile. Pa ipak je oboje veoma dobro znalo, kako važne su bile riječi, kojima su se vezali za sav život. Rukom o ruku, kao brat i sestra, u svečanoj šutnji približiše se kući Kornelijevaca. Ovdje opet progovori Publij:

„A sad mi kaži, što si hotjela zamoliti!"

„Bojim se, da ću uvrijediti tvoje rimske osjećaje", reče ona u neprilici.

„Što sam obećao, ne običajem nikada opozivati, a najmanje bih tebi mogao nešto odbiti, ma bilo što mu drago."

„Moja molba upravljena je na tvoje srce."

„Pa ti valjda misliš, da srce čovjeka, koji je pred nekoliko časaka svoj mač omastio krvlju buntovnika, mora uvijek biti tvrdo i nesmiljeno? Rat je okrutan zanat, ali srce vojnika mora ipak samo onda šutiti, kad se u istinu o ratu radi. A kad smo svoje dužnosti ovršili, tad smo mi vojaci možda bolji i blaži, nego li drugi ljudi. Govori dakle bez straha, a ja ću te saslušati onom ljubavi, na konju od sada imadeš pravo."

Mucija je još neko vrijeme kolebala, a onda je brzim riječima kazala svoju molbu za robinjicu Mimutu, tako brzo, kao da se hoće riješiti neugodnoga tereta.

„Jedna mojih najmilijih robinjica", reče brzo, „pala je u šake gradskoga prefekta; pretor bacit će ju pred gladne lavove. Vjerno mi je služila . . ."

„A ti bi ju rada osloboditi?" upita Publij, kad je ona zapela.

„Starica majka moje drage Mimute ne bi te okrutne smrti preživjela. Smiluj se tim siromašnim ljudima."

„Ako je ikako moguće, da se pomiluje prekršaj tvoje robinjice, pokušat ću sve, da ju opet tebi povratim", uvjeravaše ju Publicij.

„Nesretnica klanja se Bogu kršćana."

„Aaaa!" začudi se tribun, te upre sav upropašten svoje oči u nju, kao da je nešto strašna rekla. Napokon progovori: „Pa ti se zauzimaš za kršćanku? Ti, koja si Kornelijevka?"

„Ta i kršćani su ljudi!"

„Ljudi?" razgnjievi se Publij. „Prokletnici su, sektirci, koji ugrožavaju javni poredak za čitavu rimsku državu! Oni se gnjušanjem odvraćaju od vjere naših djedova; za državu i ne mare; naše odredbe i ustanove preziru; zanose se mišlju, da će razoriti one temelje, na kojima je sagradjen sveti i vječni Rim. Hrpa nepoznatih i kukavnih stvorenja bori se ludom ustrajnošću proti svemu, što su mudri i prosvijetljeni ljudi od toliko stoljeća držali dobrim i podesnim. Fukara, nenavidna, što drugi bolje i udobnije živu, izmislila si je boga, koji joj obećaje, da će joj prnje na drugom nekakovom svijetu pozlatiti . . . Ljuti su to dušmani poretka, države i rimske veličine! To njihovo sujevjerje niknulo je u lubanjama robova i u mržnjom napunjenim srcima pobjedjenika. Iskorijeniti ih valja, odstraniti kao kakav kužni čir, da nam ne otruju sve države!"

Još nikada nije Mucija u Publijevom licu vidjela toliko neumoljivosti, koliko u taj par. Niti pred jedan sat, kad mu je mač onako teško padao po buntovničkim glavama, nije tolika mržnja virila iz njegovih očiju, kao sada. Neočekivana srdžba tribunova žalostila ju je, akoprem joj nije bila baš nova. Ta te iste riječi opetovali su svi protivnici kršćanstva, svi pristaše staroga poretka. Ta i ona sama bila je, nema tome dugo, istoga mnijenja.

„Zahtijevaj od mene drugi dokaz ljubavi", reče Publij, a glas mu je od uzrujanosti drhtao.

Ali Mucija j šutila.

„Razumijem, zašto šutiš; sjećaš me na obećanje, koje sam ti zadao", nastavi tribun iza kratke stanke. „Kvinktilijevac ne smije nikada pogaziti zadane riječi... Tvoja će se robinjica zdrava i čitava vratiti kući."

„Zahvalna molitva nesretnoga stvorenja lebdjet će nad tobom, kad budeš na bojnim poljanama", poče revno govoriti. „A ja sama hvalim ti . . ."

„O, ne hvali mi!" prekine ju Publij. „Kad ti ovu molbu ispunjujem, počinjam zločin proti Rimu. Ja to znadem, ali ja sam toliko mladih godina žrtvovao državi, da smijem jednom i pogriješiti, a za volju ženi, koja će za uvijek biti moja. Ali nikada me više ne moli za neprijatelje domovine."

Došli su pred kuću Kornelijevaca, a Publij se oprosti sa svojom zaručnicom.

Upravo je kucao na vlastitim vratima, kad začuje iza sebe brzi korak nekoga vojnika. Odma za tim stajao je pred njim centurijon carske lične straže, te je metnuv ruku na prsa i pokloniv se čekao, da ga tribun oslovi.

„Za me?" upita publij.

„Od božanskoga imperatora Marka Aurelija na veleslavnoga tribuna Publija Kvinktilija Vara", odvrati časnik, te mu preda mali smotak sa grimiznim carskim pečatom.

Publij preleti pisamce. Car ga je pozivao, da s mjesta dodje na Palatin u dvoranu za primanje.

„Javi, da ću s mjesta doći, kako car zapovijeda“, odvrati Publij donositelju.

Odma naloži tribun, da mu donesu svilenu tuniku, bijele cipele i togu, koju je oblačio samo u veoma važnim i svečanim zgodama. Zatim sjedne u nosiljku, te se dade odnijeti na Palatin.

*

Palaču Marka Aurelija sagradio je prije sto i pedeset godina car Tiberij, a ona se je samo svojom veličinom razlikovala od običnih kuća bogatih Rimljana. I u toj si kući, kao u svakoj drugoj, iz predvorja stupio odma u dvoranu za primanje, a iz ove u sobu, u kojoj je kućegazda radio, u tablinum, odavde pako na razna, zastorima prekrivena vrata u ostale prostorije. Oko boravišta filozofa na carskom prijestolju nisi vidio ni osobito mnogo ličnih stražara. Nije ovdje bilo ni one legije robova i slugu u grimiznim, zlatom izvezenim tunikama, koja je u rimskim patricijskim kućama imala zadiviti došljaka, te koja ga je svojim svedjer sumnjičavim pogledima pratila, kamogod bi krenuo.

Pred ulazom, pod portikusom stražarila su dva pretorijanca, a na pragu sobe za primanje čekao je nomenklator. Da nije bilo pretorijanaca, ne bi stranac mogao ni pomisliti, da se približuje vladaru svijeta, „bogu“ na zemlji. Ni u dvorani za primanje nije bilo ničega, što bi razmaženo oko moglo svojim sjajem ili osobitom ljepotom na se povući ili zadiviti. Ako i nije svaki patricij, svaki bogati Rimljanin sačuvao u svojoj kući kućni žrtvenik i patricijsko prijestolje, to je ipak imao mozaika, mramornih stijena sa krasno oslikanim arabeskama, zastore od teške svile i posoblje od citrovine. U sobi za primanje, kako si ju je uredio Marko Aurelij, tinjala je sveta vatra — neprekidna žrtva za sjene predja —, a na uzvišenom mjestu dizao se je grimizni, zlatnim orlom urešeni prijestol. Ta grimizna boja i taj zlatni orao bijahu ali ujedno i jedini znaci carskoga veličanstva, što si ih ovdje mogao zamijetiti.

Publij nije trebao dugo čekati. Jedva je dospio, da se malo ogleda dvoranom, kad zašušti zavjesa, a imperator stupi nagla koraka u sobu.

Bio je to čovjek, koji je prevalio četrdesetu, srednjeg stasa i dosta mršav. Besnene noći, tajna pečal, očevidne brige i slabo zdravlje, sve je to pokrilo blijedilom njegovo lice. Na njemu nazrijevao si blagost i dobrotu. Velike, crne i izrazite oči odavale su neku umornost, a lagano otvorena usta nagoviještala su unutrašnju neku bol. U gustim, kovrčastim kosama, koje su mu u neredu padale po visokom, misaonom čelu, i u dugačkoj bradi bilo je već dosta srebrenih niti.

Kad je toga čovjeka tribun opazio, duboko je sagnuo glavu, jer s njegovih je ramena padala na zemlju grimizna toga imperatora, ispod koje se je vidjeo obični plašt filozofa. Vidjelo se je jasno, da je imperator sam, bez pomoći sluge, prebacio to gornje odijelo, da tako zadovolji običaju, koji je zahtijevao, da svaki slobodni Rimljanin svoga gosta primi u togi. Zato toga nije bila ni onako lijepo složena u običajne nabore.

„Da si mi zdravo, veleslavni tribune“, poče Marko Aurel slabim, tihim i ponešto umornim glasom.“

„Da si zdravo, božanski imperatore.“

Marko Aurelij približi se tribunu, te se ustima dotakne njegovoga obraza. Poslije toga cjelova — koji je po starom običaju od cara patrio svakom članu senatorskoga staleža — popne se ovaj preko nekoliko stepenica na prijestolje i sjedne na nj.

„Molim“, reče i pokaže rukom na stolicu.

Nakon što je i Publij sjeo, poče imperator ponešto uzdignutim glasom:

„Pozvao sam te k sebi, tribune, da ti zahvalim, što si mi danas pomogao; jer nipošto nije bila tvoja dužnost, da se izvrgneš gnjevu naroda.“

Publija su koli riječi same, toli i glas, kojim ih je imperator izrekao, ponešto začudile i razdražile. Zato odgovori:

„Dužnost je svakoga Rimljanina, da domovinu u ozbiljnim časovima brani, osobito onda, kod se oni, koji bi morali to hrabro djelo izvesti, boje, da im kaciga ne pomrsi lijepo uredjene kose, ili da im oklop ne ostavi modrih masnica na mekoputnom tijelu. Jer su zapovjednici četa u glavnom gradu izgubili svoje glave, koje i nisu za ništa drugo, nego za filozofiranje, moradoh ja skočiti u pomoć, akoprem kao izvanjski tribun nisam na to imao nikakovoga prava.“

Tribunov odgovor bio je uvrjeda za cara. On, vojnik iz logora, usudio se je caru u lice prigovoriti, da su zapovjednici njegove posade kukavice, te je tako daleko pošao, da ponešto surovom rukom dirne i u istu carsku učenu igračku. Plemeniti imperator — koga su za razliku od njegovoga predšasnika Antonina pobožnoga nazivali Antoninom filozofom — bio je odviše velik stojik, predugo je već u sebi zatomljivao rimsku oholost, a da bi preuzetnome patriciju pokazao, kako mu se ne svidjaju njegove riječi. Samo blijede usne su mu lagano zadrhtale. Istim onim mirnim, nešto uzvišenim glasom nastavi:

„Još bih ti zahvalniji bio, da si ustanak svladao manje nasilnim sredstvima; jer, gle, oni ljudi pate u istinu uslijed nerodice. Mi ne znamo, ni ti ni ja, kako glad boli.“

Publij je šutio. Ako je prije mogao jošte dvojiti, sad je jasno vidio, što znače imperatorove riječi. Nije ga pozvao preda se, da mu se zahvali, nego da ga ozbiljno ukori. U tribunu se uskomeša krv albanskih kraljeva, ponos njegova plemena, s kojim se ni Antonini, ma da su se i ogrnuli carskim grimizom, nisu mogli mjeriti ni glede predja, ni glede svojih zasluga. Ta Marko Aurelij je prema njemu bio tek „homo novus“, novo pečeni patricij. Ali i on je znao svladati izraz svoga lica, dakako opet iz drugih razloga, nego li imperator. On je bio vojnik, vičan strogome zaptu prema gore i prema dole, te si je bio svjestan, da govori s vrhovnim gospodarom vojske, kome je morao biti slijepo poslušan, dok je njegova slika resila zastave legija. Publij je dakle šutio. Marko Aurelij progovori iza kratke stanke:

„Ne ću tajiti, da onaj put, koji si ti izabrao, vodi brže do cilja, a gdjekad i uspješnije; ali i dobra riječ, koja miri svojom blagošću, postizava gdjekad istu svrhu, a često i bolje. Nedužno prolivena krv gladnih i nesretnih ljudi nije bogovima ugodna, koji su svoje darove razasuli po svoj zemlji za sve ljude. Bolje je rane cijeliti, nego li zadavati ih; bolje je siromaha nasititi, nego li uživati u njegovoj nevolji.“

To je Publiju bilo odviše! Taj boležljivi snatrilac hotio je njega, koji je u taboru odrasao, gdje je valjalo neprestane bune na uzdi držati, učiti, kako se imade umiriti drzovitost, razuzdanost i preuzetnost fukare!?

„Samo su tri sile“, odgovori dakle, „kojima se mogu obuzdati niske strasti velegradskoga prostoga naroda, a to su: vjera, postojani rad i strah. Vjera je Rim već davno ostavila, te se zaklonila u provinciju; darežljivost cezara i patricija zagadila je fukari svaki rad, a straha ne će biti, kad ne bude više takovih krvoloka, kao što sam ja.“

Zadnje riječi je s prijezirnim posmjehom naglasio.

Marko Aurelij je nešto malo nabrao čelo i digao se s prijestolja.

„Pa ipak te molim, tribune, da u sličnoj prigodi štediš krv jadnika. To zahtijeva od tebe imperator.“

Jedan čas gledali su jedan drugome u lice, car patricija, a podanik svoga suverenoga vladara — priznavalac

stojičke filozofije blagim i milostivim pogledom, a zastupnik starorimske tradicije ponosno i oholo, te neumoljivom strogošću. Njihovi su se pogledi križali kao dva neprijateljska mača; pogled imperatorov je mirno zapovijedao, a patricijev je prkosno otklanjao.

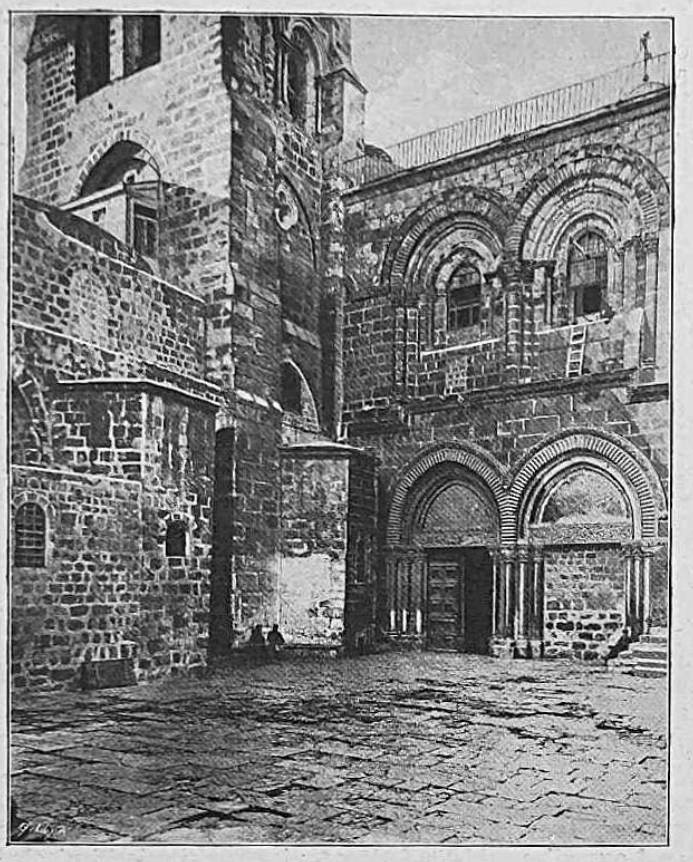

U sv. zemlju: Bazilika sv. groba.

Marko Aurelij čitao je u očima tribuna, kako malo do njega drži. On nije ljubio zadnjih ostanaka starorimskoga plemstva, te se je okružio novijim ljudima, a svoje činovnike navlaš je uzimao iz njihovih redova. Ali taj patricij, koji je sad ponosito pred njim stajao, uspravljen, kao da hoće izazvati i isto carsko veličanstvo, bio je jedan od najhrabrijih vojnika carstva, ponos legija. Takovim se ljudima oprašta oholost i onda, kad nas na čas vrijedja.

Imperator sadje niz stepenice prijestolja, te reče:

„Kad ti od boli i pečali posijedi glava, kad ti gorko razočaranje skrši neumoljivo srce, tad mi ne ćeš više zamjerati, što sam te u najboljoj namjeri opomenuo. To ti veli ne imperator, nego filozof.“

On poljubi tribuna u obraz i ode.

Kad se je zavjesa za carem spustila, promrmlja tribun u po glasa:

„Stara baba od filozofa!“

Iza ledja začuje prigušeni smijeh.

Tribun se hitro okrene. Pred njim stajao je čovjek visoka i vitka stasa, a lica zasićena i umorna. Na glatkim mu i bijelim mišicama sjajile su se mnoge i raznolike narukvice; cipele caklile su mu se od bisera i dragulja; pomno uredjena kosa bila je puna zlatnoga praha. Dok je Marko Aurelij izgovarao svoje zadnje riječi, stupio je imperator Lucij Vero u sobu, te se zabavljao zadnjim prizorom, što se je odigrao medju njegovim bratom i tribunom.

„Čudiš se staroj babi od filozofa u imperatorskoj togi, dragi tribune!“ reče uz glasni smijeh. „Ti si se nadao, da će njegovo Božanstvo tvoj današnji čin nagraditi zlatnim lancem za hrabrost; mjesto toga dobio si lekciju iz stojičke filozofije. Da, da, dragi moj, tako je to kod nas. Mi ljubimo onu fukaru, koja nam pod prozorima zavija kao krdo gladnih vukova; mi se klanjamo preuzetnosti, mi bodrimo ustanak, nam se smiluje svaki lopov . . . jer mi smo filozofi. A ti se sablažnjuješ radi toga, ti rimski ubojice, ti krvožedni krvoloče! . . . Hahaha! . . . Ded, dodji k nama, da naučiš, kako valja snašati neobuzdanost uličnjaka, kako valja biti ustrpljivo janje u rukama svakoga lopova, koji hoće, da ti sadre kožu s tijela. Mi više ne živimo u Rimu, nego u nekakovoj tobožnjoj Ateni, u Grčkoj, punoj glupe filozofije i još glupljih filozofa, a ta Grčka je negdje u zraku! Svijetlo filozofije tako nas je opsjenilo, da ne vidimo više ni zemlje, po kojoj koracamo.“

Svaka crta Lucijeva lica odavala je neizmjerno ruglo i prijezir. Smijale su mu se i oči i usne, a promukli glas bio je tako neizmjerno porugljiv.

„Pa ti si imperator, božanski Luciju!“ načudi se i upropasti tribun.

„Da, ja sam imperator“, nasmija se i opet Lucij Vero, „ali samo onda, kad hoću nešto postići, do čega ostali ne mogu doći. Ali ni u tome nisam pogibeljan za državu, jer vaša me politika zanima, nit se brinem za dosadne sjednice senata, a niti za fiškalske finte kod vaših sudova. Volim pjesmu, vino i djevojke. Sve prolazi, a ostaje samo uspomena na užitak, koje nam nitko ne može oteti. Kako vidiš, i ja sam filozof; samo što moja filozofija ne potiče iz Stoe; moj meštar je jedini mudri Epikur. Ovako ili onako, bez filozofije nikako ne ide.“

Zašuti na časak i zijevne. Onda metne ruku na rame tribunovo.

„Jer sam čuo, da te je moj brat pozvao na palatin, odlučio sam te ovdje pričekati, jer te imadem nešto veoma silna zamoliti.“

„Božanski imperatori neka samo zapovijedaju“, nabaci Publij uz gorki posmjeh.

Lucij Vero mahne prijezirno rukom.

„Ostavimo to, dragi tribune“ reče. „Publij se smije božanstvenosti Antonina, a ja skupa s njim. Htjedoh ti reći, da ću doći k tvojim pretorskim igrama, ali samo uz jedan uvjet.“

„Zapovjedaj, imperatore!“

„Istoga dana bit će kod mene svečana gozba, a ja te k ovoj pozivljem.“

„A što bi rekao rimski puk, kad bih ja ostavio prije konca svoje vlastite igre?“ prigovori Publij.

„Božanska fukara bila bi uvrijedjena! I sam sam na to mislio, pak ti dopuštam, da zakasniš k mome stolu, samo ako u opće dodješ.“

Jer je Publij šutio, nastavi imperator:

„Znam da se uklanjaš veselom društvu, ali ovaj put ne ćeš se kajati. Zajedno s tvojim rodjakom Markom dosjetio sam se nečemu, čim ću vas iznenaditi, te ćeš se usprkos svome rimskome dostojanstvu zabavljati . . . Čudiš se, je li, što ti toliko dosadjujem? Al gle, društvo, koje me je do sada okruživalo, postaje mi po malo dosadno; hoću da oko mene bude i pametnih i krjeposnih ljudi.“

Publij pogleda nešto sumnjičavo drugoga imperatora. Nije li moguće, da je Marko Aurelij tome razuzdancu na putu? . . .

„Nadam se“, doda Lucij Vero, „da mi ne ćeš molbe odbiti.“

„Ti si zapovjedio, božanski imperatore“, odgovori Publij, nakloni se, a onda se požuri, da vani na svježem zraku odahne.

(Nastavit će se.)

Najstarije djevojačko odgojilište u Hrvatskoj.

o. s.

U novije i najnovije doba, kad je opet pojačanom silom planula borba proti krćanskoj prosvjeti, kad se s mnogih strana javlja čudna ona i odavno oprovrgnuta zasada da je naobrazba identična s apsolutnom slobodom i neodvisnošću od svih propisa vjere i morala, postigoše kršćanski zavodi i internati dvostruku važnost. Nepromijenjeno ostaje kraj toga načelo, da je odgoj u zavodu samo slabi surogat za dobri odgoj u obitelji; ali otkad pada obiteljski život, otkad nestaje, kao što se žalibože mora konstatovati, sve to više moralnih načela, postaje i važniji odgoj u internatima, a i odgovornost, koja je s tim skopčana postaje sve to većom. Ne pada mi na um ustvrditi, da svjetovnjaci ne bi znali i umjeli dobro odgajati mladež; mogu i bez krzmanja dopustiti, da su mnogi svjetovnjaci i bolje upućeni u moderne pedagoške teorije nego li koji to redovnik ili redovnica, ali bi se najprije moralo dokazati, da te teorije u istinu odgovaraju onim zahtjevima, koje valjani roditelji moraju u interesu svoje djece stavljati, kad ju povjeravaju takovim zavodima. Pa ne samo u uzgojnom pogledu, nego i u naobrazbenom dokazuju Francuska i Belgija, da se redovnički internati s najboljim uspjehom takme — unatoč svojih čednih sredstava — s najluksurijoznijim svjetovnim odgojilištima, da ih dapače natkriljuju. Ako se je već i prije moglo ustvrditi, da su duhovnička odgojilišta prava rasadišta kršćanske prosvjete i kršćanske kulture, tad se to može danas s jošte mnogo većim pravom ustvrditi. Pri tome valja osobito istaknuti one zavode, koji se bave odgojem ženske mladeži. Oni su kod nas u Hrvatskoj brojniji, te imadu lijepu vlastitu povijest, koja najbolje dokazuje, koliko blagoslova i koliko dobročinstava imademo zahvaliti redovima i kongregacijama, na koje se danas diže tolika buka sa svih strana. Od ovih zavoda osobitu pažnju zaslužuje internat Uršulinskoga samostana u Varaždinu, koji je danas najstariji zavod te vrsti u Hrvatskoj. Zato počimamo s njim, da onda nastavimo s drugim duhovnim i svjetovnim odgojilištima u Hrvatskoj.

Uršulinke došle su u Varaždin g. 1703. Kad je Rakoczy digao bunu u Ugarskoj proti prijestolju i oltaru, te svu zemlju bacio u prevrat i uzbunjenost, morali su mnogi katolici, a naročito mnogi katolički redovnici i redovnice tražiti utočište u tudjini. U požunskom samostanu — utemeljenom 1676. — nalazila se je onda redovnica Mater Julijana grofica Drašović, kći grofice Magdalene Draškovićke rodjene grofice Nadasdy. Kako je ova gospodja bila zabrinuta za svoju kćer, te kako su požunske Uršulinke radi nesigurnosti i onako zaključile, da se djelomice isele, zamoli grofica Draškovićka kardinala kneza primasa Leopolda grofa Kolonića, neka bi dozvolio, da se njezina kći sa jošte nekoliko redovnica smije preseliti u Varaždin. Primas to dozvoli, a već godine 1703. dodje 12 redovnica u Varaždin. Ove su najprije stanovale u Klenovniku, a kad su vidjele, da do gradnje samostana u Varaždinu ne će tako brzo doći, preseli se njih 6 u Maribor, dok drugih šest ostade u Hrvatskoj. Povijest nam je sačuvala imena tih sestara; evo ih: MM.. Julijana grofica Drašković, Elizabeta grofica Keglević, Bernardina grofica Esterhazy, Magdalena Königsacker, Leopoldina grofica Viczdom i sestra Ana Marija. Ove se presele u Varaždin, gdje su iz početka stanovale po privatnim kućama, te živjele od darova i milostinja raznih dobrotvora, dok se je samostan mogao početi graditi tekar iza godine 1707. Najprije se smjestiše u dvije malene kućice, koje su stajale na istom mjestu gdje danas stoji Uršulinski samostan, te su tamo otvorile u jednoj od tih kućica i školu, koju su polazila muška i ženska djeca. Zidanjem današnjega samostana počeše tekar god. 1712., te je crkva sa samostanom dogradjena g. 1729. Ovaj se je samostan tijekom vremena pokazao za djelatnost sestara i za njihov broj premalen, te se je koješta dogradjivalo i popravljalo. Od toga vremena, pa sve do danas djeluju sestre neumorno na polju ženskoga odgoja, te je mnogo stotina i stotina pitomica izašlo iz njihovih revnih ruku u svijet, da tamo vrše onom savjesnošću i revnošću zadaće života, koju su im u mladjana srca ucijepile njihove odgojiteljice. Da se je to njihovo djelovanje uvijek priznavalo, proizlazi najbolje iz mnogih zaklada, koje su utemeljene na korist škole i konvikta, te koje omogućuju, da se u tom zavodu odgajaju i one djevojke, kojim to možda vlastita sredstva ne bi dopuštala. Danas imade u konviktu 13 zakladnih mjesta, od kojih ističemo četiri mjesta, utemeljena zakladnicom od 15. listopada g. 1777. od carice i kraljice Marije Terezije.

*

U samostanu imade viša djevojačka škola (V. do VIII. razred), niža pučka škola (razred I. do IV.), te opetovnica od dva tečaja. Koncem prošle škol. godine brojile su sve te škole 273 učenice, a od ovih bilo je 255 učenica iz Hrvatske. U konviktu bilo je svega 39 pitomica, i to četrnaest štipendistica i 25 solventica. Kako velika pomnja se posvećuje odgoju i naobrazbi u svakom pogledu, vidi se najbolje odale, što se u zavodu osim obligatnih, naukovnom osnovom propisanih predmeta predavaju i naučaju jošte i slijedeći predmeti i vještine: jezici (talijanski

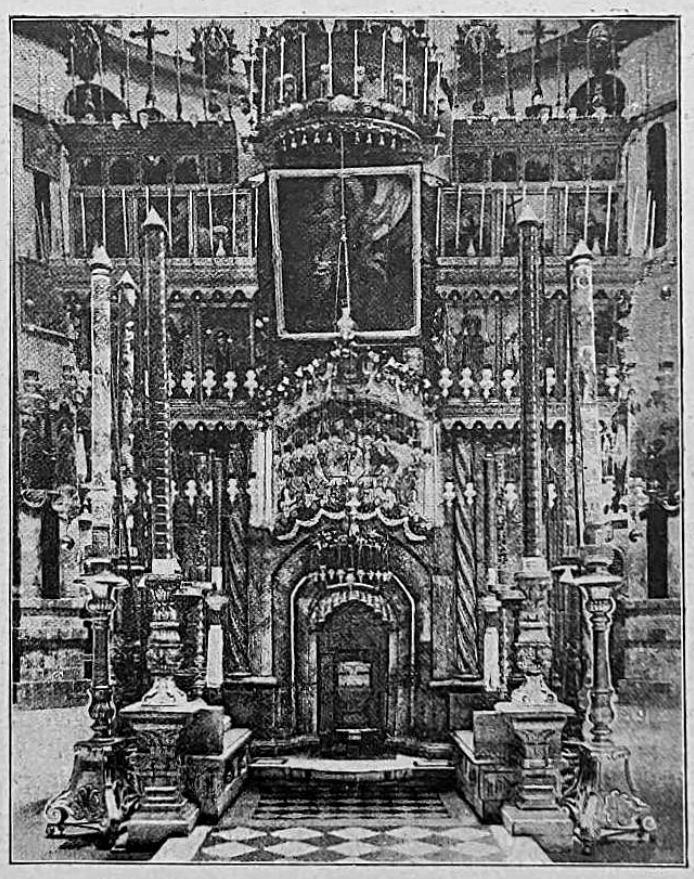

U sv. zemlju: Sv. grob.

francuski i njemački), glazba (pjevanje, glasovir i citara) slikanje (akvarel i uljem), ručni rad (bijelo šveło i vezenje), te ples. To najbolje dokazuje, kako su neopravdane predrasude proti „jednostranom" samostanskom odgoju djevojaka. Još bolje će se o tome uvjeriti onaj koji barem

jednom prodje zavodom, te na svoje oči vidi, kakovom brigom i kakovom samozatajom revne sestre Uršulinke vrše svoju zadaću.

Istina, valja priznati, prostorije nisu u svakom pogledu takove, kako bi bilo željeti, pa to i sam zavod žali, ali valja imati na umu da je samostan veoma siromašan, da se taj manjak većim dijelom nadoknadjuje uzornom upravo čistoćom i brigom oko higijene povjerene im djece, a ako jošte što fali, nadoknadjuje to prostrani vrt, u kome imadu pitomice dovoljno prostora, da se u igri i zabavi naužiju svježega zraka, te tako odštete za ono nekoliko sati, što ih moraju proboraviti u školskoj sobi. U ostalom je obilati dar Njegove Preuzvišenosti g. nadbiskupa Posilovića, kojim je nedavno obdario zavod, omogućio, da se onim neprilikama, koje možda preostaju, za krako vrijeme doskoči. Da je u ostalom zdravstveno stanje u zavodu izvrsno, dokazuju i rumeni obrazi pitomica, i njihove žive oči, iz kojih sijeva zadovoljstvo, zdravlje i — čista savjest. Kudgod svrneš okom, svuda najveći red, krasna čistoća; sve oko tebe ti kazuje, da se nalaziš u kući, u kojoj vlada kao prvo načelo: vrši svoju dužnost savjesno i marljivo. Tako taj princip sam od sebe uhvati korjen i u mladjahnom srcu pitomice, te joj služi za sav život. Pa onda ono mladenačko oduševljenje za sve, što je dobro i plemenito, ona revnost i marljivost, ona velika ljubav i privrženost pitomica prema njihovim učiteljicama i uzgojiteljicama, odakle opet zaključuješ da tuj vlada kršćanska ljubav i požrtvovnost s jedne, a iskrena zahvalnost s druge strane. Najbolji znak zadovoljstva!

U opće je dobro skrbljeno za tjelesnu i duševnu dobrobit pitomica. Ne samo lijepe i prostrane bolničke prostorije imade zavod, nego i vlastitu ljekarnu, kojom upravlja sestra — ispitana farmaceutkinja.

Tako dijele redovnice svoje vrijeme u dvoje: jedan dio posvećuju Bogu i vjerskim i redovničkim dužnostima, molitvi u koru i izvan kora, a drugi dio dužnostima odgoja i pouke u internatu i u školi. Stroge same prema sebi, ljubezne su i popustljive prema iskrnjemu. Odrekle su se svijeta da mu mogu to više koristiti, ostavile i okanile su se briga za sebe, da se tim više uzmognu brinuti za druge, u kratko poprimile su evandjeoske savjete, te tako postale sposobne za onu veliku socijalnu zadaću, koja je katoličkim redovima namijenjena baš u ovo doba vjerskoga indiferentizma i otvorenoga neprijateljstva proti svemu, što iole sjeća na bilo kakovu pozitivnu vjeru. Zatvorene iza rešetka svoje klauzure, odlučene od svijeta i njegovih ogavnih borba i spletaka ne poznaju ništa višega ni boljega, nego li je djelovanje za iskrnje a prije svega za one, koje im je povjerila materinska ljubav i očinska skrb.

Željeti bi bilo, da se krasni rezultati, koje je taj stari i renomirani zavod postigao, i praktički od šire publike priznavaju, a to bi se poglavito tim polučilo, kad bi što više roditelja, koji iz budi kojega razloga svojih kćerka ne mogu kod kuće odgajati, svoju djecu onamo slalo. Neka budu uvjereni, da su im djeca ondje dobro obskrbljena, da su, koliko je to ljudskim silama moguće, zaštićena od svakoga zla i od svake nepogode života.

*

Tko se je o duhu, što u onom zavodu vlada, na vlastite oči uvjerio, tko je sa prosvijetljenim nadbiskupskim povjerenikom samostana, prečasnim g. kanonikom i opatom Josipom Lehpamerom i velečasnom glavaricom samostana M. Josipom Köröskeny, sestrom nezaboravnoga hrvatskoga narodnoga dobrotvora, pokojnoga prof. Köröškeny-a, smio prolaziti onim prostorijama, te se razgledati medju časnim zidovima, podignutim dobrotvornom rukom starih hrv. velikaša i gradjana, tko je vidio strogost i siromaštvo u samostanu, a udobnost i materinsku brigu u internatu i u školama, kao što je to smio učiniti pisac ovih redaka, taj toga nikad ne će zaboraviti. Takove su uspomene neizbrisive, te napunjaju čovjeka nadom, da uza sve zlo na svijetu, uza svedj rastuće bezvjerstvo jošte imade na pretek kršćanske krjeposti, požrtvovnosti i milosrdja, a ako ove uz pomoć Božju ne spase svijet, tko će ga spasiti?

U svetu zemlju.

Za „Prosvjetu“ napisao **Dr. C. Spiegel C. M.**

Drugi je dan bio prekrasan, te nam je srce digao u više sfere. Bio je to 18. kolovoz, dakle rodjendan našega vladara. Toga dana imala se je držati svečana služba božja u kapelici sv. groba sa propovijedi i pontifikalnom misom. Za rana dakle podjoh u crkvu sv. grobu, te sam bio tako sretan, da sam mogao misu služiti na brdu Kalvariji. Jedva sam dovršio misu, kad li već zače propovijed, koju je držao jedan od naših suhodočasnika, a za njom je slijedila svečana pontifikalna misa. U istinu dirljiva i oduševljena propovijed, svečana služba božja, rodjendan našega vladara, pa onda misao, da smo na takav dan daleko od svoje domaje na najsvetijem mjestu kršćanstva, sve to napunjalo je naše hodočasnike upravo nikada neosjećanim oduševljenjem. U svečanim akordima razlijegalo se je crkvom „Tebe Boga hvalimo“, a iza toga isto tako oduševljeno krasni Haydnovi akordi kraljevke.

Iza službe Božje razgledao sam si nešto pobliže crkvu sv. Groba. Čudna je to i slabo jedinstvena gradjevina, a nekoji dijelovi njezini sjećaju veoma živahno jošte na dobu križarske vojne. Najnoviji dijelovi potječu jošte iz godine 1808., kad je veliki požar uništio čitave dijelove crkve. Odma na ulazu pada nam u oči neka vrst vratarske lože. Tuj su muhamedovski stražari, koji danas uživaju pravo, da smiju crkvu otvarati i zatvarati. Da im ne budne dosadno, puše svoj čibuk i piju crnu kavu. U ostalom su mirni i ozbiljni. Najljepši dijelovi crkve jesu velika kupola, pod kojom se nalazi sv. grob i njegova kapela, a onda grčki kor, koji je tik nje, i brdo Kalvarija. Ostali dijelovi, koji se nalaze u pozadini, t. z. kapela sv. Jelene i kapela našašća sv. križa posve su zapušteni i upravo u nedostojnom stanju. Sv. grob je gradjevina za sebe, koja stoji u sredini crkve. Ta se gradjevina sastoji za pravo iz dvijuh kapela, od kojih se prva zove kapela angjela, te označuje mjesto, gdje je angjeo sv. ženama navijestio uskrsnuće Gospodina, a druga je kapela sv. groba u užem smislu. Oba su prostora tako maleni, da u njima imade jedva 5 do 6 osoba prostora. U prvoj kapeli visi 15, a u drugoj 4 svjetiljke od čista srebra. U drugoj kapeli, dakle u kapeli sv. groba, služi se misa na samom grobu Gospodnjemu, ali je tako tijesno, da tek svećenik sa svojim ministrantom imade u njoj mjesta. Brdo Kalvarija nije daleko od sv. groba, te je nešto uzvisito mjesto, na koje se ulazi po dvjema stepenicama, a preko svega toga sagradjena je crkva. Gore se nalaze tri prekrasna žrtvenika, oltar pribijanja na križ, oltar „Stabat Mater“ i oltar razapinjanja.

Ali zašto je ostali dio crkve tako zapušten? Tuj mi se valja dotaknuti ljute rane na tijelu Crkve, rane, koja već dugo krvari, rane raskola. Šizmatika, raskolnika, t. j. takovih, koji su se radi često veoma malih razlika u vjeri odijelili od katoličkoga jedinstva te koji Papu ne priznaju vrhovnom glavom Crkve, imade žalibože na Istoku veoma mnogo. K ovim valja prije svega pribrojiti Grke, Kopte i Jermene. Svi ovi govore, da je crkva sv. groba njihova, akoprem nije teško dokazati, da ona jošte od dobe križarskih vojna za pravo pripada samo našim franjevcima. Kad bi dakle franjevci kušali, da bilo što u Crkvi obnove, tad bi svi ostali nastojali, da to zapriječe. Kad bi naprotiv šizmatici kušali, da što poprave, tad bi proti tome morali ustati franjevci, jer bi inače izgubili svako pravo vlasništva. Tako nalazimo ovdje na Istoku žalosnu činjenicu: kršćani se medjusobno svadjaju, a turska oblast mora paziti na red i stražiti. Neprestano ćeš čuti u crkvi sv. groba najraznije pjesme i neprestano vidjeti razne svećenike. Ali ipak valja uvijek imati na umu, da ti odnošaji imadu i svoju dobru stranu. Prije svega ne valja zaboraviti, da je istočnjak, pripadao on u ostalom kojoj mu drago vjeri, religijozan. I sami Turci poštuju Isusa i njegovu presvetu majku, te se tako slažu barem u jednom svi, koji su tude: u tome da drže svetim ono, što je u istinu sveto. Drugo, ne valja zaboraviti, da su sve te stare vjeroispovijesti, osobito prema protestantima, divno svjedočanstvo katoličke vjere. Ili, zar da to ne napunja katolika zadovoljstvom i oduševljenjem, kad vidi, kako svi ti kršćani, koji su se pred više od 1000 godina od njegove Crkve odijelili, jošte uvijek imadu sakramenat pokore, te Majku Božju časte malne više, nego li on sam? Pa ako napokon sve zrelo promislimo, moramo priznati, da potanja nauka ipak bjelodano dokazuje, kako se cijela istina nalazi samo u katoličkoj Crkvi, a to nas napunja nadom, da će doći vrijeme, kad će i ova rastavljena braća doći na pravi put, te da će onda biti ono, što je sam Spasitelj proreko, da će biti samo jedan pastir i jedan ovčinjak.

Poslije podne pošla je sva naša skupina na brijeg Moriju, malu visočinu na istoku od grada, gdje je nekoć stajao Salamunov hram. Danas stoje na tom mjestu dvije velike turske džamije, džamija Omarova i Aksa. Turci drže te džamije tako svetima, te hodočasnici, koji ih posjećuju, da vide, kakove su iz nutra, moraju skidati obuću s nogu. Židovima u opće nije dopušteno, da stupe na mjesto, gdje je nekoć stajao njihov hram. Omerova mošeja je krasna zgrada s kupolom, koja se diže ponad svega grada. Iznutra je upravo bajno iskićena: tuj se sve sjaji od divnih mozaika i slikarija na staklu. Kako da čovjeka ne zaboli, kad vidi, kako je ta džamija krasna, a crkva sv. groba tako zapuštena?

Nakon što smo posjetili mjesto hrama i džamiju, morali smo se požuriti kući, jer još toga dana u 6 sati u večer morali su svi svećenici naše skupine poći u Betlehem, ondje u franjevačkom samostanu prenoćiti, samo da jošte prije zore mogu započeti sa sv. misom. U jutro imali su za njima poći ostali hodočasnici, da onda slave svoju pobožnost u špilji Porodjenja Kristova. Kad smo se vratili u gostinjac, već su nas čekala spremna kola, mi se popesmo na njih, te onda krenusmo u živom kasu put Betlehema. Iz Jerusolima doći ćeš u Betlehem za tri četvrta sata. Kad smo se selu približavali, dodjoše nam u susret malena arapska djeca, koj su njemački pjevala: „O du heilige, o du selige, gnadenbringende Weihnachtszeit!“ To su po svoj prilici djeca naučila u kojoj njemačkoj školi. Pri tom otvarala su svoje ručice, te tako dugo trčala za kolima, dok nisu od nas kakav sitni novac dobila. Čim smo došli u Betlehem, odma nas primi u svoje krilo gostoljubivi samostan franjevaca. Dadoše nam izvrsnu večeru, a onda nam rekoše, da s misom moramo već u ponoći početi. Ja sam imao početi, te već u 12 sati misiti. Nešto prije 12 sati probudi me sluga, te me zajedno s jošte tri druga svećenika odvede na lice mjesta. Tuj valja razlikovati tri razna prostora, koji su medjusobno u savezu. Prvo je crkva Porodjenja, koja potječe iz veoma staroga doba, te je danas vlasništvo Grka, t. z. nova crkva sv. Katarine i sama špilja Porodjenja. Ova je oko 12 metara dugačka a u njoj označena su tri sveta mjesta. Jedno je mjesto porodjenja Kristova, te je danas u vlasti Grka, nekoliko koračaja dalje nalazi se oltar sv. trijuh kralja, vlasništvo Latina i napokon mjesto, na kom su stajale jasle. Sav taj prostor rasvijetljen je dosta slabo. Točno u ponoć počeo sam sv. misu, a ona dva svećenika, koji su imali služiti poslije mene, molili su krunicu. Čudno i nikad do tad osjećano čuvstvo obuzelo me je, kad sam tako u gluho doba noći, na mjestu, na kom se je rodio Spasitelj svijeta, obavljao taj najsvetiji čin, što ga pozna kršćanstvo. U jutro dodjoše ostali hodočasnici, svečana je bila njihova misa sa propovijedi, a svečano su se ozvanjale i božićne pjesme. Da, nismo doduše živjeli u božićnom vremenu, ali smo se nalazili na božićnom mjestu.

Poslije službe Božje razgledali smo si malo pobliže Betlehem. Betlehem je danas, nakon što su ga razni dušmani po više puta razorili i opustošili, ponarasao do lijepoga gradića, koji broji do 12.000 stanonika, a ti su većinom kršćani. Mnogo se govori o osobitoj ljepoti Betlehemićanka, ali kako na Istoku u opće žene malo izlaze, te se slabo kada svijetu pokazuju, to i oni nisu od njih mnogo vidjeli, koji su se zato osobito zanimali. Osim toga vratili smo se jošte prije podneva natrag u Jerusolim.

Kod večere doživjeli smo u francuskom gostinjcu toga dana malu svečanost. Dodjoše naime da nas posjete austro-ugarski konzul i upravitelj hodočašća pukovnik pl. Himmel. Dakako da tom zgodom nije falilo niti raznih zdravica. Najprije govorio je pukovnik Himmel, te nazdravio oo. asumpcijonistima, koji su s toliko pripravnosti dočekali austrijske gostove. Iza njega govori je o. superior asumpcijonista, a taj je bez dvojbe bio rodjeni govornik. U vještom i izvanredno uspjelom govoru sjetio se je ponajprije prisutnosti austr. konzula, spomenuo rodjendan cara i kralja, koji smo dan prije slavili, te završio svoj govor, pozvav nas, da kliknemo „živio“ svome sijedome vladaru. Njemu je zahvalio konzul, i to francuski, a onda je nastavio njemački, obratio se na hodočasnike, te nam napokon otkrio veliku tajnu, da je rodjen gračanin, što je dakako izazvalo veliko veselje i oduševljenje. Kod svih tih govora ja sam morao biti tumač, a morao sam u opće uvijek posredovati medju dobrim ocima i hodočasnicima, koji većinom nisu francuski umjeli, te se tako sa svojim gostoprimcima nisu mogli bez mene ni sporazumjeti.

Drugi dan je bio 20. kolovoza, te je valjalo obaviti izlet, koji je bio izvan programa, ali koji nas zato nije manje zanimao, jer smo se imali zaputiti put Jerika, na mrtvo more i na Jordan. Ljudi su nas opominjali, neka ne idemo, jer da je nezdrava vrućina, loši put, strašna prašina, ništa da popiješ, a povrh toga da nema ni šta vidjeti. Ali ja sam ponešto svojeglav, te su me te opomene jošte više junačile, da ne propustim puta, a osim toga mi je bilo i mnogo stalo, da se malo pobliže po zemlji razgledam. Našlo se nas nešto šezdesetak gospodja i gospode; oko 6 sati u jutro sjedosmo u kola, s nama je pošao dragoman i dva dobro naoružana Beduina na konjima. To je bilo potrebito, jer medju Jerusolimom i Jerikom imade i danas mnogo hajduka, koji, kada su dosta jaki, strance jednostavno do gola svuku, te ih ostave u pustinji. Za put u Jeriho trebaš četiri sata, a za povratak i šest. Arapski kočijaši imaju pred svojim kolima malene, ali ustrajne konje, po kolima neprestano lupaju, tako te

smo neprestano putovali u najdivljem kasu. Na polovini puta medju Jerusolimom i Jerikom imade postaja za odmor. To je kuća nekoga Arapina, u kojoj ćeš naći okrjepe, te i raznih devocijonalija na prodaju. Kad smo

O Mrtvom moru čitaš u raznim knjigama i razne opise, a svi ti opisi protuslove jedan drugome. Jedni vele, da u njem ne može uspijevati ni biljka ni živina, da širi strašan smrad po sumporu, a vodu da mu nije moći ni piti,

U sv. zemlju: Betlehem.

bili njegovoj kući na domaku, izadje nam u susret, te nam stane dovikivati: „Dodjite unutra, draga braćo, dodjite, te se okrijepite i kupite nešto. Valja živjeti, a i drugima dati da živu!“ Čudan čovjek, taj Arapin! Naučio je nekoliko riječi njemački, te nas tako i njemački dočekao. Kad smo ga pitali, što imade na prodaju, odgovori: „Otvorite oči!“ Zatim nam pokaže, što sve imade, a onda reče: „Otvorite kesu i napolje s frankom!“ Nešto smo popili, a nešto i kupili kod toga čudnovatoga trgovca, te smo se onda dalje povezli put Elizejeva izvora i put Jerika, gdje smo u hotelu Bellevue našli dobar konak. Jeriko je malen, zapušten, bez kršćanskih stanovnika i bez ikakove crkve. Oba hotela „Bellevue“ i „Jordan“ regbi da su jedine čestite zgrade. Poslije objeda odvezosmo se dalje put Mrni da se ne možeš u njoj kupati. Drugi vele, da sve to nije istina, a Mrtvo more da se razlikuje od svih ostalih većih jezera samo tim, da je u njemu više soli. Istinu valja i tuj, kao svagdje, tražiti u sredini. Istina je ovo: Velika je razlika medju Mrtvim morem na obalama, dakle uz kraj, i medju njegovom sredinom. U blizini obala i kod Jordanova ušća ne opažaš svih njegovih strahota i neugodnih vlastitosti. Ali dalje prema sredini u istinu je tužno i mrtvo; tuj ne može živjeti ni biljka ni živina, a ako metneš u nj morsku ribu, za malo će trenutaka parnuti. Sumporni se smrad ne može uvijek i na svakom mjestu opaziti. Piti se ne može nikakova morska voda, ali voda Mrtvoga mora je upravo škodljiva. Nasuprot se može kraj obale posve lako okupati. To smo i mi dokazali, jer smo se

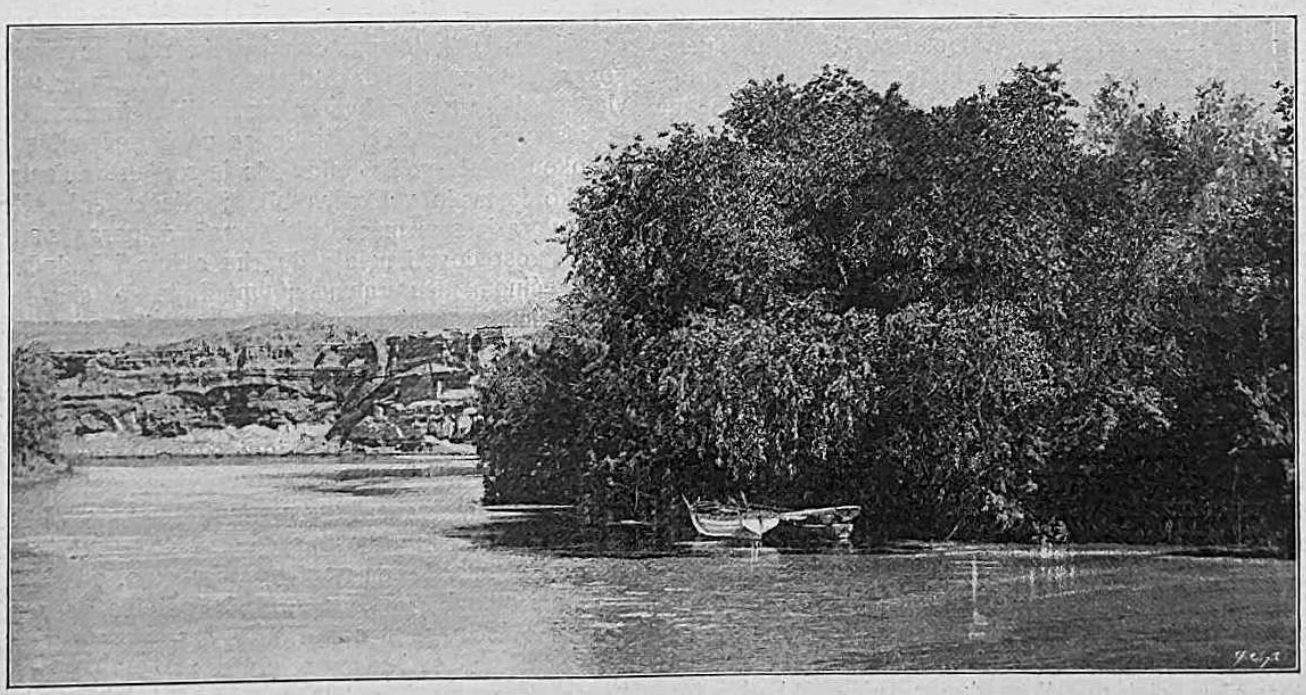

U sv. zemlju: Jordan.

tvoga Mora. Do mala nestade svake ceste, vozili smo se preko trnja i kamenja, preko same pustoši, te si ni sami nismo mogli predstaviti, kuda to ide, dok napokon nismo stigli do Mrtvoga mora.

skoro svi kupali. Ja i onako ne idem rado u vodu, a pogotovo mi se nije dalo ovdje, gdje nije bilo na žalu nikakove priprave, poći u onu toplu, kao prekuhanu vodu, a sve to tek zato, da kasnije mogu reći, da sam u njoi

bio. U ostalom valja priznati, da su se i moji drugovi kasnije slabo hvalili. Jedan se je malo ne utopio, jer je voda veoma gusta, silno diže čovjeka u vis, te se tako vode baš do sita užio, jer je na obali jaka pijavica, a

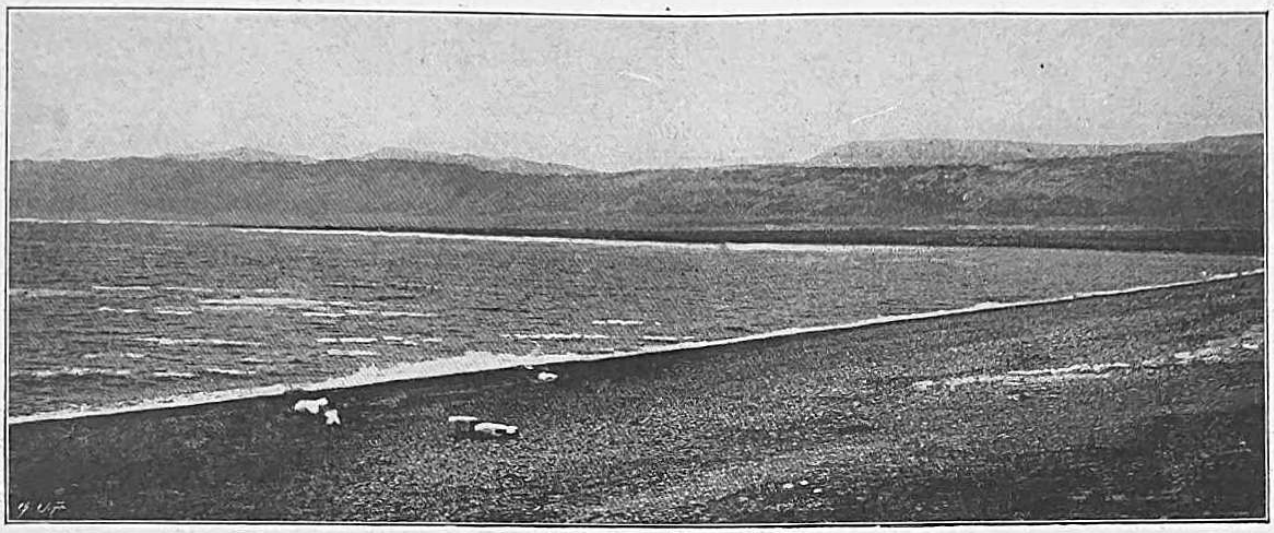

U sv. zemlju: Mrtvo more.

on nije čvrsto zatvorio usta. Kasnije je priznao, da je to veoma neugodno bilo. Iza toga povezosmo se u Jeriko, gdje smo u nevjerojatnoj sparini prenoćili, a onda se radi silne žege, kojoj smo hotjeli umaknuti već u dva sata dadosmo na povratak u Jerusolim, kamo smo oko 8 sati u jutro stigli.

U večer istoga dana podjosmo — ovaj put sjedosmo na magarce — u dolinu Josafat. Tuj smo vidjeli i Krvnu Njivu, Hakeldama, ribnjak Siloe, te napokon dodjosmo medju zidinama, koje okružuju Hramski Trg, do tako zvanoga Zida Tužalika. Jer je baš bio petak, dakle u oči sabata, mogosmo mnogo židova vidjeti, koji stajahu tamo

mjesta, koje leži opustjelo, radi hrama, koji je razoren, radi zidova, koji leže ničice, sjedimo samotni i plačemo." Jedva bih bio vjerovao, da se toga običaja i danas jošte drže.

Narednoga dana naložiše našoj skupini, da zajedno molimo križni put. Ali kakova je to bila molitva! Pojedine postaje historičkoga križnoga puta leže većinom u sredini grada, u uskim, ali veoma živim ulicama. Kamen ili krst u zidu označuje pojedine postaje. Samo njih nekoliko imade kapelicu, a zadnje se postaje nalaze u crkvi sv. groba. Prva se postaja nalazi u dvorištu nekakove turske kasarne, a ostale su sve na ulici. Okolo na okolo su dućani trgovaca, koji prodavaju svoje grožđje, kolače i slične stvari, te ih prolaznicima glasno preporučaju. Uza to neprestano prolaze i kašu magarci i deve, a za njima glasno viču gončini. Uza sve to mi smo klekli i glasno molili. Istoč-

U sv. zemlju: Jeriko.

do zida. Ovdje se naime kupe pravovjerni židovi svih jezika i narodnosti; odjeveni su u lijepe žute i ljubičaste baršunaste kaftane, imaju kod sebe hebrejske molitvenike, te nariču i dosta plaču, neprestano opetujući riječi: „Radi

njak je, kako sam već rekao, nabožan, te štuje sve, što je bilo kako u savezu s vjerom. Čovjeka bezvjerca drži ili lupačom, ili nitkovom, a u tome ne će valjda imati posve krivo. Mogosmo dakle posve mirno moliti svoj

križni put, ali moradosmo pri tome paziti, da nam kakovo magare ili kakova deva ne stane na glavu.

Tako se je naš boravak u svetoj zemlji stao približavati svome koncu. U nedjelju, dne 23. kolovoza podjosmo jošte na brdo Sion, malenu visinu na jugozapadu od grada, gdje njemački beuronski benediktinci počeše graditi lijepu Gospinu crkvu na mjestu, koje im je poklonio njemački car. Ovo se mjesto zove Obdormitio, jer je Blažena Gospa ovdje umrla. Drugi jedan nazor veli doduše, da je Majka Božja umrla u Efezu, ali će taj nazor teško biti osobito vjerojatan. Ujedno smo posjetili i ostala svetišta na Sionu. Tuj valja prije svega spomenuti Coenaculum t. g. dvoranu poslijednje večere. Bogzna, tko je muhamedovcima utuvio u glavu, da je ovdje grob Davidov. Radi toga bez ikakove dvojbe posve krivoga mnijenja zauzeli su oni dvoranu posve za se, te su od nje načinili jednostavnu džamiju. Kršćani smiju ju doduše pogledati, ali ne smiju u njoj glasno moliti.

Zadnji sam dan upotrebio, da si razgledam jošte neke osobitosti grada. Prije svega me je zanimao novi njemački gostinjac, što ga je sagradilo njemačko društvo sv. zemlje, koje ga je ove godine svršilo, a upravu predalo njemačkim Lazaristima. Velika je to i lijepa zgrada, u kojoj lako stane 100 hodočasnika, a do nužde i 300. Nadalje razgledasmo si škole, tiskare i ostale radionice oo. franjevaca, koji su od starine najugledniji i najrašireniji red u sv. zemlji, te smo vidjeli, kako marljivo rade, i kako njihov blagoslovan rad zaslužuje svaku hvalu. A i pojedine skupine našega hodočašća oni su vodili, te si tako i za nas stekli velikih zasluga.

U večer podjoh jošte jednoć u crkvu sv. groba; znao sam doduše, da će drugi dan svi hodočasnici jošte jedanput ovamo doći, ali ja sam hotio miran i nesmetan jošte nekoliko trenutaka na grobu gospodnjem proboraviti i za se tiho moliti. Već je bilo i zamračilo, a ja se nikako nisam mogao oprostiti od toga svetoga mjesta. Napokon se ipak moradoh oprostiti, a učinih to s mišljuh, da ću jedva ikada više u svom životu ovamo doći.

III. Povratak.

Drugoga jutra odosmo iz svetoga grada. Još jednom imadjasmo svi mi hodočasnici propovijed u crkvi sv. groba, a onda se poredasmo i zaputismo na kolodvor. Sad sam bio pametniji, nego li kad sam došao, te sam nastojao, da mi put ne bude tako naporan. Sjedoh dakle u kola, te se odvezoh do stanice, a to isto sam učinio kasnije u Jaffi. U Jaffi navališe i opet oni divljaci od mornara sa svojim barkama na nas, te nastojaše, da nas što više strpaju na jednom u nutra. Za svoga vijeka ne vidjeh divljijega, dosadnijega i bezobraznijega naroda od ovoga. Oni regbi poznaju samo jedno čeznuće, samo jednu jedinu riječ, a to je „bakšiš“! Neprestano se tuku i svadjaju, a bez grozomorne vike nema za njih nikakovoga posla. U Jerusolimu vrebaju po čitave dane na vratima gostinjca, a teško onome hodočasniku, koji se samo na vratima pojavi: s mjesta navale na njega, nudjaju mu se za vodiće, ili ga silom odvuku u svoj dućan, u kratko, vladaju se ko pravi divljaci. Akoprem je uprava hodočašća sve platila, a t. z. napojnice bile su tuj već uračunane, ipak su uvijek tražili nove darove i bakšiše. Kad smo prispjeli u Jaffu, stajao je naš parobrod, koji je bio medjutim otišao u Beirut, već spreman, da nas primi. Kad sam već stao na stepenice od broda, spopade me i opet jedan Arapin za ruku, te povede, ma koliko se ja branio, i ma da sam mu u tri jezika tumačio, da se umijem bolje od njenga penjati uza stube na palubu broda. Kad smo bili gore, poljubi me u rame, a onda pruži ruku i reče samo jednu jedinu, ali veoma razumljivu riječ — „Bakšiš“.

Prvoga dana bio je put u istinu prekrasan, vjetar nam je s ledja duvao, a brod je jurio kao munja. Ali odmah drugoga dana pojavi se jaki, a suprotni vjetar, koji nas je ustavljao, te prouzročio, da smo 6 do 8 sati zakasnili. Akoprem je silna makina broda radila pod cijelim pritiskom pare, te akoprem smo toliko ugljena potrošili, koliko inače u dvostrukom vremenu, ipak smo samo veoma malo napredovali. U večer 26. kolovoza postade vjetar jošte jači. Mi smo u svojoj kabini, u kojoj sam ja s jošte nekoliko svećenika zajedno stanovao, ostavili prozorčiće otvorene, jer je u brodu usprkos vjetra bilo jošte dosta sparno. U noći postao je vjetar jošte jači, a kad smo se najmanje nadali, udari nam more na prozorčić, te se izlije velikim mlazom baš na moj krevet i na krevet moga susjeda. Dakako da sam mrmljao i prosvjedovao, jer napokon mi je promočen bio ne samo krevet, nego i cijelo odijelo. Ali sve to nije ništa pomoglo, te smo morali jošte Bogu hvaliti, kad je jednome gospodinu uspjelo, da zatvori prozor. Tako se barem nismo trebali bojati, da će se to opetovati. Nevrijeme potrajalo je jošte cijeli dan, a na brodu je bilo dosta bolesnika, što ni za zdrave nije bilo ugodno. Ja nisam nikada obolio od morske bolesti, a da se i drugi okoriste onim, što sam činio, da joj izbjegnem, reći ću, kako sam se vladao. Jeo sam valjano do mile volje, ali sam se čuvao svih jestvina, koje su mi se činile sumnjive ili koje mi se nisu svidjale. Što sam god jeo, sve sam dobro solio, jer nezačinjene i neukusne jestvine najprije će ti prouzrokovati morsku bolest. Poslije jela uvijek sam nešto malo prospavao, da pomognem probavi. Ako sam ipak u želucu osjećao slaboću — ta ljudi smo — znao sam popiti čašicu konjaka, a onda se staviti na ono mjesto, gdje je vjetar najviše duvao, da se tako naužijem svježega morskoga zraka, te tvrdo odlučiti, da ne ću dobiti morske bolesti. Hvala Bogu, to mi je uvijek pomoglo.

Drugi dan se je vrijeme znatno popravilo, ali je vjetar ipak nešto počinio, što se nije dalo popraviti. Brodom se je naime raširila vijest, da smo malne sav ugljen potrošili, te da će nam valjati uz put skrenuti u koju luku, n. p. u Brindisi, da kupimo novi tovar ugljena. Da saznam cijelu istinu, obratim se na sina drugoga kapetana, lijepoga, plavokosoga dječaka, s kojim sam se jošte na putu u sv. zemlju upoznao, te ga upitam, da li je istina, da ćemo u Brindisi, a mali Mario, jer tako se je zvao, potvrdi mi, da je tako, jer da u istinu nemamo ugljena. Kad se je to saznalo, većina je hodočasnika bila veoma nezadovoljna, jer je sad bilo sigurno, da ne ćemo moći onako, kako je to imalo po programu biti, 31. kolovoza doći u Trst i Gradac. Neki su već toga dana imali obaviti stanoviti kakav posao, drugi su bili zabrinuti, što će im reći i što će si mislit svojta, ako se na odredjeni dan ne vrate, a nekoji su počeli i javno i glasno prigovarati, te dapače o sljepariji govoriti. Ja mislim da to nije bilo pravo, jer jedva je ikome moglo više do toga biti stalo, da se za vremena vratimo u Trst, nego li kapetanu i momčadi. Ta morali su istoga dana i istim brodom isti put po drugi puta započeti, jer su imali primiti na brod švajcarske hodočasnike. Tako im je jedva dotjecalo vremena, da očiste brod. Čemu dakle, da otežu put?

Bilo kako mu drago, valjalo je svakako poći u Brindisi, a za kratko vrijeme vidjesmo, kako se kuće toga grada dižu iz mora. Za krcanje ugljena trebali smo 6 sati, a nitko od nas nije za toga vremena smio otići s broda. Nasuprot dodjoše na brod ljudi, koji su nam prodavali voća. Dapače i putujući glazbenici, tri osobe s mandolinama, dodjoše na brod, te kušaše, ne bi li nam svojom glazbom skratili vrijeme. I čopor djece nas je razigrao,

koja su se strčala, kad je parobrod pristao ka kraju, te koja su se u onom strašnom prahu od ugljena čupala i valjala, kad smo joj dobaci i nekoliko novčića. Na koncu bili su crni i garavi kao kakovi vražići, ali su bili veseli i dobre volje, a kad je parobrod napokon krenuo, pozdraviše nas zvonkim i burnim „Evviva"!

Dalje je sve išlo posve po programu. Nakon što smo jošte zadnje večeri spalili na brodu veliki vatromet, prispjesmo 31. kolovoza u jutro u Trst. Tuj nas nisu dugo mučili nikakovim formalnostima, nego su nas odma iskrcali, te smo mogli s mjesta poći na željeznicu, tako da smo na koncu imali samo zakašnjenje od 12 sati. Ali dakako, naš posebni vlak morali su onako bez velikih priprava samo turiti u vozni red medju ostale vlakove, a uslijed toga nisu željezničke restauracije bile za vremena upozorene. Bilo je dosta smiješno vidjeti, kako se ono 540 izgladnjelih hodočasnika na postajama poput skakavaca baca na restauracije. Konobara dakako takodjer nije bilo dosta, te smo sami išli u kuhinju i uzeli, što smo našli, ma da su se kuharice, koje na takovu barbarštinu nisu bile priučene, tome energično opirale. Ipak nije nitko štetovao, jer su hodočasnici pošteno plaćali, a često i više, nego li je trebalo. U 8 sati u večer uleti naš vlak u gradački kolodvor, a ondje ga je čekalo nepregledno mnoštvo, koje nam je oduševljeno klicalo. Svi su bili radosni, što su se njihovi dragi i mili tako sretno vratili, a to je veselje bilo tim naravnije, što su se radi našega zakašnjenja u Gracu bile raširile razne nemile vijesti.

Posve bez neprilika ipak nije bilo. Osim onoga slučaja smrti jošte na putu onamo dogodile su se jošte dvije veće nesreće. Jedna je hodočasnica u Jerusolimu na onom strahovitom taracu slomila nogu, a drugu je u onoj žegi udarila kap. Obje moradoše zaostati: prva u Trstu, a druga u Jerusolimu, ali su se kasnije obje sretno i izliječene vratile kući. Pa ipak valja priznati, da sve te nesreće nisu mnogo značile, ako se uzme na um ogromni broj hodočasnika. Meni samome nije se posve ništa dogodilo, osim što sam zadnjih dana glavom čestito lupio o traversu broda, ali kako je moja glava solidna, te rijetko popušta, nije ni to mnogo značilo.

Tako eto, prijatni štioče, izgleda od prilike putovanje u svetu zemlju. Ako li ti se svidja, povedi se za menom, te podji onamo. Meni pako ne preostaje drugo, nego da ko pošten kršćanin zato, što sam taj put sretno obavio, i ovdje reknem: „Hvala Bogu!"

Nikola Gogolj.

Miloslav Danić.

Literarno-kritička studija prigodom stogodišnjice rodjenja (31. ožujka 1809.—1909.).

Treće glavno Gogoljevo djelo komedija „Revizor" za cijelo je najsnažniji i najizvorniji proizvod njegova pera. Ono je najviše raznijelo slavu njegova imena ne samo u Rusiji, nego i u cijeloj Evropi. Bit će prevedeno na sve jezike, u kojima postoji iole znatna književnost, a prikazano valjda na svim pozornicama kulturnoga svijeta. Teško da će biti u ruskoj književnosti djela, koje bi bilo poznatije izvan granica domovine, a ima književnosti, u kojima valjda ni ne poznaju ruski narod po kojem drugom djelu. Ova besprimjerna raširenost i popularnost dovela je mnoge zanešene ruske kritičare, a i inozemne literarne historičare na pretjeranu misao, da je „Revizor" najklasičnija komedija u cijeloj svjetskoj literaturi. Ovaj nazor nije dijelio ni sam Gogolj, u koga je bilo velike književničke taštine, te se „Revizor" uza sve sjajne i nedostižne vrline humora, dramske akcije i vanredno uspjele realističke karakterizacije ne može smatrati savršenim i uzornim dramskim djelom. Po tendenciji prislanja se ova drama dostojno uz roman „Mrtve duše", te se obje mogu smatrati neumoljivom i neprispodobivom satirom na savremene prilike ruskoga života. U „Revizoru" nalazimo onaj isti milieu, koji je pozorištem i Čičikovljevih dogodjaja — ruska pokrajina sa najmarkantnijim predstavnicima narodnoga i javnoga života, činovničtvom, posjednicima, gradjanima, obrtnicima i seljacima. U glavnom junaku oličeno je sve čudoredno ništavilo, sva beznačajnost, licumjerstvo, nesposobnost, podmitljivost, u opće sav onaj tipični humbug ruske birokracije, koja je već u ono doba, a još većma kasnije, bila omiljeli nišan ruske karikature i satire. Oko glavnog junaka kao oko središta kakova zamršena stroja niže se sva ona šarolika smjesa neukog u moralno defektnog svijeta, koja sačinjava jezgru ruskog narodnog bića. Nije samo prirodjena sklonost za humorističku intrepretaciju i ismjehavanje ljudskih mana i slabosti pobudilo u Gogolju misao, da napiše „Revizora", već nema sumnje, da je Gogolj uza sav nedostatak tendencijoznosti u svojoj književnoj djelatnosti morao osjetiti pobudu da izvrgne ruglu i javnomu preziru sav taj kaos opačine, taštine i općenite čudoredne pokvarenosti. Nu pri tom ga dakako nije vodila misao, da predodžbom ovako crne i tužne slike udovoljuje samo nagonu svoga ličnog pesimizma, kao što mu nepravično i pristrano podmetahu protivnici njegova književnog rada, osobito privrženici slavenofilske i reakcijonarne struje, jer je Gogolj uza svu konzervativnost svoje ćudi i tjesnogrudnost svojih nazora bio ipak dobar i iskren domoljub. Upravo taj osjećaj uspirivao je u njegovoj duši želju, da se narodu pokaže put preporoda u njegovom čudorednom rasulu, a u toj težnji iznio je pred lice ruske javnosti ogledalo društvenih poroka, jer je spoznaja zla prvi korak za poboljšanje. Ne dakle nerodoljubna težnja za ocrnjivanjem svoga naroda, već plemenita i moralizatorna nakana bijahu glavni motivi, koji su Gogolju udahnuli ideje za „Mrtve duše" i „Revizora". Ćud i temperamenat Gogoljev te njegove intelektualne sposobnosti upućivahu ga istina u književnom radu na područje satire, jer je u njega bilo oštro oko za slabe i smiješne strane ljudskoga života. Tomu je pripomagala i njegova boležljiva i pesimistička narav, koja je u opće sve pojave života volila promatrati u neprijatnom i tamnom vidu, pa kako je u povodu živčane bolesti naginjao na priličnu depresiju, naravno je, da su opažane sjene u ljudskom značaju morale izazivati njegovo negodovanje i zlovolju, te ga poticati, da ih žigoše bičem svoje satire. Osim toga savremeni život ruskoga naroda vrvio je na sve strane očitim pojavima čudoredne pokvarenosti i društvene razvraćenosti; ove odvratne i sažalne tipove susretaše pjesnik na svakom koraku u svom neposrednom okolišu, a još većma u širokim slojevima javnoga života, tako da se je satira na ovu depravaciju karaktera upravo nametala oku i peru ovako oštrovidna i genijalna posmatrača. Satirična djela Gogoljeva nisu dakle izljev njegove na-

mišljene težnje za stvaranjem karikature, već plod nezdravih odnošaja tadašnjega ruskoga društva. Istina je, da ni tadašnje prilike nisu mogle biti u svoj cijelosti tako niske i pokvarene, a da se ne bi bilo moglo naći utješnih pojava i svijetlih značajeva, pa je za to neobjektivna ruska kritika spočitavala Gogolju ciničku i nepatriotsku tendenciju. Nu Gogolj je hotio podati cjelovitu sliku moralne i intelektualne inferijornosti, pa za to nije hotio miješanjem plemenitijeg i etičnijeg elementa krnjiti jedinstvenog dojma sustavnog i jednoličnog djela. Ovu svoju nakanu označuje vlastitom priznajom: „da je u „Revizoru" sakupio u jednu hrpu sve, što je u Rusiji zla." Ta mu je namisao zaista nesravnjivim uspjehom pošla za rukom, jer je u „Revizoru" usredotočena upravo klasična galerija gluposti i ćudoredne pokvarenosti, u kojoj su zastupani ne samo najizrazitiji predstavnici različitih društvenih slojeva već i sve moguće nuance i gradacije njihovih odvratnih slabosti. Glupost i zloća dva su glavna fermenta, iz kojih je sastavljena gradja „Revizora". Nedohitnom naravnošću, bezprimjernom virtuoznošću i nesravnjivom duhovitošću ocrtan je u njem sav onaj kal, u kojem žive srednji i niži razredi seoskoga pučanstva, a sve je ipak zadahnuto nekom prostodušnošću, nekom neukošću, koja ublažuje zloću tih neznalica i nitkova, a u gledaoca pobudjuje više samilost nego li odurnost. Kod prikazivanja svih poroka izbija i nehotice misao, da su ti nezdravi pojavi posljedica neke sveopće bolestne zaraze, od koje pati čitavi organizam ruskoga naroda, da su posljedica onog autokratskog i despotskog socijalno-političkog sustava, koji nije dopuštao nikakve slobode i razvitka individualnosti.

Sa svim je dakle pojmljivo, da su ovakve nehinjene i nepatvorene slike natražnjačkog narodnog života morale izazvati dubok dojam na sav duševni svijet i sve inteligentne slojeve društva, koji su se bavili mišlju o ćudorednom preporadjanju i umnom razvoju ruskoga naroda. Gogolj je bacio svoje oko na više i srednje razrede društva te je za nišan svoje satire uzeo vlastelinski, činovnički i gradjanski svijet. On je prvi razvio stijeg u tom plemenitom nastojanju, a za njim je kasnije krenula čitava povorka velikih ruskih pjesnika i mislilaca, koji su zasnovano djelovanje oko reforme zaraženoga društva nastavili još većim zanosom i neustrašivošću, dok tegobnu svoju borbu ne okruniše uspjehom.

Ruska kritika pripisivaše Gogoljevim djelima veliku reformatorsku tendenciju, pa je za to absolutistička vlada svaku njegovu novu publikaciju stavljala već a priori na indeks, smatrajući ih opasnim agitatorskim oružjem za

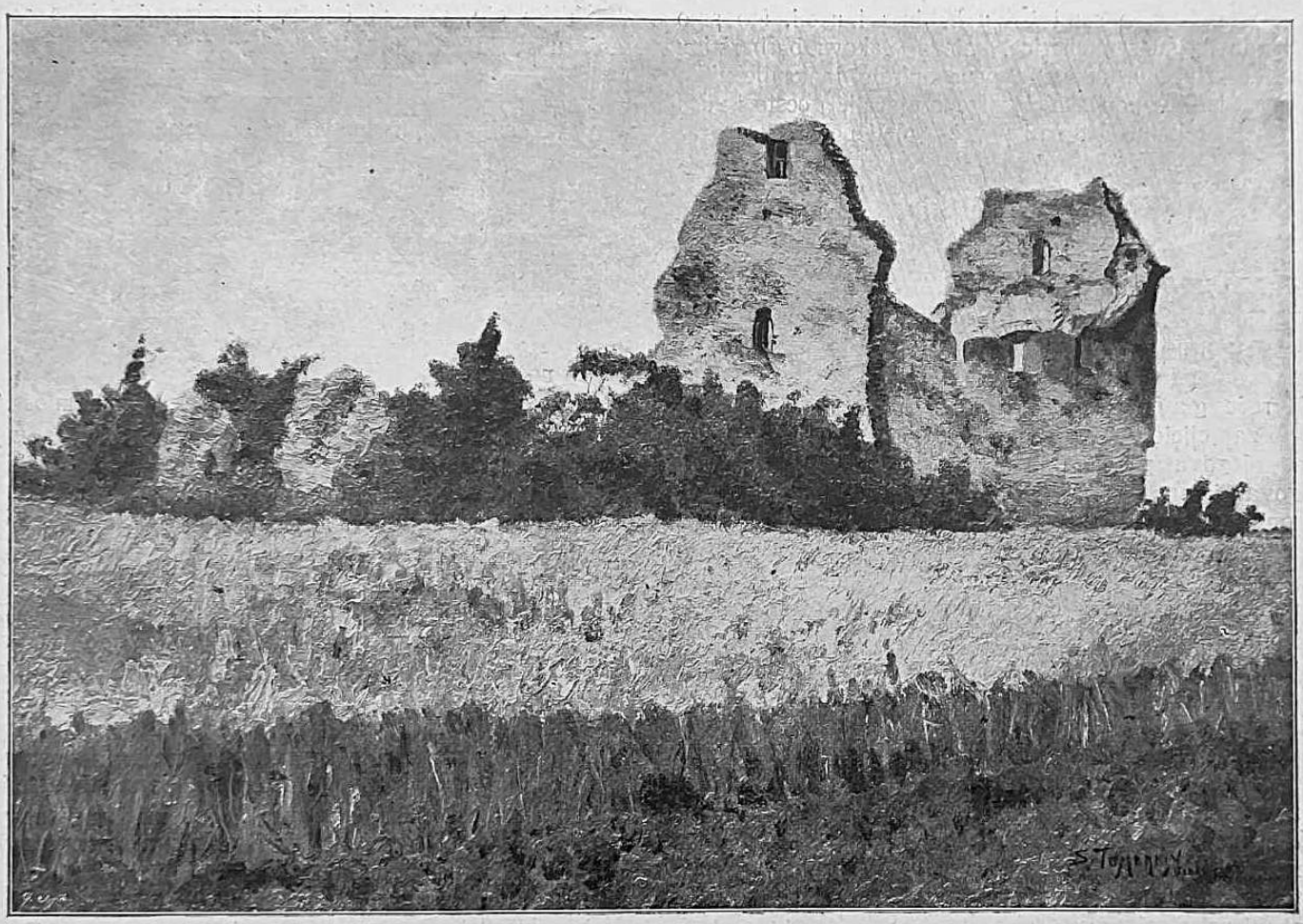

Rokovačka zidina. (Po uljenoj škici S. Tomerlina.)

javni mir i državni poredak. S tih razloga ne htjede mu vlada s prvine dozvoliti prikazivanje „Revizora". Svi pokušaji Gogoljevi bili bi ostali bezuspješni, da mu nije i kod toga pomogla protekcija moćnih prijatelja, poimence pjesnika Žukovskoga, koji je imao velikih veza i upliva na dvoru. Ovaj izmoli dozvolu od cara Nikolaja I., koji cenzuri naročito zapovjedi, da dozvoli prikazivanje. Buduć da su Gogoljeva djela bila u Rusiji veoma popularna, pripisivaše im policajni sustav ruske državne vlasti tendenciju propagande, kakve u istinu nisu niti imali. Tako je sva javnost smatrala „Mrtve duše" optužbom protiv institucije kmetstva, a ruska kulturna povijest nazire u Gogolju prvog vijesnika onog velebnog i požrtvovnog pokreta, u kojem su kasnije u pedesetim godinama prošloga stoljeća učestvovali najveći ruski umovi sve do Turgenjeva. Gogolj ne bijaše u pravom smislu propagator ovih

ideja, jer njegova djela nisu izravna kritika i osuda nevoljničkoga stanja, već je njegova agitacija bila nehotična i nesvijesna, bez ikakove aprijorne težnje. On je iznosio gola fakta, strahovite i porazne slike seljačkoga nevoljništva, koje su bez ikakve argumentacije i bez retorične deklamacije sadržavale u sebi najtežu optužbu kmetstva. U tim slikama bijahu orisana vlastela, koja bijahu gospodari kmetova, te bijeda ovih patnika, a te slike svojim neposrednim realizmom djelovahu možda još snažnije, nego li najžešće filipike potlašnih apostola slobodoumnih socijalnih uredaba.

Bitka kod Asperna: Napoleon prije bitke.

U općoj karakterizaciji Gogoljevih umotvora ističe jednodušno ruska kritika, da Gogolj kao pisac imade mnogo veću umjetničku, nego li misaonu vriednost. On ne samo da ne razvija nikakvih zamašnih i aktuelnih socijalnih ideja, već i sve, što nalaze izraz u njegovim proizvodima, imaju na sebi više natražnjačko obilježje. U njega bijaše neobično razvijen smisao za umjetničko pojimanje, a taj je bio razlogom, da u posljednjoj perijodi svoga života, kad se je u povodu duševne slabosti bila razvila u negovu biću duševna klonulost, a u njegovu mišljenju očita reakcija, nije stvarao, osim nedovršenih pokušaja drugog dijela „Mrtvih duša", nikakvih pjesničkih djela. Smatrajući čitavu svoju književnu karijeru neoprostivom zabludom i bacajući anatemu na svoja djela, bio bi morao prema svojim onodobnim nazorima u poznijim djelima opozvati svu svoju književnu prošlost, zatajiti svoje mišljenje i sama sebe, a za to kao rodjeni umjetnik nije imao volje, ni odvažnosti.

Humor i satira dvije su izrazite i eminentne osebine Gogoljeva književnog rada. Nu njegov humor nije običajan, već ima u sebi nešto osebujna i specifična, što se može nazvati Gogoljevskim. Humoristična žica provijava mu već prva beletristička djela. To je humor bezazlen, ugodan i veseo, koji se čitaoca simpatično dojimlje, ali ne pobudjuje u njem uvjerenja, da pisac imade nakanu da izravno izvrgava ruglu ličnosti svojih pripovijesti. Ovaj veseli humor prelazi u potonjim djelima čitavom skalom posebnih nuanca, te se malo po malo razvija u samilost za nezgode i patnje njegovih junaka i sporednih lica. Osim toga gubi njegov humor vremenom sve više biljeg bezazlenosti, te prima na sebe oštrinu i sarkazam satire. Zloća i beznačajnost prikazivanih tipova uzbudjuje poslije u piščevoj duši zlovolju, odvratnost i zgražanje, iz sućutne simpatije razvija se ogorčenost, dapače i mržnja, a posljedica te preobrazbe osjećaja bijaše nesmiljena karikatura i ljuta satira. Pored veselosti humora opaža se malo ne istodobce i sentimentalna kajda, koja često puta prevladjuje. Ova sentimentalnost je posljedica prirodjene dispozicije, jer se u Gogolja već od najranije mladosti pokazivalo neko nagnuće na refleksiju i sjetnu kontemplaciju, a kasnije u povodu nezadovoljstva sa sudbinom i razvitka živčane bolesti prometnula se ova tugaljivost u posvemašnju melankoliju. Stoga su mu sva djela neka bizarna smjesa veselosti i tuge, humora i tragike. Sam Gogolj protumačio je ovako svoju narav i značaj svojih djela, a prema tom crtanju izrekao je Belinski poznatu karakteristiku, „da se Gogolj smije kroz plač". U zbirkama „Mirgorodu" i „Arabeskama" imade mjesta, gdje se čovjek ne može oteti silnomu nagonu na smijeh, nu u isti čas presenećujc ga neslućeni preokret radnje, od koga mu zamire smijeh na ustima, a srce mu se od boii steže. Nu Gogoljev humor nema potrebite umjetničke stege, želja za komičnim efektom zavodi ga često puta na suvišnu pretjeranost i ekstravaganciju, kojom prelazi u vulgarnu karikaturu. Njegov humoristički dar je bez sumnje

Bitka kod Asperna: Juriš na groblje.

samonikao, osebujan i snažan, ali nije ugladjen i dotjeran te mjestimice pokazuje tragove svoga surovog izvora. U opće nema u Gogalja mnogo smisla za utančanost i izabranost gradje i izradbe. Niti u karakterizaciji, niti u dikciji ne pokazuje nastojanja, da svoje umotvore dotjera u finijem i odabranijem ukusu i da ih izradi u višem i skladnijem umjetničkom stilu.

Sva se Gogoljeva djela odlikuju više detailnom i epizodističkom virtuoznošću, a nemaju harmonične unutarnje strukture i organičke jedinstvenosti. Gogolju ne dostaje one elementarne sposobnosti, koja je najdragocjenija vrlina svakoga pjesnika i umjetnika — tehničke sposobnosti. Bitna njegova vještina sastoji u majstorskoj izradbi pojedinih epizoda, u sjajnom i nedostižnom fotografisanu komičnih lica, jednom riječju u savršenom proizvadjanju novelističkih fragmenata. Nu u njega nema potrebite umjerenosti u obuzdavanju prirodjenog stvaračkog instinkta i ekonomske discipline u razvitku radnje i težnje za minucijoznom karakterizacijom; nema one autokritične pretežnosti, koja umije vladati eruptivnom snagom svoga talenta. U Gogolja nema potrebitog duševnog mira i umjetničkog ravnovjesja, pa mu zato djela nemaju stvarne suvislosti, tehničke razmjernosti u razdiobi gradjevnih dimenzija, psihološke logičnosti, te jedinstvene i plastične stilizacije. Njegova snaga ne leži samo u nenatkriljivoj i genijalnoj reprodukciji tipova iz mase pučkih slojeva sa cijelim obiljem saveznih dogodjaja, već i u umjetnički izvedenom portretiranju individua. Premda je Gogolj prve poticaje za svoje radnje primao iz pojedinačkih pojava narodnog života, koji su ga svojim komičnim nastranostima izazivali na reprodukciju, ipak je crtanje karakternih osebujnosti odabranih tipova bilo ne samo tako vjerno i naravno, nego i intimno i psihološki opravdano, da su se zamišljeni likovi u izradbi majstorskog umjetnikova dlijeta pretvarali u slikovite i plastične portrete individualnih karaktera. Nu njegov pripovjedački talenat ne bijaše puki fotografski aparat, koji je neposrednom vjernošću snimao pojedina lica i epizode života. Svojim tankoćutnim smislom za estetsku ljepotu i prirodjenim umjetničkim instinktom usavršivao je Gogolj pomoću svoje mašte i pjesničkog nadahnuća prikazane ličnosti do onog razvijenog oblika, koji je lebdio u predodžbi njegova duha. Ovako tumači i sam Gogolj u svojoj „Autorskoj ispovijesti" metodu svoje književne radnje, ističući na jednom mjestu, da svoje tipove nije izradjivao poput prostih kopija, već da ih je proizvodio primjenjivanjem na zbiljski život. Neka lica svojih novela i romana zaodjenuo je vlastitim svojstvima, a nekoja svojstvima svojih prijatelja, a ova vlastita priznaja mora biti nesumnjivo najautentičniji tumač za prosudjivanje njegova intelektualnog stvaranja.

Jubilej Gogoljeve stogodišnjice proslavila je cijela Rusija neobičnim slavljem, koji je najasniji dokaz o sveopće priznatoj znamenitosti njegove književne ličnosti. Kod te proslave učestvovao je uz najšire slojeve naroda i sav službeni svijet, a književni krugovi obdržavali su svečane akademije, predstave i predavanja, kojima bijahu predmetom Gogoljeva djela i njihova važnost u ruskoj knjizi. Značajno je, da je svetkovini pribivala sva školska mladež, koja je na dan stogodišnjice imala praznik. Svi prosvijetljeni slojevi ruskoga naroda odaše duboko poštovanje sjeni velikoga pjesnika, koga povodom stogodišnjeg jubileja obasuše jednodušnom slavom, koje nije mogao prije smrti doživjeti.

Fotografovanje u prirodnim bojama.

Prof. Juraj Božičević (Spljet).

Umnažanje fotografija u prirodnim bojama.

Za umnažanje fotografija u prirodnim bojama imade više metoda, nu nijedna nije usavršena, pak ćemo za to samo ukratko neke navesti.

Pigment-kopije. Firma Dr. Hesekiel u Berlinu stavila je u promet pigment-papir, na kojem se mogu dobivati kopije u prirodnim bojama s pomoću običnih negativa na posve jednostavan način.

Pigentpapir prevučen je s više naslaga na svjetlu osjetljive želatine, a svaka je naslaga bojadisana jednom zgodnom bojom, već prema sižeu negativa. Slojevi imadu svojstvo, da su nerastopivi, ako na njih svjetlo djeluje.

Za krajobraze dolazi na apir najprije smedji sloj, onda zeleni, pak modri. Stavimo li ozgo negativ, te izložimo svjetlu, to će ono prodrijeti ona mjesta negativa, koja su jače ili slabije prozirna. Nebo je na pr. na negativu crno, pa će zrake svjetla moći djelovati samo na modri sloj. Lišće drveća reflektira zrake, koje na pola reduciraju srebrenu so, pak će svjetlo kroz negativ moći djelovati na drugi, zeleni sloj papira, i lišće će biti na slici u istinu zeleno. Crni, smedji, crveni i žuti dijelovi objekta prozirni su na odnosnim mjestima negativa, pak će svjetlo prodrijeti sve do smedjega sloja, te će sva tri sloja postati nerastopivim, i u razvijaču će dotična mjesta biti smedja.

Nakon eksponiranja svjetlu slika se razvije i s njom postupa, kao sa svakim pigment-kopijom.

S pomoću Hesekielovog pigmentpapira postizavaju se fotografije u prirodnim bojama, ali nijesu mnogo vrijedne. Često puta se doduše dobiju dosta zgodne slike, ali ipak ne mogu nipošto zadovoljiti.

Metoda trobojnih slojeva. Želatina, koja se u kalijevom bikromatu učini za svjetlo osjetljivom, imade svojstvo, da postane na onim mjestima, na koja je svjetlo djelovalo, u vrućoj vodi nerastopivom. Ako dakle želatinu bojadišemo, nanesemo i pod negativom osvijetlimo, onda vruća voda rastapa želatinu samo na onim mjestima, koja nijesu bila osvijetljena. Rastopivost želatine nije jednolična, već prema tomu, kako je gdje svjetlost jače ili slabije kroz negativ prodirala. Nu kako svjetlost ne prodire kroz čitav sloj želatine, to bi se donji dio sloja rastopio u vrućoj vodi, pak bi slika spuzla s papira. Da se to ne dogodi želatina se namoči u mrzloj vodi i pritisne na drugi papir. Sad se sve to stavi u vruću vodu: neosvijetljena se želatina stopi, slika razvije i stari se papir odlupi. Nu slika na novom papiru nema pravog lica, pak je valja ponovno prenijeti na drugi papir ili staklo. Dobivena je kopija bojadisana. To je pigment-kopija.

Imademo li tri negativa, koja smo dobili fotografujući predmet tri puta kroz crveno, zeleno i modro staklo, kopirat ćemo svaki negativ na spomenuti način na bo-

jadisane pigment-papire. Na negativu pod crvenim staklom nijesu djelovale zelene i modre zrake, za to ga valja kopirati u boji, koju smjesa ovih zraka daje, dakle u modrozelenoj boji. „Zeleni" negativ valja kopirati u grimiznoj, a „modri" negativ u žutoj boji. Razvijemo li te pigment-kopije, te kod drugog prenašanja položimo na papiru ili staklu sva tri sloja točno jedan po drugom, dobijamo sliku predmeta u prirodnoj boji.

S pomoću N. P. G. pigment-folija, što ih producira „Neue photographische Geselschaft" u Steglitzu, dade se ovaj postupak pojednostaviti, prenaša se samo jedamput i može se lakše koji sloj izmijeniti, ako boja ne konvenira.

Postupak ovakovoga umnažanja slika veoma je težak, jer je teško učiniti sve tri pozitivne kopije tako da im boje budu jednako jake a nijesu li one jednako jake, dobit će se posve kriva boja predmeta; koje je kopije boja jača, ona će u slici jače iskočiti. Osim toga se nigda ne mogu postići dvie posve jednake slike i treba sa svakom slikom učiniti nekoliko pokusa, dok se dobije slika, koja može zadovoljiti. Uza čitavi nespretni postupak ne dobivamo jasnih boja, jer sa one nastale suptraktivnim, a ne aditivnim putem.

Ima još više metoga kao „pinakromija", „pinatomija"" metoda s bojadisanim prahom i dr. ali za njih treba tri negativa, što je dovoljni razlog, da nijesu praktične.

Metoda izblijedjivanjem (Ausbleichverfahren). Razložit ćemo ovu metodu, koja je još najvažnija za umnažanje fotografija u prirodnim bojama.

Neke anilinske boje imadu svojstvo, da na svijetlu izgube svoju boju, izblijede. Pomiješamo li takove boje, na pr. crvenu, žutu i modru, dobivamo crnu masu s kojom namažemo papir. Na svjetlu bi taj papir postao bezbojnim, jer supstancije svake boje izblijede. Djeluju li na papir samo crvene zrake, onda će on postati crvenim, jer crvene supstancije odbijaju crvenu boju, dok tu istu boju apsorbiraju žute i modre supstancije, te po tom izbliede. Djeluju li na papir žute ili modre zrake, postat će na sličan način žutim dotično modrim. Pod zelenim svjetlom izblijede crvene supstancije, pak nepromijenjene žute i modre supstancije dobivaju zelenu boju, i t. d.

Kad ovo znamo, onda će nam biti jasno, da dotični papir mora poprimiti boju jedne transparentne bojadisane slike, kroz koju svjetlost na taj papir djeluje.

Nedostaci kod ovoga postupka jesu ovi: boje sporo izljedjuju i ne dadu se posve fiksirati. Dr. Neuhauss i Worell nastojali su posebnim načinom ove pogrješke otstraniti; oni su veoma mnogo pokusa učinili, dok su dobili rezultate, koji su mogli zadovoljiti.

Dr. Neuhauss načinio je na staklu sloj supstancija, koje je oksidirao pomoću vodikovog superoksida, čime su za boje postale osjeljivijima. Ovakova se ploča, dok je još vlažna, izloži svjetlu pod transparentnim bojadisanim diapozitivom. Osjetljivi sloj dosta brzo poprimi boju diapozitiva; slike su dosta dobre i na svjetlu stalne.

K. Worell namaže papir eteričnim uljima, kojima je glavna sastavina anetol. Osjetljivost sloja nije velika, ona se dade povisiti, ako se pridoda više anetola. Dobivene kopije fiksiraju se u koncentriranoj rastopini bakrenog sulfata.

Zgodna je metoda Jana Szczepanika (Beč). On je boje smiješao sa želatinom ili kolodijem, i to svaku za sebe, pak je onu boju, koja je najosjetljivija na svjetlu, najprije nanio na papir, onda po njoj stavio manje osjetljivim s pomoću anetola, a crveni se prije uporabe jednolično izblijedivanje triju slojeva, a valja istaći, da su boje slike veoma žive, čiste i jasne.

Uto-papir. Tvrtka Dr. J. H. Smith & Co. ú Zürichu stavila je u promet papir pod imenom utopapir, pomoću kojega se dadu umnožati slike u prirodnim bojama. Na utopapiru nalaze se dva sloja: crveni i modrozeleni. Modrozeleni sloj učinjen je već u tvornici osjetljivim s pomoću anetola, a crveni se prije uporabe takovim učini s pomoću vodikovog superoksida. Vidimo dakle, kako su izumitelji utopapira složili Neuhaussovu, Worellovu i Szczepanikovu metodu u jedno. Poslije su ovaj papir usavršili, te ga neposredno prije upotrebe ne treba više s vodikovim superoksidom osjetljivim učiniti. Papir je najprije prepariran s bezbojnom želatinom i onda prevučen s kolodijem, kojemu je primiješana žuta, crvena i modra boja. Sloj je učinjen osjetljivim s pomoću anetola.

Ako se utopapir izloži svjetlu pod transparentnim bojadisanim diapozitivom, poprimit će boju slike. Što se odnosi na boju kopija, one u opće zadovoljavaju, samo što supstancije ne izblijedjuju jednolično.

Transparetni diapozitivi naprave se na staklu s pomoću metode trobojnih slojeva. Sad se mogu dobiti s pomoću autokromnih ploča, ali se na utopapir ne mogu kopirati, jer je još nesavršen. Kad bi se utopapir toliko usavršio, da poprimi boju slike na autokromnoj ploči, onda bi problem fotografovanja u prirodnim bojama bio potpunoma riješen.

Ali nema sumnje, kako smo to već na početku ove radnje istakli, da nas još malo vremena dijeli od onoga časa, kad će svaki amater pomoću svoje obične kamere producirati slike i umnažati ih u prirodnim bojama na posve običan način.

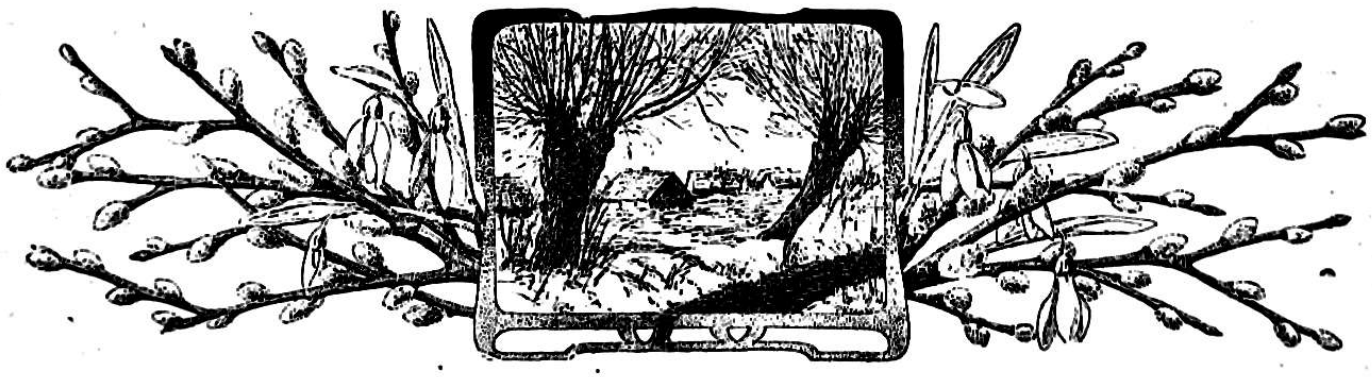

ŠIROM SVIJETA.

NAŠE SLIKE.

Rokovačka zidina.

Koji sat hoda od Vinkovaca, kraj staroga puta, što vodi iz istoga mjesta u Rokovce i koju stotinu koračaja daleko od željezničke pruge Vinkovci—Županja, koja na tom mjestu prelazi preko Bosuta, diže se usred žitorodnih polja osamljena zidina kao tužan spomenik iz davno minule dobe. — Koliko je vjerovati pučkoj predaji, stajala je tu negda manastirska crkva, koja je podzemnim zidanim hodnikom bila svezana s manastirom, što no je stajao na brijegu Bosuta i bio opasan zidom i dubokim šancevima. Manastir taj bio je sagradjen još te u srednjem vijeku, a propao je u vrijeme turskih provala u ove krajeve. U zidine su tek temelji vrlo stari, drugi su dijelovi više puta popravljeni. Sudeći po slikarijama, koje su se tuj još pred više godina opažale, bila je to crkva isprva grko-istočnoga, a kasnije rimokatoličkoga obreda. Još za prvih godina minuloga stoljeća imali su rokovčani kraj te zidine svoje groblje.

Solun; Boravište Skssultana Abdul-Hamida.

Mladoturci kao da još uvijek ne vjeruju svojoj sreći. Oni se još uvijek služe najradikalnijim sredstvima, koja su samo moguća, da svoju vlast osiguraju, a reakciju da onemoguće. Tako su sad Abdul-Hamida prognali u Solun, a da se nisu bojali stranih vlasti, bili bi ga valjda i smaknuli, t. j. umorili. Dovedoše dakle Sultana u Solun, gdje je od vajkada glavni tabor mladoturske stranke, te ga smjestiše u vili talijanskih bankara braće Allatini Ta vila leži izvan grada, te je velika trokatna zgrada od opeka, u kojoj imade oko 60 soba, a opkoljena je krasnim parkom. S nje se uživa prekrasni vidik, koji je pukao prema moru, a vidi se i veličanstveni Olimp, kako se prema nebu diže. Sam Solun je veliki grad, imade danas 170.000 stanovnika, od kojih su polovica židovi. On je glavni grad Macedonije i to ne samo u upravnom i političkom smislu, nego i u gospodarskom.

Stare carigradske utvrde.

Još uvijek upiru se oči svega svijeta u krasni i bajni grad na žalu čarobnoga Bospora, a „Prosvjeta“ je više puta znala donijeti raznih slika iz Carigrada. Danas donosimo sliku starinskih utvrda i kastela na evropskoj strani Bospora, koje su mladoturci ne povukavši mača iz korica zauzeli.

Bitka kod Asperna.

Nakon što je Beč dne 13. svibnja 1809. kapitulovao, naložio je Napoleon, da se s otoka Lobave sagradi most od čamaca preko Dunava, te je dne 21. svibnja, na same Duhove, počeo prevažati svoje čete na lijevu obalu, i to na mjesto, koje leži medju selima Aspernom i Esslingom, a na lijevoj ga je obali čekao nadvojvoda Karlo medju Bisambergom i Nussdorfom. Čete Massenine posjedoše Aspern, a čete maršala Lannesa Essling. Oko podneva zapovjedi nadvojvoda, da njegove čete, svega 75.000 momaka i 288 topova krenu u pet kolona razredane proti dušmaninu, koji je iskrcao tek 50.000 momaka. Na uskoj ravnici medju Aspernom i Esslingom poče oko tri sata poslije podneva ubojita bitka vatrom baterija drugoga vojnoga zbora, koji je bio napredovao sve do Breitenlee-a (princ Hohenzollern) na francusko konjaništvo. Kod Breitenlee-a stajahu francuske konjaničke divizije, a iza njih su po malo dolazili granatiri, gardijska pješadija i divizije drugoga i trećega vojnoga zbora. Sve je samo o tome ovisjelo, tko će zadržavi oba sela. Aspern su odma u početku na juriš osvojili 6. i 1. austrijski vojni zbor (Hiller i grof Bellegarde), pa akoprem su ga tri puta izgubili, ipak su u pet sati poslije podne selo definitivno zauzeli. U Esslingu se naprotiv nisu mogli održati. Po više puta je Napoleon kušao, ne bi li sredinu austrijskih četa jakim jurišem svojega konjaništva (jedna divizija kirasira i dvije lakoga konjaništva, svega 44 eskadrona) razbio, ali je postojanost austrijskih pješaka, koji su se sad po prvi put postavili u potpune četvorine, odbije sve te žestoke navale. Dne 22. svibnja počela je bitka u cik zore. I opet je Napoleon kušao, ne bi li razbio sredinu Austrijanaca. Strašna vatra iz 400 topova otvorila je tu navalu, te se je već činilo, da je pobjeda njegova. Sad ali pošalje nadvojvoda Karlo svježu pričuvu svojih granatira (svega 16 batalijuna) u bitku, te sam prijedje u ofenzivu. Sa zastavom pukovnije Zach u ruci povede osobno svoje čete u boj, te potisne Francuze. koji su već bili veliki dio obajuh sela osvojili, natrag u njihov prvobitni položaj, a austrijsko topništvo stane sad ljutu vatru sipati na stisnute francuske čete. U večer zapovijedi Napoleon, da se čete povuku natrag na otok Lobavu, a taj uzmak branilo je pješačtvo iz sela Esslinga. Napoleon predade zapovjedništvo Masse-

Bitka kod Asperna: Nadvojvoda Karlo u bici.

ni; oko ponoći se i sam ukrca, te pođje sa Savary-em i Berthierom u Ebersdorf. Austrijanci su u toj bitci izgubili što mrtvih što ranjenih 23.000 momaka — medju njima 12 generala — dok su Francuzi izgubili 44.373 momka, dakle malne polovicu svih ljudi, koji su bili u bici.

Solun, boravište Abdul-Hamidovo.

KRONIKA.

Ponedjeljak, 26. travnja.

Kabinet Wekerle daje ostavku. — U Meranu umro Henrik Conried, glasoviti upravitelj new-yorške opere. — Turski parlamenat i mladoturski odbor pregovaraju o sudbini sultana Habdul-Hamida; jedan dio pobjedonosnih mladoturaka hoće da mu ostavi neku prividnu vlast, ako se odrekne svoga ogromnoga privatnoga imetka; drugi ga hoće odma svrgnuti. — U Erzerumu bukne novi vojnički ustanak, naperen proti mladoturcima.

Utorak, 27. travnja.

Hrvatski hodočasnici imaju audijenciju kod svetoga Oca. — U Sarajevu umro učitelj učiteljske škole Antun Hangi. — U Ljubljani se proglašuje presuda u parnici radi rujanskih događaja; sedam osoba osudjeno je na 2 nedjelje do 3 mjeseca po §. 98. b. k. z., 2 osobe radi oštećenja tudjega vlasništva na 2 do 3 nedjelje, a 9 je osoba riješeno. — U Beču otvorena je austrijska zastupnička kuća. — Zastupnici trojnog saveza u Sofiji predavaju vladi akt, kojim se priznaje neodvisnost Bugarske. — Povjerenstvo francuske komore za pomorsku istragu konstatuje kod svoga posjeta u Brestu veliki nedostatak u arsenalima i na brodovima. — U Carigradu stupa na prijestolje novi sultan Mahmud V.

Srieda, 28. travnja.

U Berlinu drži na uhar francusko-njemačkoga zbliženja predavanje francuski senator barun d'Estournelles de Constant. — Medju francuskim državnim podtajnikom Symkabineta, sastavlja kabinet, u kom su zastupani ljudi svih naprednih smjerova.

Petak, 30. travnja.

U Jugoslavenskoj Akademiji u Zagrebu proslikava Trnskove sedam-

Četvrtak, 29. travnja.

U kupalištu Baje sastaju se vladari Engleske i Italije. — Bivši sultan Abdul-Hamid dopremljen je u Solun, gdje ga smjeste u vilu Allatini. — Iz Merzine u Maloj Aziji javljaju o užasnom pokolju kršćana, kome je palo žrtvom mnogo hiljada Jermena. — Tevfik-paša, kome je sultan povjerio rekonstrukciju

princ Sabbah Eddin. — U Jermeniji se nastavlja krvoproliće; do sad je poginulo oko 25.000 žrtava.

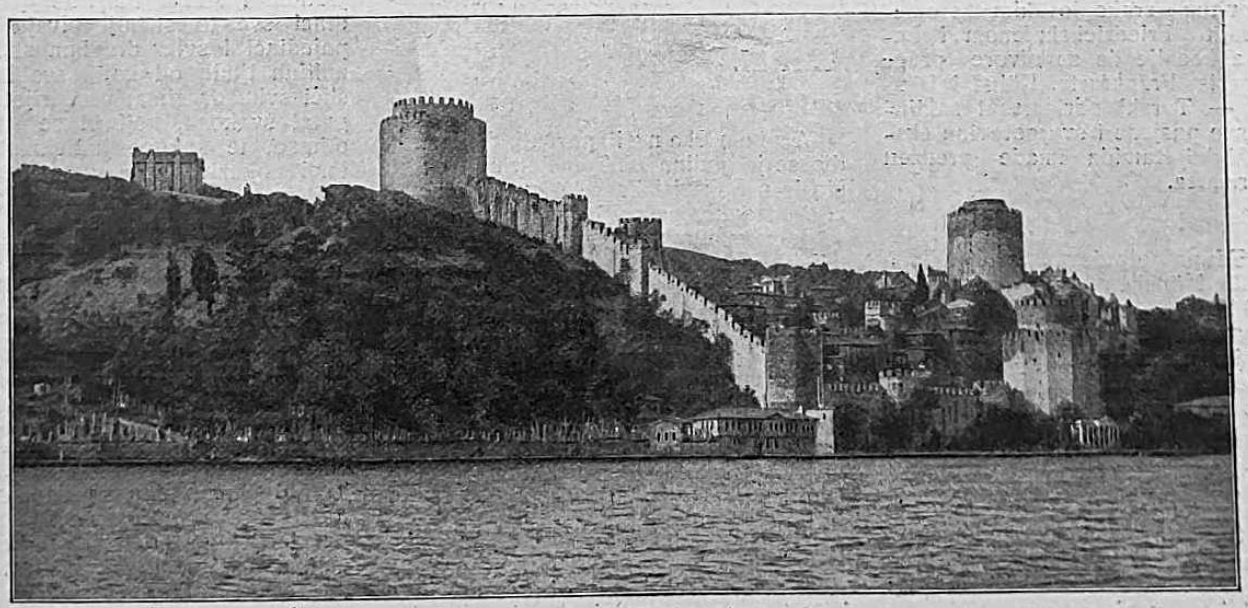

Stare carigradske utvrde.

desetgodišnjice. — U Ljubljani buknuo tramwayski štrajk. — Nizozemska kraljica Vilhelmina rodila je princesu i naslijednicu nizozemskoga prijestolja. — Ruske čete, koje su navodno u zaštitu Evropljana ušle u Täbris, zauzimlju taj grad. — U Kamerunu u Africi provalio je vulkan Kamerun. — U Americi bjesne teške oluje, koje počinjaju mnoge štete.

Subota, 1. svibnja.

U Zagrebu otvara se umjetnička izložba. — Organ hrvatskih socijalista „Slobodna Riječ" počima izlaziti kao dnevnik. — U Dresdenu otvorena medjunarodna fotografska izložba. — U Haagu se sastaje mirovno sudište, da sudi u razmiricama, koje su nastale uslijed upadice u Casablanci. — Proslava 1. svibnja prolazi svagdje u miru osim u Buenos-Ayresu, gdje je došlo do anarkističkih izgreda; 12 izgrednika je ubijeno.

Nedjelja, 2. svibnja.

Jaki i opetovani potres u talijanskom gradu Reggio di Calabria. — Engleski ministar radnja Burns drži veoma oštar govor proti engleskoj štampi, koja potiče na englesko-njemački rat. — Sultan Mahmud V. proglašuje posebnim hatt-i-humajunom, upravljenim na velikoga vezira, da je stupio na prijestolje, te da će slobodoumno i napredno vladati — Mladoturski vlastodršci osvoje posvema Carigrad, te zauzimaju bez krvoproliča kasarne. u kojima je bilo 5500 mornara i vojnika, pristaša staroga režima.

Ponedjeljak, 3. svibnja.

Srpska je skupština zaključena. — „Ligue française pour la defense des droits de l' homme et du citoyen" bavi se veleizdajničkom parnicom, te se izjavljuje proti njoj. — U Chikagu otvara se pod predsjedništvom Taftovim veliki kongres za svjetski mir. — „Zeppelinovo Društvo" u Njemačkoj zaključuje, da se imade u proljeću započeti redovitim zrakoplovskim prometom medju Friedrichshafenom i Luzernom, a kasnije da se otvore pruge put Stutgarta, Frankfurta, Kölna i Düsseldorfa. — Turski parlamenat zaključuje, da sve posjede i svu gotovinu eksultana Abdul-Hamida imade preuzeti državna riznica.

Utorak, 4. svibnja.

Kralj Eduard otputovao iz Napulja u Rim. — U Münchenu umro nadbiskup dr. pl. Stein. — Veliki vezir predaje sultanu ostavku čitavoga kabineta. — U Španjolskim izborima za gradsko vijeće pobjedjuju republikanci. — Portugalski kabinet daje ostavku.

Srieda, 5. svibnja.

Kralj Eduard dolazi u Pariz. — Ruski car otklanja molbu za pomilovanje generala Stössela. — Sultan Mahmud V. povjerava Hilmi-paši sastav novoga kabineta. — U kitajskoj provinciji Junnan ubijeni su njemački putnici i istraživači dr. Brunnhuber i dr. Schmitz. —

Četvrtak, 6. svibnja.

Bečko gradsko zastupstvo polazi na svoj put kroz Istru, Dalmaciju, Hercegbosnu i Hrvatsku. — Francuski ministar predsjednik Clemenceau ne će da primi odaslanstvo, koje bi mu imalo predati ultimatum poštanskih i brzojavnih činovnika, a tim se povećava pogibelj štrajka.

Petak, 7. svibnja.

Zastupnik Masaryk podastire bečkom parlamentu svoj poznati prešni prijedlog o zagrebačkoj veleizdajničkoj parnici. — U Francuskoj na vidiku generalni štrajk; poštanski i brzojavni činovnici izjavljuju, da su na štrajk spremni, ako vlada ne prizna njihovih zahtjeva. — U Maloj Aziji šire se nemiri. Jer progoni kršćana bivaju sve krvaviji, naredjuje turško ministarstvo rata mobilizaciju od kojih 40 bataljuna, koji bi krenuli na lice nemira.

Subota, 8. svibnja.

Bečki zastupnici putuju iz Rovinja preko Pule u Šibenik. — Austrijski ministar domobranstva naviješta u obranbenom odboru zast. kuće za jesen zakonsku osnovu, kojom se uvadja dvogodišnja vojna služba.

Nedjelja, 9. svibnja.

Bečki gradski zastupnici sa drom. Luegerom na čelu dolaze u Spljet, gdje im socijalisti i demokrati priredjuju demonstracije. — U Moskvi otkriven spomenik Nikoli Gogolju. — U Orleansu sjajna proslava Djevice Orleanske, proslava je izvrsno uspjela, ma da je vlada zabranila činovnicima svako sudjelovanje. — U zalivu Aleksandrette nastavlja se pokolj Jermena, ma da su onamo stigli evropski ratni brodovi. — Perzijski šah popušta zahtjevima Rusije i Engleske, te imenuje kabinet, sklon ustavu.

Panedjeljak, 10. svibnja.

Ruski car otklanja potvrdu predloga o pomorskom generalštopu, ali ujedno izriče svoje povjerenje i zadovoljstvo Stolipinovom kabinetu. — U Ejubovoj džamiji u Carigradu opasuje se sultin Mahmud V. prorokovim mačem. — Za prosvjed proti ruskoj invaziji prodiru i turske čete u Perziju. — Njemački car i carica dolaze u Maltu.

UMRLI.

Antun Hangi.

Antun Hangi, poznati pisac, rodio se je godine 1866. u Petrinji. Nakon što je u Požegi i Zagrebu svršio gimnazijske nauke, pošao je na teologiju, ali se je iste odrekao, te se posvetio učiteljstvu. Služio je u Badljevini, a kasnije je prešao u bosansku službu, te je pri koncu svoga života djelovao na sarajevskoj preparandiji. Kao pisac je osobito na glas izašao svojim djelom o običajima muhamedanskoga žiteljstva koje je i na njemački prevedeno. Zaslužnom pokojniku je sarajevsko gradjanstvo priredilo ljepi sprovod.

Nadbiskup Franjo Josip pl. Stein.

Nadbiskup münchenski dr. Franjo Josip pl. Stein rodio se je 4. travnja 1832. u Amorbachu; nauke je svršio u Würzburgu, a za svećenika je zaredjen 1855. Bio je najprije kapelanom i katehetom; godine 1855. postade izvanrednim, a god. 1870. redovitim profesorom moralke i pastoralke na sveučilištu u Würzburgu. Dne 10. listopada 1878. bude imenovan, a 18. svibnja 1879. konsekrovan za würzburškoga biskupa, dok je god. 1898. postao nadbiskupom biskupije München-Freising. Akoprem je bio od naravi tih i miran, nije nikada propustio prilike, da istupi, gdje je to trebalo. U državnom je saboru bio vodja katolika u svim crkvenim pitanjima.

Henrik Conried.

Henrik Conried, glasoviti nekadašnji direktor newyorške opere „Metropolitan Opera House" bio je rodjen Austrijanac. Kao mladić od 18 godina nastupio je prvi put na pozornici bečke dvorske opere, a u svojoj 23. godini podje već u Ameriku, u New-York, gdje je 25 godina kasnije kao ravnatelj imao dohodak od 400.000 kruna.

UMJETNOST.

Dekadencija moderne glumačke umjetnosti.

Nema tome dugo, što je poznati Hermann Bahr pisao o toj zanimljivoj temi, te je vrijedno, da ovdje barem neke njegove misli priopćimo. Po njegovu nazoru pada glumačko umijeće. Tko je u ovo zadnjih petnaest godina posjećivao razna kazališta raznih jezika, mora priznati, da se nalazimo u perijodi pada. Razlozi su mnogobrojni i različiti, ali malo ne svi dolaze od modernoga života izvan pozornice: moderni život otima malo po malo, ali sigurno, glumačkoj umjetnosti sredstva izražaja. Moderni život, kao i moderna tehnika udešen je, da tako kažemo na stroj. Naobrazba se postojano širi sve to više, a isto tako i prosvjeta, koja je već danas skoro svima zajednička, baš kao štivo, koje danas skoro svatko traži samo u novinama; socijalni se zakoni sve to više provadjaju, te donose sami od sebe ne samo za sve ljude jednaku nošnju, jednake običaje i jednako blagostanje, već i traže, da svi ljudi postanu što više pogledom na svoja prava i na svoje dužnosti medjusobno jednaki. Sve to doprinosi k tome, da se niveliraju sve razlike, te da se širi neka jednoličnost, koja briše ne samo razliku medju narodima i plemenima, nego i medju pojedinim ljudima. Pa zato, jer si pojedinci sve to sličniji bivaju, bivaju ti pojedinci i svim drugima sličniji. Onaj milijun ljudi, od kojih svaki pojedinac sliči svim drugima, proždrijet će i progutat svakoga, koji bi se toj sličnosti otimao, te kakove individualne osobitosti pokazivao. Nekud smo se oduševili za onu čudnu jednakost, u kojoj sve miruje, a nitko se ne usudjuje ni usta otvoriti, te tako dolazimo do toga, da isključimo sve jače i osobitije forme izražaja. Mi ograničujemo — a da toga ni sami ne opažamo — svoje kretnje, koje postaju rjedje i kraće, a i ista osjetila rabimo s većom opreznosti, nego li do sada: mi govorimo u po glasa, bez modulacije i bez osobitoga izraza. Nije dozvoljeno, da nam izraz lica bude odviše živahan, ni da se naglo mijenja. To mi činimo dan na dan, sat za satom, te tako briše sam život sve ono, što je jedino sredstvo izraza za glumačku umjetnost. A posred toga života stoji glumac, koji danas nije više član posebne kaste, jer ga je društvo već davno recipiralo. On boravi voljko i ugodno u tom društvu kao čestit i vidjen i dobro plaćen gradjanin, a to društvo niječe i čupa s korjenom sredstva njegove umjetnosti, a da on toga ni ne opaža, te tako dolazi do toga, da ih na koncu i sam niječe. Pa kad onda dodje taj umjetnik na pozornicu, kad treba da svoju umjetnost pokaže, onda

opaža — da ju je zaboravio. Da, običaji dnevnoga života učinili su, te je zaboravio sredstva svoga umjeća, da ih više ni nema. On, koji je modulacijom svoga glasa, varijacijom svoga izraza, svojom mimikom, svojim kretnjama na nas djelovao, on je na sve to zaboravio, te nam nema ništa više da kaže. U tome eto leži uzrok moderne dekadencije pozorišne umjetnosti.

IZ ZNANSTVENOGA SVIJETA.

Znanstvene nagrade.

Batavsko društvo za eksperimentalnu filozofiju raspisalo je za ovu godinu više velikih nagrada. Četrdeset i osam pitanja iz svih grana prirodnih znanosti stavili su i izabrali. Tako u. pr. zahtijevaju eksperimentalno istraživanje o uzroku električne fosforescencije, osobito u nižih životinja; eksperimentalna istraživanja atomne težine, i to bar jednoga kemijskoga elementa, koji do sad jošte nije istražen; kritično razglabanje teorije o lijetu ptica itd. Za najbolju raspravu odnosno za najbolji odgovor na koje od stavljenih pitanja dobit će konkurenat zlatnu medalju društva, odnosno novčanu nagradu iste vrijednosti. To društvo imade svoje sijelo u Rotterdamu. — Još ugledniji je raspis, koji polazi od belgijske države, a vrijedi za godine 1911. Radi se o nagradi od 24.000 kruna, koju je utemeljio kralj Leopold godine 1874. Ovaj put je zadaća: Napredak zrakoplovbe i sredstva, kojima bi se mogla unaprijediti. Rasprava se može napisati u francuskom, njemačkom, flamanskom, engleskom, talijanskom, španjolskom ili portugalskom jeziku. Sudije imenuje sam kralj, a biti će tri Belgijca i četiri inozemca. Radnje imadu se do 1. ožujka 1911. predati belgijskom ministru za znanost i umjetnost.

TEHNIKA.

Upravljanje zrakoplova pomoću Hertzovih valova.

Iz Londona javljaju, da je inžinir Anthony izumio spravu, koja omogućuje, da se zrakoplovi sa zemlje upravljaju pomoću Hertzovih valova. Pokusi, koje je izumitelj izveo s manjim modelima, izvrsno su uspjeli.

Željeznica Capetown — Kahira.

San Cecila Rhodesa, da se Egipat spoji pomoću željeznice s Rtom Dobre Nade, skoro će se obistiniti. Od Kapa prema sjeveru izgradili su već 2000 milja, te jošte samo 400 milja, pak će dospjeti do Tanganjike. Sve zgrade sagradjene su od galvanizovanoga gvožđja, a grede na pruzi, te telegrafski stupovi sastoje od čelika. Ni za stanove radnika ne uzimlju drva, jer bijeli mravi na sjeveru od Zambezija unište vrlo brzo sve, što je od drva. Ali ipak koriste i ti mravi, jer iz njihovih se velikih i tvrdih mravinjaka pravi veoma dobri cement, kojim se kod gradnje željeznice marljivo služe. Veoma je tvrd, te odoljeva svakom nevremenu.

NARODNO GOSPODARSTVO.

Koju štetu je prouzrokovao južnoitalski potres.

Neka talijanska smotra je o šteti, štono ju je počinio potres u Italiji, objelodanila ovaj svake pažnje vrijedni račun. Ta publikacija veli, da se sveukupna šteta može proračunati, ako zbrojimo gubitak zgrada, pokućtva, marve, orudja, te ako se uzmu u obzir sve one svote, koje su se potrošile za spasavanje, radnje i glavnice. Onda izlazi ogromna svota od 600 milijuna franaka. Ovaj se gubitak može nadoknaditi, ako se raspiše novi posebni porez od 5%, koji bi kroz dvadeset godina davao od prilike 30 milijuna franaka na godinu. Sveukupno bogatstvo Italije računaju na 100 milijarda franaka, a njezin godišnji prihod na 10 milijarda. Gubitak, koji je prouzročen katastrofom ne iznosi dakle više od 5/10% narodne imovine, te bi se stanovnici novimi, posebnim porezom opteretili samo za 3%. Prema tome ne bi te žrtve, obzirom na bogatstvo Italije, bile baš ni velike. Drugi jedan račun glasi ovako: Godišnji prihod od 40 milijarda odgovara dnevnom prihodu od 30 milijuna, a gore smo vidjeli, da bi dovoljno bilo, da se svake godine žrtvuje ista svota. Hoće li se dakle nadoknaditi sva šteta, koja je nastala potresom, dovoljno bi bilo, kad bi se svi Talijani odrekli jednom na godinu svoje zasluzbe.

MEDICINA I HIGIJENA.

Cala Azar — najnovija vrst bolesti.

Liječnička znanost može se u najnovije doba pohvaliti otkrićem, koje nije utješan pojav za čovječanstvo. Talijanski zastupnik profesor Grassi, koji je u znanstvenom svijetu poznat kao obretnik mušice, štono uzrokuje malariju, svratio je u talijanskom senatu svojom interpelacijom na ministra unutrašnjih poslova pažnju na novu vrst teške bolesti, koja se je u posljednje doba pojavila osobito u Siciliji i Kalabriji. Ova je interpelacija pobudila naravno veliko zanimanje u liječničkim krugovima, a nemalu zabrinutost u vlade i pučanstva. Prof. Grassi veli, da su slučajevi bolesti, koje su se dosele pojavile medju pučanstvom rečenih pokrajina, bili veoma teški, a obzirom na prilike, koje ondje vladaju, bojati se je, da će se ta bolest još većma raširiti. Ova je bolest porijetlom iz Indije, gdje vlada kao prava pošast medju pukom. Uzrokom joj je neka vrst zareznika, slična uši, koja se drži pasa, a od ovih prelazi ponajviše na djecu. Pojavi su joj slični kao kod malarije: bolesniku se poveća slezena, dobije groznicu itd. Posljedica je neizbježiva smrt i dosele nije nastojanju liječnika pošlo za rukom, da pronadje sigurno sredstvo protiv te strašne zaraze. Ova bolest početa se je i dalje širiti, te se je već pojavila u Napulju. Tamošnji liječnici nazvase ju „Anaemia splenica". Najčuveniji talijanski liječnici poimence profesori Pianese u Napulju i Gabbi u Messini intenzivno se bave proučavanjem ove najnovije zaraze. Teška nesreća, koja je prošle zime snašla Messinu uslijed katastrofe potresa, poremetila je pomnjivu radnju ovoga učenjaka, ali će mu sada znanstveni i vladini krugovi pružiti opet sredstva, da nastavi svoje uspješno istraživanje.

SOCIJALNE VIJESTI.

Neženje u Bugarskoj i u Americi.

Bugarska je dobila ne samo kraljevski naslov za svoga vladara, nego i — porez za neženje. Na predlog nekoga oporbenoga zastupnika zaključilo je sobranje, da svi neženje, koji su prevalili tridesetu godinu, imadu plaćati godišnji porez od 10 franaka, a sa raznim općinskim prirezima i pristojbama iznosi taj porez faktično 16 franaka na godinu. Osobito se odlikuje taj porez tim, što ga je sobranje jednoglasno primilo, te što su i oni, kojih se najviše tiče, dakle stari i pristari neženje, tu novu pokoru uzeli više s humorističke strane, te joj se ne protive, niti proti njoj viču. Samo neženje staroga carskoga grada Trnove malo su se uskomešali, te kušali od vlade dobiti nekakovih kompenzacija. Bilo je to baš prvog ponedjeljka u korizmi, a tamo je običaj, da toga dana sve neženje, koji si za prošlih poklada nisu umjeli naći družicu života, javno šibaju napuhnutim svinjskim mjehurima. Čini se, da su ovoga puta batine, koje je trnovska „zrelija" mladež izvukla, bile osobito obilne, jer mlada gospoda izjavljuju u svojoj brzojavki na vladu, da će rado porez plaćati, ako im vlada inače zajamči zaštitu od batina! — Dok je tako Bugarska taj problem sretno riješila, ne može toga da učini napredna Amerika. Već dugo se bave tamo tim pitanjem, kako da „kazne" nepopravljive neženje, pa ipak američki parlamentarci ne mogu naći pravoga izlaza. Sad su napokon parlamentu američke države Maine predložili zakon, koji projektu oporezovanja neženja oduzima karakter kazne, te mu dapače podaje neki značaj socijalnoga napretka i poboljšice. Ti nepopravljivi neženje, tako nalaže zakon, imadu svim starim partama, koje su njihovom krivnjom ostale bez muža, dati nekakovu odštetu. Što naime od toga poreza udje, imade se tako upotrijebiti, da se starim partama, koje su prekoračile četrdesetu godinu, imade plaćati neka vrst penzije, koja ne smije prekoračiti 480 K na godinu. Porez moraju plaćati svi neoženjeni muškarci, koji su navršili tridesetu godinu, a ne mogu dokazati, da su barem tri puta bili u proscima kod koje gospodje ili gospodjice, te dobili košaricu. Isto tako mogu penziju samo one djevojke dobiti, koje mogu dokazati, da ih još nikad nitko nije zaprosio.

PROSVJETA.

Američka darežljivost u naučne svrhe.

Upravo je nevjerojatno, kakovom darežljivošću se bogati Američani sjećaju svojih naučnih zavoda, osobito raznih sveučilišta, koja su prava mezimčad bogataša. Američki tjednik „Science" nabraja nekoje od najznamenitijih zapisa novijega doba. Sveučilište u Princetonu dobilo je svega okrugla svotu od 180 milijuna kruna, a od tih novaca dao je jedan jedini dobročinitelj 960.000 kruna; s druge je strane isto sveučilište dobilo darove od 48.000 i 120.000 kruna. Za sveučilište u Cincinnati otvorili su supskripcije, da se ondje osnuje stolica za fiziologiju; od ono 4,800.000 kruna, koje su u tu svrhu trebali, za kratko vrijeme sabrano je 4,520.000 kruna. Dr. James Wheeler Broughton darovao je sveučilištu, koje nosi ime „James Millikan" gradilišta i zemljišta u vrijednosti od 360.000 do 480.000 kruna. Državnom sveučilištu u Ohiu dao je Robert Scott u Cadizu zakladu za štipendije siromašnim djacima 48.000 kruna. Jedan od najznamenitijih mecenata američkih sveučilišta, Rockefeller, darovao je sveučilištu u Chikagu

nedavno opet 6 milijuna kruna, te je tako taj zavod samo od njega svega dobio do 120 milijuna kruna. U zadnjoj sjednici ravnateljstva „Bryn Mawr-College-a" najavljen je dar od 480.000 K kao prvi obrok velikoga legata od 4,000.000 kruna. Za te novce imade se utemeljiti stolica za matematiku, a cijela se svota imade upotriebiti za plaćanje asistenata i docenata, koji dobivaju svoju plaću iz fondova sveučilišta.

KNJIŠTVO.

(Tim, što je koja knjiga primljena u ovaj popis, nije ništa rečeno ni proti njoj, niti u njezin prilog. O knjigama, koje se ne šalju redakciji „Prosvjete", ne će ona ni ništa izvješčivat osim ako bi to javna potreba iziskivala.)

HORVAT RUDOLF DR.: Ban Jelačić. Tiskara Hrv. kat. tiskovnog društva. Zagreb 1909. Svezak I. Osmina str. 128. Cijena 1 K.

KRŠIĆ IVO: Drhtaji. Tiskara „Srijemskih Novina". Vukovar 1908. Osmina. Str. 74. Cijena 1 K.

LAGERLÖF SELMA: Povjest jednog imanja. Preveo Stjepan Kranjčević. Moderna biblioteka br. 11. uredjuje Mate Malinar. Tisak hrv. pučke seljačke tiskare d. d. Osmina. Str. 93. Cijena 1 K.

FIORE SAVINO: Ivan Krstitelj. Sveti čin u 4 slike. Preveo Ivo Vojnović. Uglazbio Don Giocondo Fino. Izdao odbor Zagrebačkih gospodja za Strossmayerov spomenik. Ilustrovano. Tisak Dioničke tiskare u Zagrebu. Osmina. Str. 31. Cijena 1 K.

KOŠČEVIĆ VJEKOSLAV: Organizacija pučkog školstva i učiteljstva. Rasprava čitana na skupštini učiteljskog društva za grad Zagreb i okolinu dne 8. listopada 1908. u Podsusjedu. Knjigotiskara Weiser. Zagreb 1909. Osmina. Str. 12. Cijena ?

MITROVIĆ ISAIJA: Pjesme iz „Posavkinja", „Jagljika" i „Trepetljika". Izvorne ilustracije Dragutina Renarića. Tisak Prve hrvatske dioničke tiskare. Osijek 1909. 16-tina. Str. 88. Cijena 1 K.

ILIĆ VOJ. J. — mladji: Pesme originalne i prevedene. Štamparija Stevana Matića. Čačak 1909. Osmina. Str. 140. Cijena 1 din. 50 para.

ZEYER JULIUS: Kuća „kod zvezde, koja tone." Iz uspomene nepoznatog. — Prevedeno dozvolom češke kralj. akademije. — Izdanje „Družtva za pomaganje Srba djaka u Pragu. „Srb. man. štamparija. Karlovci 1909. Osmina. Str. 115. Cijena 1 K 20 fil.

BRAUNING OSKAR: Uvod u istoriju vaspitnih teorija. Preveo Milan Šević. Izdanje zadužbine I. M. Kolarca. Nova štamparija „Davidović". Beograd 1909. Osmina. Str. 14—159 — registar. Cijena 2 dinara.

DIMIĆ SRETEN: Iz carstva mraka. I. Carstvo rakije. Slike iz naroda o rakiji i njenim posledicama. (Izdanje društva za školsku higijenu i narodno prosvećivanje. Knjiga 11.). „Dositije Obradović" — štamparija Ace M. Stanojevića. Beograd 1909. Osmina. Str. 40. Cijena 50 para.

ŽIL PEJO: Obrazovanje volje. Sa 18. francuskog izdanja preveo Vasa Stajić. Knjižara S. V. Cvijanovića. Beograd 1909. Osmina. Str. 200. Cijena 1 din. 50 pot.

RUVARAC D.: O Kozijaku. Preštampano iz „Bogoslovskog Glasnika" troškom man. Grgetega. Srpska manastirska štamparija. Srem. Karlovci 1908. Osmina. Str. 23. Cijena?

ŽIVKOVIĆ JOVAN: Podrumarstvo. Knjiga II. (Knjige za narod. Izdaje Matica Srpska. Sveska 126. i 127.) Parna štamparija Gjorgja Ivkovića. Novi Sdd 1909. M. Osmina. Str. 109. Cijena 20 fil.

STAROVIĆ SPIRIDION G.: Posljednji dani života vojvode i protopresvitera Bogdana Zimonjića. Štamparija „Naroda" — dr. Krulj i drug. Mostar 1909. 12-ina. Str. 30. Cijena 30 fil.

PETROVIĆ MILORAD M.: Vaskresenje. Štamparija Savića i Komp. Beograd 1908. Osmina. Str. 40. Cijena 60 para.

PREDIĆ MILIVOJ ST.: Golgota. Drama u 3 čina. Izdanje knjižarnice A. Pajevića (Sv. Ognjanovića). Novi Sad 1908. Osmina. Str. 150. Cijena?

PAVLOVIĆ IV. S.: Uzajamna veza pešadije i artilerije u napadnoj i obranbenoj borbi. Izdanje knižare S. B. Cvijanovića. Štamparija „Dositije Obradović" — Ace M. Stanojevića. Beograd 1909. Osmina. Str. 32. Cijena 50 para.

GJORGJEVIĆ VLADAN: Golgota. Roman iz balkanskog života. Izdanje Ignjata Daničića. Štamparija Steve M. Ivkovića i Komp. Beograd 1909. Sveska prva. Osmina. Str. 80. Cijena? (Izlazi u svescima).

Sve ovdje nabrojene knjige dobivaju se u „Knjižari i papirnici u korist kluba Cirilo-Metodskih Zidara" (Šimunić I drug) Zagreb, Preradovićev trg br. 4.

SVAŠTICE.

Spiritistička poruka srpskoga kralja Aleksandra

William Stead, poznati engleski spiritista, pripovijeda u pariškom časopisu „Revue' ovu zanimivu zgodu: Spiritistički neki klub u Srijemskim Karlovcima hotio je preko medija saznati za grob hunskoga kralja Attile. Nakon ponovnog prozivanja oglasi se u jednoj seanci najednom srpski kralj Dušan i upita „Čemu ne tražite moj grob, zar vam nisam ja preči od Attile? Mijatović vam može osobito pomoći kod traženja". Članovi spiritističkog kluba saopćiše to Čedomilu Mijatoviću, bivšemu srpskomu ministru predsjedniku. Ali on je bio veoma skeptičan, te nije htio da se tim bavi. Nu njegovi prijatelji ne prestadoše ga nagovarati, neka ipak pokuša. Napokon se dade skloniti, te se kod jedne spiritističke sjednice obrati na neki medij imenom Wengo. To je sasvim jednostavan i neuk čovjek, koji jedva umije čitati i pisati. Ovaj Wengo saopći mu poruku umorenog kralja Aleksandra, koji da ga moli, da podje bivšoj kraljici Natalij i da ju u njegovo ime zamoli, neka mu oprosti svu nepravicu, što joj je za života nanio. Ovu želju izrazio je kralj tako ganutljivim riječima, da Mijatović nije mogao odoljeti, a da se ne uputi do kraljice Natalije i da joj saopći sinovu želju. Duh kralja Aleksandra povjerio je ujedno mediju, da je kruna kralja Dušana, koja da je optočena dragocjenim alemovima, zakopana u dolini . . . (mjesto nije u članku naznačeno). Pariški list veli, da će Čedomil Mijatović, koji je sada poslanik u Londonu, doskora doć u Srbiju, da prema poruci umorenog kralja traži krunu cara Dušana. Tko vjeruje, dobiva — kako je poznato — „sekser".

Najbogatije žene na svijetu.

Najbogatiji muževi su poznati, jer se mnogo puta o njima govori. Rijetko kada se govori o najbogatijim ženama. Najbogatija je Američanka Mrs. Hetty Green, do skrajnosti ekscentrična žena. Njezin imetak iznaša 300 do 400 milijuna. Mrs. Rousselt Sage, takodjer Američanka, još je bogatija bila od svoje spomenute zemljakinje. Imetak joj je iznosio 425 mil., najveći je dio poklonila dobrotvornim društvima. Treća je gospodjica Ana Walker sa 350 milijuna. — Kneginja Roxburghe je baštinila 125 milijuna. Gospodja Bohlen, Nijemkinja, kći tvorničara topova Kruppa; njen imetak iznosi 100 milijuna. Grofica Szechenyi rodjena Wanderbilt posjeduje 62 milijuna. Meksikanka gospodja Creel ima samo 25 milijuna. Markiza de Graham, ima dohodak od 3 milijuna, a kćer Sira Blundella Maplesa uživa godišnji dohodak od 1,750.0000 franaka. Zadnja je u kolu ovih bogatašica gospodjica Julietta Lebaudy, koja uživa preko dva milijuna godišnje rente.

Predavanje o Londonu.

George Head držao je u Surveyor klubu predavanje o gradu Londonu. Iz njegova predavanja vadimo nekoje zanimive podatke: upravni kotari Londona zapremaju areal od 74,839 acres, u gradu je 329 željezničkih postaja, cjelokupna duljina cesta iznosi 2134 milja, a 5 milijuna stanovnika stanuje u 632,591 kuća. Vrijednost nekretnina St. James-Squarea iznosila je god. 1576. samo 130.000 franaka, a god. 1907. 700.000; St. Marylebone 250.000 franaka, a danas 50 milijuna franaka. Head misli, da ipak još nije polučena maksimalna vrijednost.

Najveća svieća na svijetu.

Kako je poznato, ubijen je, nema tome dugo, u Siciliji newyorški policajni agenat Petrosino, koji je onamo poslan bio, da uhadja talijanske anarhiste. Njegovoj udovici poklonio je neki newyorški tvorničar svieća najveću svieću, što ju je svijet vidio. Visoka je ta svieća 9 stopa, a debela 3½ stope, teška pako 178 funti. Da ju tko zapali, gorjela bi neprekidno kroz 4¼ godine. Najprije hotjeli su ju smjestiti u newjorškoj katedralci, u kojoj se je misa čitala za umorenoga pokojnika, ali su morali odustati, jer je zloglasna „crna ruka" navijestila, da će čitavu katedralku u lagum dignuti. Na to je udovica odlučila, poslati svieću u Italiju, te ju upaliti u nekoj kapelici, u kojoj je njezin pokojni muž negda bio kršten.

Da ti prodje vrijeme.

1. Večer u žetvi (šarada).

Franta Burian — „Upitnik".

Već na nebo se puni pope mjesec
i na sav svijet se milo smiješit stade,
i nasta večer, kakav samo cijeli
u krilu svome zemlji donijet znade.

I zadnji treći, punan zlatnog klasja
stovaruje sad mlade mobe četa —
u žurbi čiloj — ta na prvi, drugi
zakasnit časak bila b' ipak šteta.

2. Skrivačica.

J. Gotovac — „Peroslav".

Sada sve države žele mir, a Maroko rat.

3. Logogrif.

Antun Sacchi — „Sfinga".

Sa »s« čest je ženskog odijela,
sa »l« nije nijedna stvar cijela.

4. Brojčanka.

F. Pipinić, Exulant.

Na 123 je došlo nekoliko 12345676, da kupe 45676.

5. Rebus.

Božo Petrović — „Upitnik".

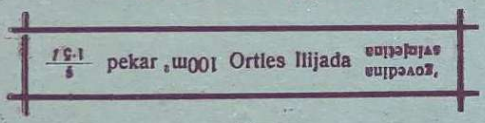

6. Brojčana šarada.

P. Bitanga-Anđelov — „Peroslav".

Često puta 12 12 rekoh
pri učenju i u muci,
premda mi je vrlo mio
žilavi 345 u nauci —
al' zajedno kad su oba
jeo bih ih svako doba.

7. Točkanica.

O. Fröhlich — „Peroslav".

Tko ti ne će skrhat . . . . ? — . . . . .

8. Četvorina.

Juraj Milković, Zagreb.

1	2	3	4
2	3	5	1
3	5	3	2
4	1	2	1

grad na Donu
žensko ime
domaća ptica
?

9. Ugao.

Juraj Milković, Zagreb.

a	a	e	e	i
i	l	m	n	
n	n	n		
o	o			
š				

naš pisac
?
rijeka u Africi
zamjenica
?

10. Akrostih (lit.)

Juraj Milković, Zagreb.

— at, — ko, — ač, — vo, — ud.

11. Logogrif.

S. Bičanić — „Sfinga".

Država me sa „C" ima mnoga,
sa „m" rastem nasred vrta tvoga.

12. Homonim.

B. K. — „Upitnik".

Mene imaš, kada danak noćcu tjera;
osim toga još sam, brate, stara mjera.

13. Račun.

Petar Zderagjin — Požega.

U jednom je društvu bilo 47% nepušača; 22% svih nepušača otiđe — koliko je onda % nepušača u društvu ostalo?

14. Pitanje.

Petar Zderagjin, Požega.

Kakvu pogrješku ne može počiniti jedan kapelan, a ipak je često čini?

15. Dvokonjic*).

Gj. Milkoviću — F. B.

		ru nik		li hra		
	te ti	te bar		nim toč	go bav	
	gom joj	ci vijek		ran, ja	ri di	
bu gru	lju svu	bra la	da bu	ne k njoj	zlob za	za lju
		di, di!	vje gri	Ti A		
		di, di,		Ma Ti		

*) Najprije se spajaju gornji slogovi, onda donji.

16. Palindron.

Lad. M.

Čitaj 'vamo, čitaj tamo:
ostajem ti drvo samo.

Rješenja iz broja 7.:

1. Petar tapetar, rat, peta. — 2. Arak. — 3. Trs, trp. — 4. Ararat, arara. — 5. Zadar, arara, Gogol, lovor, okuka, Bakač, Atena, = Zagloba. — 6. Na, Ana, rana, vrana. — 7. Krivo sjedi, pravo sudi. — 8. Zora, orah, Raba, ahat. — 9. Ra, Arad, šarada. — 10. Na dukate pazi Maro. (Na d u, obrnuti petak, a, zima, ro).

Rješiše: **Osijek**: V. Weissmann (2., 3., 4., 5., 8., 9.). — **Požega**: P. Zderagjin (1., 2., 3., 4., 5., 6., 7., 8, 9.). — **Spljet**: „Peroslav" (sve); — **Sušak**: „Sfinga" (sve). — **Zagreb**: G. Milković (1., 2., 3., 4., 5., 6., 8., 9.). F. Pipinić (1., 2., 3., 4., 5., 6., 8., 9.). „Upitnik (sve). S. Vuković (2., 3., 4., 5., 6., 7., 8., 9.).

Imena onih, koji su zagonetke riješili objelodanit će se samo onda, ako su pretplatnici. Riješenja zagonetke imadu se napisati na posebnom listu, sa naslovom „Riješenja" te poslati uredniku (Jurjevska ulica 7). Ako onaj, koji je riješio koju zagonetku, imade jošte što priopćiti uredništvu, neka to učini na posebnom papiru. —

Privatni

Ženski :: licej ::

trgov. tečaj i škola za kućanstvo škol. sestara

u Trstu.

Prekrasan položaj i krasan izgled na adriju, perivoj sa igralištem, moderno uredjena zgrada, električna razsvjeta, uredjeno kupalište, dvorana za tjelovježbu. Godišnja obskrba 600 K, školarina 160 K za licej, za trgov. školu 100 K za školu za kućanstvo 200 K.

Prospekti na zahtjev

Novom školskom godinom otvorena su četiri prva razreda liceja. Naučni jezik njemački. Osim francezkog, englezkog i talijanskog, tečaj za hrvatski i slovenski jezik

Za obitelji i svakoga

Odmak

Zaslužba.

Lahka!
Ugodna!
Bez predznanja!

PLETENJEM ČARAPA
I RAZNOG PLETIVA

može svatko odmah bez razlike spola i starosti, mjesta stanovanja, osigurati sebi ili obitelji neprekidan dohodak — sjajnu nuzzaslužbu kod kuće.

Brzopletačicu „Hrvatska" dobavljamo uz mjesečnu otplatu.

Prvo domaće poduzeće za kućnu industriju čarapa i pletiva, Zagreb

Cijenik, tiskane upute, natmena razjašnjenja, daju se besplatno u poslovnici od 11—12 pr. p.

Kućna industrija pletiva
u Zagrebu
Nikolićeva ul. 14. I. kat.

najjeftinije

popleta čarape

počamši od

25

novčića jedan par.

Stalno i brzo izradjuje sve vrsti

novih čarapa.

Cijenici badava i franko.

Jeftino češko

perje za krevete!

5 kila: novo čihano K 9·60, bolje K 12.—, bielo poput pahuljica mekano, čihano K 18.—, K 24.—, poput sniega bielo, a kao pahuljice mekano čihano K 30.—, K 36.—. Razašilje se franko pouzećem. Zamienjuje se i natrag prima uz odštetu poštarine.

Benedikt Sachael,

Lobes br. 191.

kod Pilsena (Češka).

Parna bojadisaona i kemička čistiona odjela

Vilim Ondrušek

Ilica 50 —— ZAGREB, —— Ilica 50

u vlastitoj u tu svrhu novosagradjenoj i moderno uredjenoj radioni preporuča se najtoplije p. n. občinstvu za

kemičko čišćenje odjela

svake vrsti, za gospodje i gospodu,

čestničke odore, skupocjene haljine za dame od svile i čipaka, vrpca i veziva, suvjesa za prozore itd.

Umjetno bojadisanje

svih gore navedenih predmeta u svakoj i trajnoj boji.

Vanjske naručbe izvršuje najkulantnije, brzo i točno uz poštarsko pouzeće.

Vrlo umjerene cjene.

Najizvrstnije i najbolje tambure

pravi i razašilje

Prva sisačka tvornica tambura

J. Stjepušin

Sisak (Hrvatska)

Odlikovan na Pariškoj izložbi g. 1900 te na Milenijskoj izložbi 1896.

Osim **tamburah i skladba za tambure** imade razna glazbala kao: **gosle, citare, gitare, mandoline, harmonike, okarine** itd. za koje se šalje poseban cienik sa slikami.

Veliki ilustrovani cienik šalje svakomu franko i badava.

U istoj tvornici izlazi strukovni tamburaški mjesečnik pod naslovom »TAMBURICA« koji donosi uz pouku i krasne tamburaške skladbe a stoji za godinu samo 8 kruna.

Prva i najstarija tvornica tambura

T. Kovačić

Zagreb, Ilica broj 46.

Ksaverska cesta 10.

preporuča svoj vlastiti proizvod

tambura

kano i skladište violina, gutara, mandolina, harmonika, flauta, okarina, itd. i sve vrsti žica.

Briketi

„kraljice Louise"

iz rudokopa u Pruskoj Šleskoj. Ove brikete osobito preporučamo, poradi njihove velike gorive snage. Isti su bez mirisa, a pepela skoro nikakova. Sa sandukom u kuću dostavljamo.

50 komada za K 3·30.

Clara-briketi

nalazeći se u cielim vagonima, kao i na malo počam od 100 komada.

Najbolje i najjeftinije goreće gradivo za sobe i kuhinje. Sa sandukom u kuću dostavljamo

100 komada za K 2.—

Obje vrsti briketa šalju se izvanjskim naručiteljima u sanducima pakovano te franko kolodvor Zagreb. Upute o loženju daju se kod naručbe.

Svjetli ugljen

najbolje vrsti iz vlastitog rudokopa u Krapini bez mirisa, te izvrstne gorive snage, dostavlja se u kuću po

50 kilograma za K 1.50.

Glavni odpremnici i zastupnici ugljena i briketa

L. Mašek i drug

Trg Franje Josipa 11. Starčevićev dom. Telefon br. 524.

Naručbe se primaju takodjer i u papirnici A. Brusine, Mesnička ulica br. 4, u trgovini M. Sirovatka, Kukovićeva ulica 7, telefon br. 644. i u trafici Sofije Weiss, Jurišićeva ulica br. 9.

Ignjat Franz

kipar i klesar

Telefon 39. ZAGREB Rainerova ul. 2.

Proizvodnja klesarskih i kiparskih radnja.

Mramorna industrija.

Najveće skladište

nadgrobnih spomenika

iz svih vrsti mramora, granita, syenita, labradora i t. d.

Kiparske radnje za façade.

Veliko skladište svih vrsti mramornih ploča.

Milijune ura za gospodu i gospodje točno reguliranih i iskušanih, sa trogodišnjim jamstvom, šalje Wiener Uhrenfabrik Henrich Weiss, Wien XIV. Pillergasse 1. — Švicarska žepna ura od nikla K 8.— izvrstna remontoir gloria srebrna anker ura za gospodu sa tri poklopca K 8.— najmodernija remontoir elektro zlatna ura za gospodu ili gospodje K 10.— Ista sa dvostrukim poklopcem K 14.— k tomu odgovarajući elegantni gospodski ili dugački gospojinski lanac po K 6.— ure budilice po K 2·90, narukvice iz amerikanskog Doublé zlata K 5.— do K 10.— Šalje uz pouzeće. Promjena se dozvoljava.

TISAK ANTUNA SCHOLZA.